

VIIMEINEN MATKA

KONRAD LEHTIMÄKI

VIIMEINEN MATKA

NOVELLEJA

K. J. GUMMERUS O.Y., JYVÄSKYLÄ

K. J. Gummerus Osakeyhtiön
kirjapainossa, Jyväskylässä 1923.

KARKURI

Aarne Alho astui laivaan aivan viime hetkellä, kun touveja alettiin irroittaa. Hän silmäsi välinpitämättömän näköisenä ympärilleen, mutta hänen vaaran terästävä katseensa tarkasti ja erotti kaikki vähänkin epäilyttävät kasvot. Hän näki nytkin salongissa erään miehen, josta hän ei ollut varma, ja alkoi pitää tätä silmällä. Mutta kun tämä hetken kuluttua meni kapteenin luokse tupakoimaan, tuli hän vakuutetuksi, ettei laivassa ollut urkkijoita.

Viime vuorokaudet oli hän ollut samassa asemassa kuin takaa-ajettu hirvi, joka yhtämittaa tuntee väijyvien vihollisten hermostuttavan hajan. Ja niinkuin yksi ainoa erehdys, muutama askel aukealle ulos metsän suojaavasta siimeksestä voi tuottaa hirvellen kuolettavan luodin, samoin olisi Aarne monesti joutunut santarmien ja urkkijoiden käsiin, jollei olisi voinut säilyttää kylmäverisyyttään, jos hänen huomiokykynsä tai voimansa olisi pettänyt.

Aarne katsahti vaistomaisesti ympärilleen ja huoautti helpoituksesta. Hän muisti taas hetken, jolloin oli huomannut hiipivät santarmit aivan takanaan, miten oli juossut läpi vieraan pihan ja hypännyt yli lankkuaidan, kaikki. Ikäänkuin salamannopeana kinematografikuvana kiiti hänen aivojensa lävitse kaikki mitä hän oli kestänyt viime vuorokausina; hän muisti, miten oli hypännyt liikkeessä olevaan autoon, muisti hurjan ajon Kaivopuiston ja Eiran ympäri, jolloin takaa-ajajien hitaampi auto lopulta oli jäänyt jälkeen huitovine santarmeineen. Sitten oli hänen naamioituna onnistunut matkustaa kotiin ja yöllä käydä hyvästelemässä vaimoansa ja lapsiansa. Ja siitä lähtien taukoamatonta pakoa pohjoista kohden, vuoroin junalla ja taas jalkaisin, kaupunkien ja passin-tarkastuspaikkojen sivu.

Viime yönäkin oli hän kävellyt aamupuolelle asti, eikä aamullakaan uskaltanut rauhallisesti nukkua, kun matkailijakodissa tarkastelivat niin epäilevästi.

Aarne kuunteli veden yksitoikkoista kohinaa laivan keulassa, ja herpaiseva väsymys alkoi painaa hänen ruumistaan ja silmät sulkeutuivat. Mutta vielä raskaampana painoi ja kiristi hänen sieluaan tuo pitkäaikainen jännitys; hän aukaisi yhä uudelleen silmänsä, niinkuin jokin sisäinen ääni olisi kuiskannut, ettei saanut nukkua. Ja vihdoin hän hätkähtäen ponnahti seisomaan ja

kourasi koneellisesti takataskuaan, niinkuin olisi luullut olevansa vihollisjoukon keskellä.

Mutta hän näki vain tyynen, sinisen vedenpinnan, kuuli laivan jyskytyksen, veden loiskeen, — missä hän on?

Aarne pakotti samentuneet aivonsa toimimaan, ja vihdoin hän ymmärsi kaikki: että oli voittamaisillaan. Jos hänen vaan onnistuu päästä laivasta Röytän saarella, silloin hän on pelastunut, — hän vaikka ui yli rajan . . .

Hän hieraisi silmiään ja nousi huomaamattaan seisomaan ja hengähti syvään, — niinkuin rintaa rutistanut rautarengas olisi pudonnut; tuntui niin hyvältä ja kevyeltä kuin pahasta unesta herätessä. Se on siis totta, mahdollista!

Hän näki kaukana edessäpäin matalan saaren, jonka keskellä kohosi suitsuava savupiippu, — se on siis se! Hänen edessään oli ammottanut mustan haudan lailla Venäjän hirmuvallan kaamea vankiluola, Siperia, kuolema . . . Ja nyt hän näkee edessään *vapauden, elämän!*

Aarne hengitti ahnaasti raikasta, mereltä tuoksuva ilmaa ja tuijotti kuin huumaantuneena tuota etäistä saarta, joka näytti vähitellen nousevan peilityynenä päilyvän meren syvyydestä. Jo näkyi saharakennus, punaisia työväen asuntoja ja lautatapuleja.

Mutta katsoessaan sattumalta sivulle päin, koh-tasi hän hämmästyttävän näyn. Tuon äärettö-

män ulapan sinertävällä pinnalla välkkyi ja kimalteli aivankuin sulana hehkuva kultavirta, joka näytti yhtyvän taivaanrannalta nousevan auringon häikäisevään kirkkauteen. Ja etelässä näkyi pari lehtimetsän peittämää pikkusaarta, jotka syksy oli koristanut niin satumaisella väriloistolla, ettei Aarne ollut koskaan sellaista nähnyt. Hän katseli liikutettuna ja onnellisena tuota ihanaa näkyä unohtaen vaaran ja kärsimykset. Ja kun laiva vihdoin laituria lähetessään hiljensi vauhtiaan, ei hän tuntenut vähääkään levottomuutta. Kyllä hän nyt jo onnistuu!

Mutta kun laiva pysähtyi laiturin ääreen, ilmestyi ihmisjoukon takaa kaksi santarmia ja muutamia sotilaita, jotka asettuivat seisomaan kahden puolen »lankonkia». Ja sitten suurikokoinen santarmi-väepeli tarkasti jokaisen poispyrkivän passin hitaasti ja perinpohjaisesti, katsahti tulijaa tutkivasti, epäluuloisesti, ja hänen suuret, punaiset viiksensä pörhistyivät uhkaavasti kuin saalista vainuavan pedon harjakset.

Aarne seiso i kuin huumaantuneena. Hänen aivoissaan pyörivät lukemattomat suunnitelmat, mutta kaikki näytti turhalta. Torniossa pysähtyisi laiva kokonaan eikä siellä ainakaan pääsisi livistämään. Jospa hän hyppäisi täältä mentäessä mereen, uisi jollekin saarelle . . . Kaikki olivat jo

poistuneet laivasta, — santarmit vain vartioivat laivaan jääneitä.

Silloin alettiin laivaan lastata »saharimoja» polttopuiksi, ja yhtäkkiä välähti Aarnen aivoissa uusi suunnitelma. Hän päätti yrittää sen pätevyyttä heti.

Hiljaa viheltäen astui hän laivasta laiturille ja lähti hitaasti kädet taskussa astelemaan laiturin päätä kohden ja sieltä takaisin; siten kulki hän edestakaisin ja kääntyi aina santarmien kohdalla takaisinpäin. Ensi kerralla katsahtivat santarmit häntä hieman tutkivasti ja vääpeli pörhisti viiksiänsä niinkuin olisi vainunnut kapinallisen hajua nenässään. Mutta eihän heillä ollut aihetta kieltää kävelyä laiturilla, — ja lopulta eivät he näyttäneet huomaavan, vaikka Aarne asteli heidän ohitseinkin, — sillä hän palasi aina takaisin.

Aarne näki »rimapinon» alenevan arveluttavasti, mutta hän tiesi, että yksi ainoa hermostunut liike tai ilme tuhoaisi kaikki. Ja niinkuin ennenkin vaaran lähetessä tuli hän aivan tyyneksi ja ajatus toimi kaksinkertaisen herkkänä. Hän seisahtui, sylkäsi veteen ja kumartui hiukan ikäänkuin pikkukaloja katselemaan. Niin siirtyi hän vähitellen yhä lähemmäksi rannalla olevia halkopinoja. Kerran näki hän santarmin katsahavan itseään, mutta kun hän hiljaa viheltäen siirtäytyi takaisinpäin, jatkoi santarmi keskusteluaan. Vihdoin, kun puut olivat miltei lopussa, päätti hän lähteä, vilkaisi vielä

kerran ja lähti housujaan kohennellen astelemaan halkopinojen taakse, — ja sitten hän juoksi.

Hän oli miltei varma onnistumisestaan, jolleivät vaanijat heti huomaisi pakoa, ja kun hän etäämpää näki santarmien rauhallisina yhä seisovan laiturilla, lähti hän kiertotietä erään saarella asuvan tuttavansa luokse kysymään neuvoa piilopaikan ja ylipääsyn suhteen.

Mutta santarmi-vääpeli oli kai lopulta huomannut, että tuo salaperäinen kävelijä oli hävinnyt, ja pian oli koko joukko hajaantunut etsimään.

Eikä Aarne vielä ollut ehtinyt puhua kuin pari sanaa tuttavansa luona, ennenkuin ovelle koputettiin. Samassa astui nuorempi santarmeista sisään ja vaati Alhoa tulemaan päällikön luokse.

Katkeruus, viha ja epätoivoinen uhma kuohahti Aarnen sielussa sekavana, kohisevana pyörteenä. Täytyikö hänen epäonnistua juuri nyt, — aivan viime hetkellä. Vietäisiinkö hänet täältä pistimien välissä, sulettaisiin jonnekin pietarilaiseen vankiluolaan, teloitettaisiin siellä tai vietäisiin Siperiaan . . . Hän ei saisi enää koskaan nähdä lapsiaan, vaimoan. He eivät tietäisi hänestä mitään . . . Ei, ei, se on mahdotonta. Hän kuolee ennemmin heti, tässä paikassa. Vain vaivoin onnistui hänen hillitä itseään, kun hän hiljaa sanoi:

— Mitä te oikein tahdotte? Minä en lähde. Jos on asiaa . . . Niin, — en tule!

Santarmi näki toisen kasvoista, ettei tässä ollut

hyvä ryhtyä väkivaltaan. Hiukan epäröityään poistui hän pihalle ja odotti nähtävästi, että joku tovereista saapuisi paikalle.

Aarne tunsii, että hänen vapautensa, elämänsä riippui silmänräpäyksistä, ja kysyi onko porstua-kamarissa avattava ikkuna. Talon poika lähti sanaakaan sanomatta ulos, ja kun santarmi poistui ikkunan kohdalta, juoksi Aarne porstua-kamariin, sitten suoraa päätä avatusta ikkunasta puutarhaan, yhdellä loikkauksella yli säleaidan, — ja sitten hän juoksi . . .

Hän ei tuntenut paikkoja, hän juoksi vain pois-päin, ja niin joutui hän vihdoin kujaan, jonka päässä alkoi porraskäytävä yli matalan, tukkeja täynnä olevan lahdenpohjukan. Hän pääsi jo portaille, mutta samassa kuului takana tömiseviä askeleita ja uhkaava huuto:

— Stoi! Streljait! Stoi!

Viimeistä huutoa säesti kiväärinlukon terävä säälähdys, ja Aarne oli varma, että heti kaatuu, putoaa kuolettavasti haavoitettuna alas tukkien sekaan; hänen korvissaan kohisi; sen seasta eroittui epäselvä, käheä huuto; »ampu — ampu!», mutta hän juoksi yhä kuin henkensä edestä. Hänen kurkkuaan poltti, rinta huohotti ja silmissä vilahteli mustia kipinöitä, — mutta hän juoksi yhä nopeammin

Kuin harmaan sumun lävitse eroitti hän oikealla harvaa pensaikkoa ja niiden joukossa harmaan kiven.

Hän hyppäsi alas porraspuulta vajoten polvia myöten hyllyvään hetteeseen, mutta hän ponnisti kaikki voimansa ja pääsi heti lujalle maaperälle. Vielä muutama askel, — ja hän heittäytyi kiven taakse ja sieppasi pistoolin taskustaan.

Vasta nyt hän ymmärsi miksi oli päässyt näin: huutaja oli vain sotilas, joka ei tietysti tohtinut ampuu ilman käskyä. Sillalle saapui yhä useampia takaa-ajajia, siellä viittoiltiin ja rähistiin. Santarmi-vääpeli sieppasi vihdoin kiukkuisesti kiväärin eräältä sotilaalta ja lähti toisten seuraamana kulkemaan portaita myöten.

Aarne antoi heidän tulla rauhassa. Vasta sadan metrin päässä hän huudahti kylmällä, päättävällällä äänellä:

— Seis! Minä ammun jokaisen lähenevän!

Joukko pysähtyi kuin komentosanasta, ja vääpeli viritti kiväärinsä kiukkuisesti kiroten. Mutta kun ei mitään näkynyt, astahti hän uudelleen eteenpäin.

Nähdessään vihollistensa lähenevän, jotka aikoi-
vat vielä viime hetkellä tuhota hänen elämänsä,
valtasi Aarnen niin hillitön viha, ettei hän kyen-
nyt selvästi ajattelemaan, arvioimaan asemaansa.
Hänen aivoissaan riehui vain yksi ainoa ajatus:
ettei antaudu elävänä, että ampuu jokaisen — ja
lopuksi itsensä. Mutta tähdätessään vääpeliä kes-
kelle rintaa huomasi hän tämän peittävän koko
jonon; he olivat siis kaikki peräkkäin kapealla

lankkukäytävällä, josta ei voinut väistyä vähääkään, — ja jokainen »Savage»-pistoolin kuula lävistäisi ainakin kaksi . . .

Hänen silmissään leiskahti julma riemu ja kostohimo. Se syöksähti kohisevan kosken lailla hänen sielunsa ja ruumiinsa lävitse. Hän oli ihan näkevinään, miten nuo kaatuvat, putoavat toisensa jälkeen alas tukkien sekaan, ja hän tiesi, *tursi*, ettei voisi tauota; hän laukaisisi nopeasti, kylmäverisesti kaikki yksitoista kuulaa, muuttaisi uuden makasiinin ja ampuisi niinkauan kuin yksikin olisi pystyssä

Hän tempasi koneellisesti makasiinin taskustaan, ja sormi kosketti jo liipasinta, kun jonkunlainen sisäinen ääni käski hänen ampua ensin ilmaan: sitten hänellä on oikeus ampua kaikki. Hän ajatteli ampua läpi lakinreunan, ja hän tiesi osaavansa varmasti, käsi ei värähtänytkään ja lisäksi vielä sai nojata kiveen.

Mutta hän pelkäsi, että ne siinä tapauksessa kääntyisivät, ja hän toivoi, *tahtoi*, että ne tulisivat. Hän kohotti siis vieläkin vähän ja laukasi.

Mutta samalla kuin laukaus pamahti, lyykähti santarmi-vääpeli vikkellästi ja tarttui päähänsä, — hän luuli kai tuon vinkuvan kuulun sattuneen.

Sitten hän huusi jotain, viittasi hätäisesti miehilleen, ja koko joukko lähti juoksemaan takaisin.

Aarne tuijotti pettyneenä pakenevia, tähdäten

santarmin leveään selkään; hän puri hammasta, toivoen kiihkeästi, että tämä seisahtuisi, kääntyisi, jotta saisi ampua. — Mutta tämä näytti hoputtavan joukkoaan yhä nopeampaan juoksuun. Vasta toisella rannalla santarmi hätäisesti vilkaisi taakseen ja kyyristyi samalla niin hassunkurisesti, kuin olisi odottanut saavansa hartioilleen kirvelevän piiskaniskun.

Vasta hetken kuluttua ymmärsi Aarne, että hänen olisi pitänyt iloita, kun oli näin helpolla pelastunut uhkaavasta vaarasta. Ja kun joukko oli kadonnut rakennusten taakse, hiipi hänkin pensaiden suojassa metsän laitaan ja alkoi keventynein mielin odottaa tuttavaansa. Hän tunsu olevansa nälkäinen kuin susi, — mutta ehkäpä ne tuovat ruokaakin tullessaan! Mutta pääasia on, että pääsee Ruotsin puolelle, — vapauteen!

Mutta pian hän huomasi olleensa lapsellinen, kun oli luullut santarmien luopuvan niin helpolla saaliistaan. Sillä hetken kuluttua lähti kymmenmiehinen joukko kahdella veneellä soutamaan saaren toista päätä kohden.

Ensin hän hämmästyi, mutta samassa hän huomasi saaren olevan tiheän metsän peittämä, jossa hän oli kuin kotonaan. Mitä ne voisivat vanhalle paimenpojalle ja metsästäjälle, joka oli joka syksy hiipinyt hirvien jälessä! Hänen mieleensä

leimahti huvittava suunnitelma, ja hän päätti huolehtia siitä, että ne saavat kerrankin tarpeekseen etsiä

Hän ei koettanut paeta vainoojiaan. Päinvastoin hän juoksi läpi metsän, niin että oli jo vastassa odottamassa, kun nämä lähenivät rantaa. Hän näki vain yhden sopivan maallenousupaikan ja piiloutui rannalla olevaan leppäpensaaseen. Veneet laskivatkin rantaan aivan Aarnen ajattelelulle paikalle, ja kun hän oli vain parinkymmenen metrin päässä siitä, ei santarmien päähänkään pälkähtänyt etsiä häntä niin läheltä. Hän kuuli kuiskaten annetut käskyt, ja kun miehet harvassa ketjussa katosivat metsään, lähti hän hiipimään heidän jälessään.

Aarne huomasi ilokseen, ettei heidän verkkonsa ulottunut yli saaren, ja kun heidän täytyi mennä metsän toista puolta ja palata vastakkaista reunaa, oli hänen helppo seurata, — eikä pyydystäjillä ollut aavistustakaan, että otus kulki jälessä.

Kun nämä olivat tehneet yhden kierroksen tuloksetta, lähtivät he uudestaan matkaan — ja Aarne uskollisesti jälessä. Hän unohti kaikki viime päivien vaarat ja ikävyydet, hän unohti kokonaan, että hänen elämänsä oli kysymyksessä; välistä tuntui ikäänkuin hän olisi hirvenajossa, hän tuns taas sitä selittämätöntä jännitystä, joka tekee askeleet äänettömiksi, teroittaa aistit ja lihakset äärimmäisen herkiksi, — jolloin ne ovat valmiit

toimintaan kuin jännitetty jousi. Ja väliin, kun hän näki santarmin kyyristyneen vartalon aivan edessään, nauroi hän niin iloisesti ja sydämellisesti kuin olisi kaikki ollut hauskaa, hullunkurista sokkoleikkiä. Vihdoinkin lähtivät takaa-ajajat noloina ja ärtyneinä soutamaan kylää kohden. Mutta ennenkuin he ehtivät rantaan, oli Aarne jo saapunut vastakkaiseen metsänreunaan ja asettui makaamaan eräälle kivelle, josta oli vapaa näköala joka suunnalle.

Aarne oli ollut koko päivän liikkeellä syömättä muruakaan, nälkä kouristi häntä yhä kiukkuisemmin, — mutta kukaan ei tullut. Aurinko painui yhä alemmaksi ja vihdoin piiloutui punaisen pilviharson suojassa meren helmaan. Eikä vielääkään näkynyt ketään.

Hämäryys ja mereltä nouseva sumupilvi peittivät kylän ikäänkuin harmaaseen huntuun. Vain sahan savupiipun huippu kohoutui siitä tummana ja salaperäisenä. Mutta pilvet levittäytyivät vähitellen yli taivaan, koko maailma peittyi mustaan pimeyteen, — ja hän oli yhä yksin.

Aarne tunsu kiusallisen epätietoisuuden ja levottomuuden valtaavan mielensä, mitä pitemmälle aika kului. Hän luuli tuttavansa lähteneen veneellä etsimään häntä saaren toisesta päästä ja ajatteli jo lähteä sinne. Mutta samassa hän käsitti miten toivotonta sellainen etsiminen olisi ja asettui mahdollisimman lähelle lankkuportailta johtavaa polkua.

Vihdoin, kun kello jo läheni kymmentä, kuuli hän epäselvästi hiipiviä, varovaisia askeleita lankkuportailta. Hän kuunteli henkeä pidättäen, mutta ne olivat pysähtyneet, ja kun ne taas lähtivät liikkeelle, kuului samassa metsästä tuulen huminaa, — ja hänestä tuntui kuin olisi hän kuullut kuisetta, kokonaisen *joukon* askeleita

Hän tunsu sydämensä kiihkeän sykinnän, ja ennen tuntematon levottomuus kouristi hänen rintaansa ja korvissa kohisi yhä enemmän.

Aarne puri hammastaan ja häpeä valtasi hänen mielensä. *Pelkäsikö* hän todella, — ja *mitä* hän pelkäsi? Mitä vaaraa oli tässä sysipimeässä? Tulokoon kuka tahansa!

Hän rauhoittui todella silmänräpäyksessä. Ja kun nuo askeleet yhä lähenivät, odotti hän täysin tyynenä. Ne pysähtyivät vielä pari kertaa, mutta vihdoin kuuli hän tulijan kuiskaavan hiljaa nimeänsä. Hän nousi heti ja tunsu tämän tuttavakseen.

Vasta nyt hän sai tietää syyn tuttavansa viipymiseen: häntä oli vartioitu koko päivä, ja hän sanoi pelkäävänsä, että ne olisivat vieläkin häntä seuranneet. Kuitenkin oli hänen onnistunut järjestää asia niin, että Ruotsin puolelta saapuu eräs pikkupoika veneellä saaren nokkaan heitä noutamaan kello kymmeneltä. Suomen puolella olivat kaikki veneet lukitut ja avaimet santarmien taskuissa.

He lähtivät heti sovittuun paikkaan, jossa poika jo odotti, ja astuivat varovasti veneeseen. Aarne tarttui juuri airoihin, kun pimeydestä kuului juoksevien askelten töminää, uhkaavia pysähdyskäskyjä, sitten kajahti välähtävä pistoolinlaukaus, toinen, kolmas, neljäs, — ja etäämpää vielä uusia; kuulat vinkuivat heidän korvissaan . . .

Mutta samalla hetkellä kuin ensimmäinen kommentosana kajahti, oli Aarne koneellisesti tempaissut kaikkiin voimin airoista, niin että kevyt vene tuntui aivankuin loikkaavan eteenpäin. Hän veti viisi kuusi kertaa, niin että airot notkuivat, ja veneen liukuessa yhä syvemmälle meren sysimustaan, suojaavaan syliin kuuntelivat he äänettöminä rannalta kuuluvaa kirousten ja huutojen melua.

Aarne vetäisi vieläkin muutamia kertoja, aina silloin kun rannalta kuului hälinää. Sitten nosti hän airot veneeseen ja kuunteli taas noita pimeydestä kuuluvia, hiljeneviä ääniä.

Raskas huokaus kohosi hänen rinnastaan, ja kummallinen, ennen tuntematon heikkous ja liikuttus valtasi vastustamattomalla voimalla hänen mielensä. Hän olisi tahtonut itkeä ilosta, kiitollisuudesta ja hämärästä onnellisuudesta. Yhtäkkiä hän muisti erään hetken kaukaisesta lapsuudestaan paimenessa oloajaltaan: hän juoksee huohottaen raivoisan sonnin edessä, pääsee puuhun juuri kun hirveä töytäys vavahduttaa sitä ja katkenneet oksat haavoittavat hänen säärensä; hän on

menehtymäisillään, mutta hän on turvassa; hän kiertää vapisevat kätensä puunrungon ympäri, painaa kasvonsa sitä vastaan — ja itkee, itkee . . .

Niin, — hän oli nytkin pelastunut julman hirviön kynsistä, hirviön, joka on surmannut satojatuhansia viattomia, tuhonnut kokonaisia kansoja. Tuntui niin kummalliselta, että hän juuri *äskettäin* tuolla pimeällä rannalla oli kohdannut *kuoleman*: Vain pari sekuntia myöhemmin: ne olisivat ehtineet hypätä veneeseen tai ampuneet aivan vierestä, ja hän makaisi nyt tuolla vainoojainsa keskellä kylmänä tai vetäisi viimeisiä henkäyksiään . . .

Ja nyt hän on *vapaa*, hän saa elää, työskennellä vaimonsa ja lastensa hyväksi, — hän saa taas nähdä lapsensa . . .

— Niin . . . lapset . . . mitä?

Nuo sanat tunkeutuivat käheänä kuiskeena hänen vapisevilta huuliltaan, ja hän tarttui rintaansa kuin kuolettavan iskun sattuessa, — sillä kylmän puukonterän lailla iskeytyy hänen sydämeensä viimeisen eronhetken muisto.

Hän ei ollut muistanut sitä viime vuorokausien taukoomattomissa ponnisteluissa ja vaaroissa, mutta nyt, kun jännitys oli lauennut, valtasi se hänet järkyttävällä voimalla. Hän oli taas näkevinään tuon rakkaan huoneen pienimpiä yksityisseikkoja myöten samallaisena kuin silloinkin, hän oli kuulevinaan nurkkaan kyyristyneen vaimonsa tukehtuneen nyyhkytyksen . . .

Ei — ei! Hän ei tahdo ajatella, muistella sitä. Hän peittää kädellään silmänsä, mutta siitä huolimatta on hän taas näkevinään pienet poikansa paitasillaan edessään; he koettavat pidättää itkuaan, vanhin puree hammastaan, mutta kyyneleet vierivät heidän poskilleen, vapisevat huulet vääristyvät . . . Hän nostaa heidät syliinsä, painaa huulensa heidän hienoille hiuksilleen, — ja taas tuntuu ikäänkuin suuri, jäinen koura puristaisi, tukehuttaisi . . .

Hän huokaa raskaasti, katsahtaa kuin apua etsien ympärilleen, mutta kaikkialla on pimeätä. Hänestä tuntuu kuin näkisi hän oman elämänsä, tulevaisuutensa: ei valopilkkua, ei toivoa, — vain pimeyttä. Synkät aavistukset, kuvat ja ajatukset risteilevät hänen aivoissaan: hirmuvalta voi jatkua vielä vuosikymmeniä, — eikä hän pääse kotiin. Hänen sairautensa pahenee, hän kuolee siellä yksin, — ja he jäävät orvoiksi, joutuvat ehkä mieron tielle. Eikä hän näe heitä koskaan, — ei koskaan . . .

Ja yhtäkkiä hän kumartuu, painaa kasvonsa veneenlaitaa vasten, hänen hartiansa hytkähtävät rajusta nyyhkytyksestä, ja hänen kuiskavassa äänessään värähtää syvä suru ja hellyys:

— Lapseni . . . pienet . . . poikaseni . . .

PALKANMAKSU

Mauri Hautala oli juuri istahtanut kahden toverinsa pöytään, kun hän näki erään tummaverisen miehen tulevan kahvilaan ja arasti vilkuillen istahtavan vastapäätä olevaan nurkkapöytään.

Mauri tarkasti salaa miestä, ja yhtäkkiä hän muisti, että tämä oli eilenkin ilmestynyt tänne hänen jälkeensä. Ja kun hän huomasi miehen pari kertaa katsovan itseään syrjäsilmin, tunsikin sisäisesti vaistoten, että mies oli sama, joka jo useampana iltana oli hiiviskellyt hänen asuntonsa läheisyydessä. Hän ei ollut huomaavinaan mitään, vaan päätti ottaa selvän asiasta.

Ja kun Mauri kahtena iltana kävi, mitä erilaisimmissa paikoissa, viipyen kerrankin kolmatta tuntia erään toverinsa luona, ja aina näki tuon tumman varjon seuraavan jälessään hiipivin askelin kuin saaliinhimoinen hyena, oli hän varma, että tämä oli erikoisesti häntä vahtiva santarmiurkkija. Hän päätti tehdä lopun pelistä ja keksittyään hauskan suunnitelman kertoi sen toverilleen, ja tämä suostui ilomielin auttamaan Mauria sen toimeenpanossa.

Kun Mauri siis seuraavana iltana näki urkkijan piileskelevän asuntonsa lähellä olevassa porttikäytävässä ja lähtevän jälessään, lähti hän toverinsa luokse, ja he sopivat yksityiskohtaisesti menettelytavasta.

Kahden tunnin kuluttua ilmestyivät he taas kadulle ja huomasivat ilokseen, että mereltä oli noussut paksua sumua muuttaen pimeyden niin sakeaksi, että näki vain muutaman metrin eteensä. Ja kun he kuulivat urkkijan hiipivät askeleet jälessään, seisahtuivat he seuraavan kadunkulman suojaan ja Mauri alkoi puhua kuiskaavalla, salaperäisellä äänellä:

— Sinä menet siis molempien toverien luokse ja käsket heidän tulla puolen tunnin kuluttua kokoukseen: tärkeät asiat vaativat . . . Ja muista, että sanot heille *itse* persoonallisesti, jottei kukaan saa tietää.

— Mutta jos he eivät ole kotona . . .? — huomautti toveri epäröiden.

— Silloin haet heidät vaikka maan alta! — käski Mauri päättävästi. — Asia on niin tärkeä, ettei se siedä viivytystä. Huomauta erikoisesti, että he tulevat yksitellen ja samaan paikkaan kuin viime kerralla.

— Mutta eikö se ole liian kaukana? Eikö voitaisi kokoontua minun luokseni, kun on näin pimeä iltakin.

— Ei millään ehdolla, — keskeytti Mauri. — Ja kun saat tietää asian tärkeyden, niin huomaat, ettei sitä saa pilata varomattomuuden tähden.

— Mutta, tuota . . .

— Ei mitään muttaa! — ärjäsi Mauri tuimasti. — Päällikkönä minä olen vastuussa onnistumisesta, — ja päällikkönä *käsken*, silloin kun tiedän sen tarpeelliseksi. Siis kello yhdeksän.

— Enhän minä mitään . . . kyllähän minä, — myönteli toinen nöyrästi. — Mutta entä tunnussana? Tarvitaanko tunnussanaa, kun vain pääkomitean jäsenet tulevat . . . ?

— Jaa se oli hyvä, että huomautit, — vastasi Mauri. — Kun on näin pimeä, niin on parempi, että jokainen sanoo vain tunnussanan tullessaan. Tunnussana on siis: »Tahdon palkkani».

— »Tahdon palkkani!» — kertasi toveri ja lähti liikkeelle.

Puolen tunnin kuluttua lähenei muuan mies erään toisen seurassa Maurin sedän torppaa esikaupungin ulkolaidalla. Toinen jäi vähän jälkeen, mutta Maurin apulainen tuli suoraan torpan veräjälle, jossa isäntä seisoivat vahdissa. Tulija pysähtyi ja kysyi kuiskaten:

— Onko päällikkö jo tullut?

— Mikä päällikkö? — ärähti setä kolealla bassoaanellaan. — Mikä on tunnussana?

— »Tahdon palkkani!» — vastasi tulija, lisäten ystävällisesti: — Ettekö enää tunne minua?

— Eihän tässä perhanan pimeässä näe mitään. Ai, tekö se olitte!

Tulija katseli ympärilleen ja huomasi erään lähellä olevan pensaan yläpuolella häämöttävän leveälierisen hatun ääriviivat. Ja hän kysyi taas salaperäisesti:

— Ovatko kaikki jo saapuneet?

— Te olette kolmas. Kaksi siis puuttuu.

— Ai niin . . . Minä en tavannut Lemposta kotonaa, mutta minä sanoin hänen vaimolleen, että jos hän saapuisi kotiin ennen yhdeksää, niin on hänen tultava ajurilla. Kas, tuossa tulee Rantala . . .

— Tunnussana! — mörähti taas sedän bassoaani, ja tulija vastasi hillitysti:

— »Tahdon palkkani».

— Nyt ei siis enää puutu kuin Lemponen, — huomautti aikaisemmin tullut. — Te ette tietysti tunne häntä, kun hän tulee ensi kerran kokoukseen, mutta hänellä on pitkä palttoo ja leveälierinen hattu.

— No, en minä ketään päästä ilman tunnussanaa.

— Mutta älkää päästäkö ketään sisään yhdeksän jälkeen — tunnussanallakaan. Ne ovat silloin asiaankuulumattomia . . . Mutta missä kokoontaan:

— Heinämäkasiinissa, — vastasi setä ja lisäsi varoittaan:

— Mutta muistakaa, ettei siellä saa raapaista kertaakaan tulta, — vain sillä ehdolla saatte siellä kokoontua. Siinä on niin harvat seivät, että naapurit voisivat nähdä . . . Ja tuli voisi varista heiniin . . .

— Mutta emmehan me pimeässä voi kokousta pitää! — huudahti ensintullut hämmästyneenä. — Eikö ennemmin tuvassa?

— Ei, — siellä makaa kortteerimies, ja Mauri sanoi asian olevan niin tärkeän, että täytyy kokoontua miten tahansa. Makasiini on ainakin varma paikka, kun minä vahdin ulkopuolella.

— No, me menemme sitten. Odottakaa nyt vielä viisi minuuttia.

Salaliittolaiset poistuivat sedän saattamina, ja kun tämä palasi veräjälle, oli pää kadonnut pensaan yläpuolelta. Mutta hetken kuluttua läheni itse otus pyydystä, ja samoin kuin ennenkin vaati vartija tunnussanaa.

— »Tahdon palkkani», — kuiskasi urkkija hiljaa. Ja setä lausui tyytyväisesti;

— Jaha, te ehditte kumminkin! Toiset ovatkin jo saapuvilla. Tulkaa vaan mukaan!

Mauri ei ollut ihan varma uskaltaisiko urkkija saapua »kokoushuoneeseen» asti, ja siltä varalta hän oli juuri odottamassa ulkopuolella. Mutta kuullessaan sedän tullessaan ankarasti huomautta-

van, ettei kertaakaan saa näkyä tulta, ymmärsi hän tuon odottamattoman seikan: pimeyden huumanneen urkkijan niinkuin makea syötti saa nälkäisen ketun unohtamaan siinä piilevän vaaran. Hän pujahti siis edellä makasiiniin, ja kun hänen aivoissaan yhtäkkiä välähti uusi hullunkurinen suunnitelma, päätti hän lisätä siitä alkukohtauksen tähän ilveilyyn. Hän kuiskasi siis tovereilleen, että nämä olisivat ihan hiljaa, kunnes hän kutsuisi heitä.

Kun setä ilmestyi ovelle urkkijan seurassa ja huomasi Maurin, näytti hän yhtäkkiä hätkähtävän, kuunteli jännittyneenä ja sitten kuiskasi pelokkaasti:

— St! Minä olin kuulevinani jotain . . . Kun ei tuo naapuri vaan olisi vahtimassa jossakin, — se on santarmien palveluksessa. Ettekö voisi mennä sentään muualle, sillä . . .

— Älkää nyt setä hermostuko, ehkei se ollutkaan mitään, — rauhoitti Mauri. — Minä lupaan, ettemme sano yhtään sanaa ääneen, ja kun emme ota tulta, niin mitä vaaraa tässä olisi . . .

— No, tämän kerran saatte. Mutta ei sitten enää . . . Ne vievät minut Siperiaan . . .

— Emme tule enää, — lohdutti Mauri ja lisäsi kuiskaten:

— Toiset menivät teidän kamariinne lukemaan kirjelmää, joka tänään saapui »Venäjän Maksimalistien Keskuskomitealta», — kun ei täällä saa ottaa tulta. Käskekää heidän tulla heti luettuaan

ja vahtikaa sitten ulkopuolella. Tulkaa te Lemponen sisään, niin minä selitän teille sillä aikaa asian suullisesti.

Hän tervehti urkkijaa ja tunsi tämän käden vapisevan kuin vilutautisella.

He menivät peremmälle. Mauri kehoitti toista istumaan laatikolle eteensä ja alkoi heti selittää tärkeällä, kuiskaavalla äänellä:

— Kun Lemponen on uusi jäsen pääkomiteassa, niin ette tietysti tiedä siitä Venäjän terroristien suunnitelmasta, joka meilläkin viime kokouksessa hyväksyttiin. Ja sen asian vuoksi teidät juuri valittiin pääkomiteaan sikäläisen lähetin erikoiskoisesta suosituksesta. Minä pidin sen myös välttämättömänä, koska te olette ainoa, joka aktiivisesti olette ottanut osaa maksimalistien sankarillisiin pommiattentaatteihin Pietarissa oleskellessanne. Tehän puhutte tietysti venettä paremmin kuin suomea, koska olette Venäjällä syntynyt ja kasvanut?

Viimeisen lausui Mauri venäjäksi, ja urkkija vastasi heti samalla kielellä helpotuksesta huoah-
taen:

— Melkein! Sillä olen unohtanut paljon suomalaisia sanoja.

— No siis asiaan! Teidät on siis valittu, koska teidän kokemuksenne ja tunnettu pelkäämättömyytenne ovat välttämättömät siinä suuressa suunnitelmassa, joka koko Venäjän valtakunnassa,

Suomessa, Puolassa, kaikiällä toimeenpannaan samana yönä, samalla kellonlyönnillä, ja tulee hämmästyttämään koko maailmaa.

— Mikä se on? — kuiskasi urkkija tahtomattaan, ja hänen äänensä vapisi kiihkeästä uteliaisuudesta ja jännityksestä.

— Niinkuin toveri Lemponen hyvin tietää, ovat urkkijat, santarnit ja provokaattorit vaarallisimmat vihollisemme. Tehän tiedätte, miten parhaatkin suunnitelmat ovat useimmiten särkyneet niiden kavalien juonien vuoksi. Sentähden on päätetty hävittää ne kaikki yhtäikaa yhtenä yönä, yhdellä ainoalla jättiläisiskulla, ettei seuraavana aamuna löydetä yhdestäkään edes luunikamaa. Ja se hetki on niin lähellä, ettei kukaan aavista.

Mauri vaikeni ja kuuli urkkijan hengityksen muuttuneen käheäksi ja vapisevaksi; hän rykäsi ja sopersi tukehtuneesti:

— Koska se . . . tapahtuu?

— Siitä juuri tänään sain tiedon, mutta sitä ei saa sanoa komitean jäsenillekään ennenkuin kaksi tuntia aikaisemmin. Nyt olisi vain päätettävä heidän kuolintavastaan.

— Kuolintavasta . . ., — ähkäsi urkkija kauhuissaan. Mauri kuuli nurkasta pidätetyn naurunpurskahduksen ja jatkoi tyynesti:

— Niin, Venäjän komitea on myöntänyt kaksi erilaista menettelytapaa, joista voidaan valita se mikä parhaiten soveltuu paikallisiin oloihin. En-

simmäinen on se, että heidät kaikki kootaan johonkin suureen heinämakasiiniin tai muuhun tulenarkojen tavarain varastorakennukseen, valetaan perinpohjin bentsiinillä — ja sitten tuleen. Toisen mukaan viedään heidät johonkin vanhaan laivaan tai proomuun, jossa on raskas kivilasti, suletaan kaikki kannen alle, hinataan merelle, — ja sitten pohjaluukut auki! Silloin ei noista koirista todella jää kummassakaan tapauksessa mitään jällelle.

Taas kuului urkkijan tuskanvoihketta muistuttava huokaus ja Mauri jatkoi säälimättömänä:

— Kun te ette ollut viime kokouksessa, niin selitän lyhyesti, miten kaikki on järjestetty. Ensinnäkin on eräs upporikas venäläinen puoluetoveri lahjoittanut koko omaisuutensa, 30 miljoonaa ruplaa, suunnitelman toteuttamiseksi. Meikin saimme 200,000 markkaa, ja siitä jää ylikin. Siitä meni kyllä santarmipäällikön kirjurin lahjomiseen satatuhatta markkaa, mutta *todellisuudessa* siitä maksetaan vain neljäs osa.

— Neljäs osa . . ., — toisti urkkija tolkuttomasti. Hän huohotti niin raskaasti ja tukehtuneesti kuin olisi armoton koura kiristänyt hänen kurkkuaan yhä lujemmin ja lujemmin.

— Niin, hän vaati satatuhatta ennenkuin luovutti meille kaikkien Suomessa toimivien santarmien, urkkijoiden ja salaisten apulaisten nimet ja osoitteet, mutta hän sai vain 25 tuhatta markkaa; loput sijoitettiin pankkiin nostettavaksi eri-

koisella valtakirjalla 25 tuhannen markan erissä seuraavien kuukausien viime päivänä. Mutta hän ei tietysti tule niitä nostamaan, joten me nostamme ne itse takaisin. — Sitten on jok'ainoata kiinniotettavaa varten palkattu neljä vahvaa ja luotettavaa miestä, jotka vangitsevat samalla hetkellä miehensä ja tuovat hänet äänettömästi sitä varten varatulla autolla tai umpinaisilla vaunuilla määrättyyn paikkaan, jossa kaikki on valmiina. Me olemme hyväksyneet tämän heinämakasiinin, kun se on syrjäisellä paikalla ja laiva olisi maksanut ainakin puolta enemmän. Eräs komitean jäsen kyllä pelkäsi, että jäisi luita jällelle, mutta kun tuolla parvella olevat kymmenen tynnyriä lyödään yhtä aikaa auki ja bentsiini kastelee koko roskan, niin minä en epäile sellaista. Ne ovat tuolla valmiina, ja jokaisen tynnyrin vieressä on jo kirveskin valmiina, — kai tunnette bentsiinin hajun?

Urkkija nuuski ilmaa, ja hänen hampaansa kalisivat kuin vilutautisen, kun hän käheästi änkytti:

— Tunnen . . .

— Koko suunnitelma on siis yksityiskohtia myöten järjestetty, — lisäsi Mauri. — Ja kun ei kukaan avustajista tiedä *mitään muuta* kuin *oman tehtävänsä*, ja tapahtumahetken tiedän minä yksin, niin sen onnistumista ei voi mikään estää. Yhdessä suhteessa olen vain hieman epävarma, ja minä olen puhunut teille juuri sentähden, että luotan siinä teidän apuunne.

Kun ei toinen kyennyt vastaamaan, jatkoi Mauri innostuneena:

— Kuten ymmärrätte, on tärkeimmät tehtävät jaettu komitean jäsenille: eräs laskee ovelta vangit, toinen vartioi kuularuiskuilla ja käsikranaateilla varustetun joukon kanssa, ettei poliisivoima eikä mikään voi häiritä meitä, kolmas sulkee oven ja antaa merkin bentsiinitynnyrien särkemisestä j.n.e. Mutta, kuten käsitätte, on sytyttäjän toimi kaikkein tärkein, ja kun te olette ainoa, jolla on tottumusta ja kykyä siihen, saatte te tämän kunniatoimen. Teidän ei siis tarvitse muuta kuin odottaa, kunnes ovet ovat suljetut, ja sitten sytyttää kymmenkertainen sytytyslanka, — ja kymmenen sekuntia myöhemmin koko urkkijalauma luulee olevansa helvetissä! Tietysti otatte sen vastaan?

Mauri kuuli urkkijan repelevän tukkaansa, ja kun hän uudisti kysymyksensä, alkoi toinen tukehtuneesti ähkyen änkyttää:

— Minä . . . minä en . . . ymmärtä . . . Minä en . . . voi . . . Minä ei ole . . .

— Mitä? Mitä tämä merkitsee? — huudahti Mauri hämmästyneenä. — Epäröittekö te, jota on pidetty yhtenä Venäjän rohkeimpana terroristina! — Hän muutti äänensä koleaksi ja uhkaavaksi; hän osoitti monin esimerkein, että vain provokaattori saattoi peräytyä, silloin kun tietää näin tärkeän salaisuuden ja muistutti, ettei sellaista henkilöä sääntöjen mukaan saanut missään tapauk-

sessä jättää elämään. Hän jatkoi samaan tapaan, kunnes urkkija kauhusta suunniltaan vannoi tekevänsä mitä tahansa, kun vaan saa pitää henkensä.

Toiset olivat tukehtumaisillaan nauruun, ja Mauri oli niin innostunut osaansa, ettei muistanut mitään muuta.

Yhtäkkiä kuuli hän hiljaista kahinaa, samalla kun urkkijan hengitys muuttui vielä lyhyemmäksi ja käheämmäksi. Mauri tunsi jotenkin omituisesti vaistoten, että toinen oli päättänyt *toimia*, — että hän veti asetta taskustaan.

Mutta niinkuin ennenkin vaaran hetkellä, tunsi Mauri koko olemuksensa jännittyvän, menettelysuunnitelma välähti kuin salamana hänen aivoissaan; samassa silmänräpäyksessä ojensi hän kätensä ja kuiskasi varoittavasti:

— St! Kuulitteko? Täällä on koira! Kas tuossa!

Urkkija hätkähti, jäi kuin kauhusta jähmettyneenä, henkeä pidättäen kuuntelemaan, ja koskettaessaan tämän vapisevaa olkapäätä tiesi Mauri tuolla omituisella vaistolla, joka syntyy vain nyrkkeilyharjoitusten kautta, millä kohdalla toisen leuka oli, — ja siihen suuntasi hän »suoran oikeankäden iskun» sellaisella voimalla, että pimeä makasiini kajahti. Ja samalla hetkellä kun urkkija lennähti heinille, tarttui Mauri tämän oikeaan käteen, väänsi siitä revolverin ja tarttui kurkkuun — niin nopeasti ja varmasti kuin olisi hän nähnyt. Mutta urkkija ei huutanutkaan, kuten Mauri oli

epäillyt, ja kun toiset tulivat esiin ja valaisivat taskulampuillaan, makasi tämä liikkumattomana ja kalpeana kuin kuollut. Mauri otti hänen vyöstään pitkän tikarin ja pyysi toisia olemaan vielä hetkisen hiljaa.

Urkkija alkoi liikahdella ja valitella, ja kun hän vihdoin virkosi, selitteli Mauri hätääntyneenä:

— Voi, antakaa anteeksi, toveri Lemponen! En ymmärrä, miten se kävi teihin? Ehkä te siirryitte juuri silloin, sillä minä olin varma, että edessäni oli koira, — ja sitä minä koetin lyödä. Nouskaa nyt ylös, — kas niin!

Hän piteli urkkijaa olkapäästä, ja kun tämä yritti änkyttää jotain, kuiskasi hän taas pelokkaasti:

— St! Herra jumala! Se tulee taas . . . Se on vesikauhuinen . . . Olkaa hiljaa, nyt isken sitä, — nyt en ainakaan erehdy!

Taas sattui urkkijaa sydänalään, niin että tämä väänteledi heinillä voimatta hyvään aikaan hengittää. Ja taaskin astui Mauri häntä kohti ja änkytti epätoivoisesti:

— Mutta mitä, mitä tämä oikein on, Lemponen? Minä olin niin varma, että löin koira . . . Onko teillä tulta? . . . Vai ei ole! . . . Hoi, hyvät toverit, mitä on tehtävä? Tulkaa tänne auttamaan minua ja Lemposta. Täällä on koira, emmekä tiedä missä se on . . .

Pimeässä kuului yhtäkkiä tavaton melu: ovi

avattiin, toverit juoksivat ympäri, puhuen uhkauksia, kaksimielisiä sutkauksia eri äänillä, niin kuin siellä olisi ollut kokonainen joukko, — ja urkkijan kauhistunut mielikuvitus varmaankin lisäsi kaiken moninkertaiseksi. Hänen hampaansa kalisivat, ja kauhusta suunniltaan alkoi hän uikuttaa surkeasti ja yritti ryömiä ovea kohden. Mutta Mauri tarttui häneen, rytyytti ja puristeli perinpohjin ja huudahteli innostuneena:

— Täällä se ulvoo! Nyt sain sen kiinni! Se puree . . . Tuokaa pian puukko . . . nuora! Se täytyy heti tappaa, hirttää . . . Tästä saat koira! Vieläkö puret? Tuokaa puukko!

— Armoa . . . älkää tappako! — ähkyi urkkija kuin kuoleman hädässä.

Kaikki purskahtivat nauruun, ja Mauri huudahti taas hämmästyneenä:

— Oliko se Lemposen ääni? Onko tämä Lemponen vai koira? Tai jos se onkin piru, joka uskottelee olevansa koira ja Lemponen . . .

— Armoa . . . minä olen . . ., — uikutti urkkija, mutta hänen äänensä tukehtui taas eläimelliseksi voihkeeksi.

— Niin, mikä te olette? — tiukkasi Mauri armottomasti. — Sanokaa nyt suoraan, oletteko Lemponen, koira vai piru! Sillä emmehan voi koiralle uskoa toisten koirien paistamista, mutta piru sensijaan olisi siihen koko mestari. Miten me saamme siitä selvän, kun ei ole tulta?

— Tunnussana! — huudahti Maurin toveri. — Tiedättekö tunnussanan?

— Niin, niin! — myöntelivät kaikki. — Sanokaa siis tunnussana.

— »Tahdon palkkani!» — änkytti urkkija tuskin kuuluvalla, vapisevalla äänellä.

— Mitä te sanoitte! Minä en kuullut mitään! — tiukkasi Mauri ja toiset yhtyivät häneen.

— Mine tahdon . . . palkkani, — voihki urkkija hampaat kalisten, mutta toiset eivät vieläään tyytyneet. Ja vielä kerran toisti lurjus nuo sanat, niin hassunkurisesti ja surkeasti, että kaikki purskahtivat nauruun.

— No niin! — alkoi Mauri vakavasti. — Te kuulitte nyt, että hän on tullut vaatimaan palkkaansa. Ja kun hän noin hartaasti sitä pyytää, niin hän tietysti sen välttämättömästi tarvitsee.

— Tarvitsee hän palkkansa.

— Ja hän on *ansainnut* palkkansa paremmin kuin kukaan.

— Sentähden hän saakin sen kaksinkertaisena.

— Ei — annetaan kymmenkertaisena . . .

— Ei, maksetaan niin, ettei hän tarvitse enää koskaan mitään . . .

Nuo kaksimieliset, kamalat uhkaukset veivät urkkijan viimeisenkin tarmon; hän parahti yhtäkkiä aivankuin teurastettava eläin, mutta kun Mauri painoi pistoolinsuun hänen otsalleen, vaikenä hän paikalla.

Mauri pyysi valoa, ja kun hän sitten näki kuolemankauhun vääristämät kasvot tylsine, jähmettyneine katseineen, tunsu hän sääliä. Hänestä tuntui, että urkkija oli jo kärsinyt tarpeeksi. Mutta samassa hän muisti, että hänen täytyi oman ja toveriensa turvallisuuden vuoksi jatkaa niinkuin he olivat suunnitelleet.

Hän käski siis kolkoin äänin jokaisen ryhtyä toimeen. Ja kun toiset sitten toivat esiin suuren vitsakimpun, köysikäärön, suuren puukon ja kirveen, silloin onneton heittäytyi Maurin jalkoihin ja päästi niin epätoivoisen rukoustulvan, että Mauri ei tiennyt mitä sanoisi. Hänellä oli tulinen ja raju luonne, ja raivostuksissaan saattoi hän tehdä mitä tahansa, — mutta vain puolustuskykyiselle, ylivoimaiselle vastustajalle. Hän ei voinut nähdä avutonta rääkättävän, oli se sitten eläin tai ihminen. Se vaikutti häneen niin järkyttävästi, ettei hän kyennyt hillitsemään itseään. Kerrankin pelastaessaan hevosen kolmen markkina-huijarin kynsistä, hyökkäsivät nämä hänen päällensä, mutta kun hän oli taitava nyrkkeilijä, antoi hän rääkkäjälle niin perinpohjaisen löylyn, että sai itse sakkoa ihmisrääkkäyksestä, — samassa tilaisuudessa kun näitä sakotettiin eläinrääkkäyksestä.

Vaikka Mauri nytkin koetti ajatella, että hänen edessään oli Venäjän hirmuvallan käytyri, joka ei ansaitsisi sääliä, niin hänestä tuntui vain niin ilkeältä, ettei voinut sanoa mitään.

Toverit vaativat kylmällä, uhkaavalla äänellä ehdotonta kuolemaa, kun ensin on annettu 100 ruoskaniskua, — ja joka kerta kun pimeästä kuului sana *kuolema*, tarrautui urkkija vapisevin käsin Maurin polviin kuin hukkuva pelastusrenkaaseen . .

— Mutta ettekö te itsekin ymmärrä, että me olisimme hulluja, jos jättäisimme teidät elämään! — lausui hänen toverinsa päättävästi. — Huomenna meidät vangittaisiin ja vietäisiin Siperiaan. Mutta kun me paloittelemme teidät ja viemme säkissä mereen, niin ei koira perään hauku!

Urkkija kyyristyi ja painoi kasvonsa Maurin jalkoihin voihekien niinkuin nuo kamalat sanat olisivat työntyneet terävänä puukkona hänen ruumiiseensa. Sitten tempasi hän poveltaan pienen ristin ja lupasi vanhoa, ettei koskaan mainitse saanaakaan heistä, lupasi muuttaa heti takaisin Venäjälle, jos vaan saisi elää. Hän rukoili niin kiihkeästi, että Mauri uskoi hänen pitävän valansa. Ja hän pyysi tovereitaan ajattelemaan, voisiko armo olla vielä mahdollista.

Toiset olivat olevinaan ensin vastaan, mutta vähitellen hekin heltyivät. Ja niin urkkija lopulta ristiä suudellen vannoi kalliin valan, että vaikenee kaikesta, muuttaa pois paikkakunnalta, — ja että hänet saa heti tappaa, jos hän valansa rikkoisi.

Kun hän oli hetken vaiennut, astui Mauri hänen eteensä ja lausui hiljaa, uhkaavasti:

— Te olette tuhonnut erään omaiseni elämän ilmiäntonne kautta, te olette tuhonnut tuhansien onnen ja elämän, ja kun te aloitte vaania minua, päätin minä lopettaa teidän elämänne. Kun minä sittenkin armahdan, niin ymmärrättekö, että teidän *täytyy* kuolla, jos nyt pettäisitte. Meillä ei ole mitään järjestöä eikä komiteaa, mutta sen minä järjestän vielä tänä yönä, että jos te petätte meidät, niin kuolette viimeistään neljäntoista päivän kuluessa, — vaikka piiloutuisitte maan alle. Ymmärrättekö sen?

— Ymmärrän . . .

— Menkää siis, älkääkä unohtako *kuolemaa!* — lausui Mauri hitaalla, juhlallisella äänellä ja viittasi oveen.

Urkkija katsahti typerästi ympärilleen ja huokasi syvään; sitten tarttui hän Maurin ojennettuun käteen, painaen siihen vapisevat huulensa, ja purskahti itkuun.

Ja kun hän oli poistunut pimeään, ei kukaan nauranut. Mauri ei voinut sanoa mitään, hän tunsu hämärästi, ettei tämä ollutkaan ilveilyä, — vaan että hän oli nähnyt ennen tuntemattoman loukon ihmiselämässä.

Urkkijasta he eivät senjälkeen kuulleet mitään.

VAIKEIN HETKI

Kolme miestä loikoili valtavan tervasnuotion su-
loisessa lämmössä. Ei tuntunut tuulenhenkäys-
täkään, savu kohosi mustanpunertavana patsaana
tummaa taivasta kohden ja etäämpänä häämöittä-
vät lumiset puut näyttivät tulen keltaisenhim-
meässä kajastuksessa liikkumattomilta, valko-
turkkisilta jättiläisvartioilta. Mutta niiden ta-
kana ympäröi heitä jokapuolella musta Pohjolan
yö.

Miehet olivat istuneet pitkän aikaa äänettöminä,
sillä vanhin heistä oli kertonut omituisen tapauk-
sen omasta elämästään.

Yhtäkkiä hän hätkähti kuin unesta heräten ja
huomautti pakotetun hilpeästi:

— Minähän olen saattanut teidät ensiluokkai-
selle hautajaistuulelle jutullani. Kerro nyt sinä-
kin vuorostasi, mikä on sinun vaikein hetkesi.

— Minunko?

— Niin, — se voi olla oikein jännittävä. Onhan
sinulla jo ollut paljon seikkailuja.

Nuori mies kohotti päätään, ja tulen punerta-
vassa kajastuksessa näyttivät hänen jäntevät,

tuulen ja pakkasen ruskettamat kasvonsa omittuisen vakavilta, miettiviltä. Vihdoin hän vastasi vältellen:

— Siinä ei ole mitään muuta kuin ikävää, — te tulisitte vielä synkemmiksi.

— No, eihän lisä pahaa tee kuin selkään saataessa! Kerro nyt vaan, ei vielä viitsi nukkumaankaan ruveta.

Nuori mies rykäsi, mutta jäikin tuijottamaan pimeyteen ja hänen kasvonsa synkkenivät.

Ei kuulunut risahdusta, ei tuulenhenkäystä, — tulen tasainen humina oli ainoa, joka häiritsi öisen erämaan hiljaisuutta. Silloin paukahti jossakin äkeästi pakkanen. Nuori mies havahtui, korjasi havusuojusta selkensä takana, nojautui puoleksi pitkälleen ja alkoi kertoa.

— Kyllähän niitä on sattunut vaikeita hetkiä paljonkin, mutta tuskallisimmat hetket elämässäni olen kokenut kerran lapsena.

Olin silloin kahdentoista vuotias. Äitini oli juuri kuollut keuhkotautiin — isä oli kuollut jo ennen — eikä minulla ollut muita omaisia kuin kahdeksanvuotias sisko. Kun äitini oli vasta äskettäin muuttanut paikkakunnalle, ei meille annettu kunnasta mitään apua, — meidän täytyi siis lähteä kerjäämään. Ja ensimmäisenä päivänä sattui tapaus, josta nyt aion kertoa.

Oli myöhäinen syksy, ja kaikki tiet olivat pak-
sussa kurassa, ja me olimme niin kovin väsyneitä
ja masentuneita. Miltei kaikkialla olimme saaneet
vain nurjia silmäyksiä ja saaliiksi vain muutamia
leipäpalasia. Kaiken lisäksi oli eräässä talossa
suuri, vihainen koira repinyt rikki housunlahkeeni,
ja kun huusin apua, nauroi talon poika ja usutti
vain koiraa. Tämä kaikki vaikutti minuun niin
tuskallisesti, etten voinut enää mennä mihinkään.
Me itkimme yhdessä ja sitten päätimme pyrkiä
yöksi erääseen sivukylään. Ensin aioimme syödä
leipäpalamme, mutta sitten en uskaltanutkaan
maistaa itse, kun pelkäsin, ettemme saisi enempää.

Olimme kulkeneet jo toista tuntia ja olimme ai-
van uuvuksissa, ja nälkä kiihtyi kiihtymistään.
Sisko parka oli jo monta kertaa istahtanut itkien
maahan, ja minun täytyi yhtämittaa lepperellä ja
puhua onnellisesta tulevaisuudesta, vaikka kyyne-
leet tippuivat silmistäni. Olin antanut hänelle
vieläkin leipäpalan ja yksi oli vain jälellä hänelle
illalliseksi. En voinut toivoa, että enää saisimme
mitään.

Kuljimme parhaillaan erään oraspellon halki joh-
tavaa peltotietä, kun mieleeni johtui onneton ajatus.
Huomasin näet, että jos oikaisisimme suoraan yli
peltojen, pääsisimme puolta lyhyemmällä matkalla
kuin Kylmälän talon kautta, jonne peltotie johti.
Meidän tarvitsee kulkea vain neljän peltosaran
ylitse vasemmalle, sitten on vain heinäpeltoa!

Mutta pikku siskoni seisahtui ja varoitteli huolestuneena:

— Ei mennä Kylmälän oraspellon yli. Jos Kylmälän isäntä näkee, niin mitä se tekisikään, — sehän on niin hirveän paha mies.

Minä tiesin, että isäntä oli tunnettu ilkeydestään, ja tunsin hämärästi, että siskoni oli oikeassa. Mutta kun päässäni eivät ole koskaan olleet oikein kunnossa ne kamarit, jotka opettavat välttämään vaaraa, enkä muistanut siskoni asemaa, niin en ottanut varotusta huomioon.

— Älä nyt turhia pelkää, — lohduttelin minä ja lähdin häntä taluttamaan yli orasmaan. — Ajatteleppas matkaa . . . Ja etkö näe, että on noussut *sumua*.

Tämän seikan huomattuani rauhoituin täydellisesti, en enää muistanutkaan vaaraa.

Jalat upposivat syvälle märkään orasmaahan, ja me raahustimme hitaasti eteenpäin. Aivankuin vaistomaisesti satuin katsahtamaan taakseeni. Ja ajatelkaa kauhistustani, kun sumun lävitse näin pitkän, mustan olennon lähenevän peltotietä pitkin puolijuoksua.

Siskoni tarttui tukehtuneesti parahtaen rintaansa ja hänen kasvonsa valahtivat liidunvalkoiseksi, — minä olen vieläkin näkevinäni hänet samantaisena kuin silloin, muistan hänen risaiset vaatteensakin. Tartuin hänen käteensä ja aioin juosta, mutta kauhu oli miltei jäykistänyt hänen heikon

ruumiinsa ja hän kaatui. Nostin hänet ylös, vedin häntä muassani, mutta seuraavassa ojassa hän kaatui uudelleen. Ja harmaana, hirveänä aaveena läheni yhä tuo tumma haamu, hitain, raskain loikkauksin.

Me juoksimme kuin kuoleman ajamina, me kaaduimme, nousimme, ja juoksimme, — ja sitä tuntui jatkuvan loppumattomiin. Kurkkuani ahdisti ja tukehutti kuin näkymättömän kouran kuristuksessa. Kaaduin yhä useammin, silmissäni hämärtyi, ja salaperäinen heikkous levisi lyijynä jalkoihini, niinkuin joskus kun ei voi paeta painajaisuudessa, — ja minussa vilahti hämärä tunne, että kaikki onkin sitä, ja minä herään ennenkuin se kauhea saavuttaa. Mutta minä en herännytkään, minun täytyi vain juosta, ja jokin harmaa, tukehuttava ympäröi minut yhä sakeampana, se takertui jalkoihini, se kietoutui ympärilleni aivan kuin hämähäkinverkko. Mutta kun siskoni lopulta lyyhistyivät maahan voimatta nousta, silloin taas tajusin totuuden. Minä koetin kantaa häntä, en voinut . . .

Yhtäkkiä kajahti takanani käheä karjahdus, ja niinkuin näkymättömän piiskaniskun satuttamana syöksähdin eteenpäin ja jätin sisareni.

Silloin hän kirkasi, — ja tuossa lyhyessä, tukehtuneessa kirkaisussa kuvastui niin sanoin kuvaamaton hätä ja kauhu, että minä pysähdyin kuin naulittuna.

Juoksin sisareni luokse ja tartuin hänen käteensä, — mutta hän ei kyennyt enää liikkumaan: hän lyyhistyi polvilleen ja huohotti raskaasti ja kuuluvasti. Nähdessäni tuon mustan haamun yhä lähenevän, hellitin taas siskostani, juoksin pienen matkan, mutta palasin uudelleen ja aloin raahata häntä mukanaani.

Te ette voi aavistaa mitä silloin tunsin.

Ajatelkaa vain, että minä olin hänen *ainoa* turvansa maailmassa, — ja jättäisinkö hänet nyt? Mutta minun herkässä, kauhusta sekaantuneessa mielikuvituksessani tuntui tuo takaa-ajaja kamottavalta hirviöltä, jonka käsiin joutuminen oli kuolemaa kamalampi; hän kykeni herättämään kauhun, jollaista ei mikään voi herättää täysikasvuissa. Niin, minä vakuutan, ettei kuolemantuomio nykyään olisi mitään sen hetken rinnalla, kun minä vuorotellen hellitin ja tartuin uudestaan siskoni käteen. Mutta kun aivan takanani kuulin viholliseni kähisevän huohotuksen, silloin minä — niip, *silloin minä jätin hänet . . .*

Minä pysähdyin uudestaan, sillä minä kuulin taas kirkkaisun, joka muistutti jäniksen kuolinparokaisua, kun koiraparvi hyökkää sen kimppuun. Ja niinkuin painajaisuudessa näin, miten tuo suuri-kokoinen mies oli tarttunut sisareni hentoon ranteeseen, lennättäen hänet koholleen, ja *löi häntä paksulla kepillä . . .* Silloin tunsin sellaista hätää, että luulin kuolevani. Muistan vain hämärästi,

että heittäydyin polvilleni maahan ja huusin, rukoilin:

— Setä kulta, setä kulta! Älkää lyökö, älkää lyökö!

Nyt vasta näytti hän huomaavan minut, ja hänen raaka äänensä kajahti kuin kiukkuisen sonnin mylvähdys:

— Vai te p-n kerjäläiskakarat sotkette minun orasmaani! Odotappas sinä!

Ja niinkuin kissa, joka kidutushimoisena päästää välillä kynsistään haavoittuneen hiiren, heitti hän sisareni ranteesta ja läksi pitkin loikkauksin jälkeeni.

Juoksin kuin henkeni edestä, ja onneksi oli minulla vielä senverran voimia jällellä, ettei hän saanut minua kiinni.

Kun hän sen huomasi, pysähtyi hän ja palasi sis-koni luokse, joka aivan jähmettyneenä oli seisonut paikoillaan, ja alkoi raahata häntä taloa kohden.

Yhtämittaa rukoillen, itkien ja anteeksi pyytäen lähenin taas vähitellen, ja minä muistan vieläkin, miten hänen pienet silmänsä säihkyivät julmuudesta ja raivosta. Niinkuin ei olisi lainkaan kuul-lut rukouksiani karjasi hän raa'asti:

— Tule tänne!

— Setä kulta, antakaa anteeksi tämä kerta! — rukoilin minä itkien.

— Vai et tottele!

Minä olin mennyt liian lähelle. Sillä äkkiä, en-

nenkuin ymmärsin mistä oli kysymys, syöksyi hän minua kohti kuin raivostunut peto. Ja varmaankin olisi hän silläkertaa minut saavuttanut, ellei siinä lähellä olisi ollut harva aita, — sen raosta pujahdin toiselle puolelle. Hän oli suuri ja kömpelö eikä päässyt yhtä pian, ja minä sain etumatkaa niin paljon, että hän katsoi parhaaksi keskeyttää takaa-ajon. Hän heristi uhkaavasti kiroten nyrkkiään ja kääntyi taas siskoni luokse. Sitten tarttui hän hänen käteensä ja lähti raahaamaan häntä taloansa kohden.

Oi, minä näen vieläkin silmissäni tuon hirvittävän näyn, kun sisko epätoivoisesti ponnisteli vastaan pienillä jaloillaan, ja korvissani kuulen hänen vihlovan, kauhusta vapisevan huutonsa:

— Antti . . . auta minua . . ! Auta minua! Auta, auta . . .

Heittäydyin maahan painaen kasvoni multa, tukin korvani, en voinut katsella. Mutta kuullessani hänen hätähuutonsa, hypähdin ylös ja näin taas saman näyn. Taas juoksin lähelle, kiertelin ympärillä itkien ja rukoillen. Mutta kylmäverisesti käveli mies taakseen katsomatta, raahaten vastaan haraavaa pienokaista perässään kuin jotain kuollutta esinettä. Ja niinkuin vinkuvat ruoskaniskut sattuivat sydämeeni nuo sydäntäsärkevät, tukehtuneet huudot:

— Auta . . . auta . . . auta . . . !

Enkä minä voinut mitään.

Hän tahtoi kai käyttää sisartani syöttinä, saa-

dakseen minutkin kiinni, koska hän kerran käänsi päätään ja huusi julmasti ja vahingoniloisesti:

— Kyllä minä vielä sinutkin pehmitän, — usko se!

Vasta kun oltiin lähellä taloa, tuli emäntä pihalle ja huusi äkäisesti:

— Mitä niitä kakaroita siellä poruutat?!

Silloin näytti aivankuin mies olisi hävennyt. Hän hellitti siskoni kädestä ja loi vielä silmäyksen minuun aivankuin arvostellen, kannattaisiko vielä yrittää. Sitten lähti hän hitaasti löntystämään taloansa kohden.

Silloin siskoni huomasi olevansa vapaa ja lähti taapertamaan minua kohden. Se ei ollut juoksua eikä kävelyä, ja kerran hän kaatuikin. Itkien puristin häntä rintaani vastaan niinkuin olisin siten pyytänyt anteeksi jotakin kauheata rikosta. Sanaakaan emme kyenneet lausumaan, me vain istuimme ja itkimme.

Sitten me lähdimme taas astelemaan sitä sivukylää kohden. Oli alkanut sataa tihuuuttaa, meidän askeleemme olivat raskaat, raskaat ja laahustavat, sillä risaisiin kenkiimme oli tarttunut paksulta savea ja ne painoivat kuin lyijypainot. Ja aina välillä me pysähdyimme ja itkimme.

Tuo tapaus vaikutti minuun kauhealla tavalla. Minusta tuntui, etten vielä koskaan ollut tehnyt mitään niin häpeällistä ja rikollista. Ymmärsin

kyllä, etten olisi voinut häntä auttaa, — *mutta miksi jätin hänet?* Ne sanat kaikuivat yhtämittaa korvissani kuin murhaajan korvissa kaikuvat hänen uhrinsa viime sanat.

Itkien pyysin, ettei hän olisi minulle vihainen, mutta hän ei edes ymmärtänyt, mistä hänen pitäisi olla vihainen. Mutta mikään ei minua lohduttanut. Oli aivan kuin raskas kivi olisi ollut sydämelläni, ahdistanut ja tahtonut painaa minut maahan.

Tuo tapaus oli kuitenkin koskenut häneen niin järkyttävästi, että hän yöllä tuli kuumeeseen. Ja kun minä pimeässä puristin hänen kuumia, vapi-sevia kätösiänsä ja itkien pyysin anteeksi, niin ei hän enää kuullut minua. Hän puhui omituisen iloisella äänellä äidistä, taivaasta ja muista sekavista asioista, vieläpä naurahtikin kerran.

Sinä penkillä hän makasi hourailten miltei yhtämittaa. Minä makasin penkin vieressä hevosloimella, sillä pelkäsin hänen putoavan. Mutta en minä kolmena yönä paljon nukkunut — vielä vähemmän neljäntenä. — Sillä silloin hän kuoli.

Se yö se oli pisin ja tuskallisin yö minun elämäksäni, — sillä *miehen* on mahdoton tuntea sellaista kärsimystä kuin minun, kidutetun orpolapsen. Sisareni virui luurangoksi laihtuneena tuvan penkillä ja minä istuin vieressä pidellen hänen kättään. Ympärilläni oli pimeätä kuin säkissä, sillä isäntä

oli kieltänyt ottamasta tulta, — enkä uskaltanut mennä kamariin pyytämään. Minun täytyi vain kuunnella pimeästä kuuluvaa valitusta ja tuskallista voihketta, jonka katkaisivat vain tukahuttavat yskänpuuskat. Väliin hän soperteli jotain sekavaa, mutta minä en saanut selville kuin yhden ainoan sanan: vettä. Silloin nostin hänen vapiseville huulilleen vesikupin, joka kalisi niin kovasti hänen pieniä hampaitaan vastaan. Jos hiukankin hellitin hänen kädestään, pääsi häneltä heikko, kauhistunut parahdus, ja pienet, kuumat kädet alkoivat hätäisinä hapuilla pimeässä, niinkuin hukkuvalle tuntiessaan vajoavansa aaltoihin.

Mutta nuo hirvittävät yskänpuuskat toistuivat yhä useammin, ne muuttuivat yhä terävämmiksi ja vihlovammiksi, niinkuin hänen pieni rintansa olisi vähitellen revitty riekaleiksi; iokainoa yskähdys iskeytyi sydämeeni kuin tylsä puukonterä.

Minä rukoilin kuolettavan epätoivon vallassa, että Jumala auttaisi viatonta siskoparkaani, estäisi edes nuo kauheat yskänpuuskat, — lupasin mielelläni kuolla, kärsiä vaikka minkälaisia tuskia, kun vain ei hänen enää tarvitsisi kestää niitä.

Mutta ne tulivat entistä raatelevampina, ne hyökäsivät hänen kimppuunsa kuin kissa kuolevan linnunpojan kimppuun, ja kun taas tunsin kauhian tukehtumishetken alkavan, kun hänen hento ruumiinsa vääntelehti ja kiemurteli äänettömänä

kuin pieni linnunpoika kissan kauheassa otteessa, — silloin en minäkään voinut hengittää, tunsin tukehtuvani. Vain hämärästi muistan, että lyyhistyin maahan matkien Jumalan nimeä, kerran tahdoin paeta jonnekin ja kompastuin lattialle. Kahdesti lähenin kamarin ovea, — mutta kuullessani sieltä isännän kumean kuorsauksen, en uskaltanutkaan koputtaa . . .

Taas palasin penkin viereen, pyyhin kylmän hien siskoni kasvoilta, tarjosin hänelle vettä — ja aloin taas kauhulla odottaa seuraavaa kohtausta.

Minä en enää tietänyt mitään ajasta, tuntui vain ikäänkuin olisin kitunut tuossa kauheassa pimeydessä vuosikausia. Ja hän tuli yhä heikomaksi. Sitä vain ihmettelen, etten tullut hulluksi. Minä muistan vielä selvästi sen epämääräisen, hyytävän kauhun, kun tunsin kuoieaman lähenevän. Hänen hennot kätensä alkoivat kiivaasti vavahdella ja likistellä suonenedontapaisesti sormiani; minä kuulin, miten hänen hampaansa narskuivat, ja kädelleni pursusi jotain kosteata hänen suustaan. Minä pyyhin hänen suutaan, nostin vesikupin jäykistyneille huulille, mutta hän ei enää juonut, vaikka kuinka epätoivoisesti rukoilin. — Hänen hengityksensä muuttui yhä harvemmaksi ja korisevammaksi. Enkä minä voinut mitään. En saanut edes nähdä häntä, — vain sivuakkinat häämöittivät sysimustasta pimeydestä, niinkuin kauheat, kuolleet silmät.

Sitä kesti niin hirveän kauan . . .

Minä rukoilin epätoivoisesti Jumalaa, että hän vihdoinkin armahtaisi pientä siskoraukkaani. Mutta mikään ei auttanut, minun täytyi vain kuunnella, kuunnella . . .

Vihdoin, — kun henkäykset taukosivat ja pienet, puristavat kädet jäivät sormieni ympärille, jäykistyneinä ja kylmenevinä, — silloin vasta ymmärsin . . .

Itkullani ja huudollani herätin talonväen, tulta otettiin lamppuun, — ja silloin vasta näin, että siskoni nukkui aivan hiljaisena ja liikkumattomana . .

Siinä lampun valossa minä vasta oikein näin, miten kauhean pienet ja laihat olivat hänen kasvonsa ja kätensä. Nuo luiset kädet hentoine sorminensa näyttivät niin surkean säälittäviltä kuin kuoliaaksi paleltuneen linnunpojan varpaat . . .

Kertojan ääni oli muuttunut lopussa niin oimittaisen käheäksi ja vapisevaksi, ja viime sanat katkesivat kuin tukehtuen. Hän käänsi kasvonsa tulen valosta ja kumartui ottamaan muutamia tervaisia puupalikoita. Samalla kun hän viskeli niitä tuleen, lisäsi hän hiljaa, hillitysti:

— Mutta ei hänen kuolemansakaan ollut minusta niin kauheaa kuin se tapaus siellä pellolla . . . Niin, — kyllä se on minun elämäni tuskallisin hetki.

Miehet isuivat äänettöminä hiiltyvän nuotion kajastuksessa, ja äänettömänä, sysimustana ympä-

röi heitä öinen erämaa. Yhtäkkiä kuului yön hiljaisuudessa kaukainen, pitkäveteinen ääni, yksinäisen suden ulvonta, — niin haikeana ja valittavana, kuin olisi jossakin itkenyt kaikkien hylkäämä, eksynyt ihminen.

Vihdoin kysyi nuorin miehistä värähtävällä äänellä:

— Vieläkö se isäntä elää?

Äskeinen kertoja katsahti omituisesti kysyjään ja sanoi synkästi ja välinpitämättömästi:

— Ei kuulu elävän. Olivat pari vuotta sitten löytäneet sen omalta pelloltaan rinta läpi ammutuna.

Hän heitti koko kasan pilkotuita puita nuotioon, joka leimahti kirkkaaseen liekkiin, ja iloisesti räristen nousivat kipinät korkeutta kohti.

Ei kukaan puhunut taaskaan mitään. He katsoivat kertojaan aivankuin tutkien, mutta hänen ruskeat kasvonsa olivat kivikovat ja kylmät, niissä ei näkynyt enää värähdystäkään. Nuotion punertavassa valaistuksessa näyttivät ne kuin pronssiin valetuilta.

Yhtäkkiä kuului omituinen, salaperäinen sähköhdys; pohjoinen taivaanranta leimahti valoisaksi. Ja sitten syöksähti sieltä yli koko taivaankannen valtava, vihertävä tulikieleke, ikäänkuin suunnatoman suuri, kiukkuansa sähisevä käärme . . .

Kertoja katsahti taivaalle ja huomautti tyynesti:

— Kas, revontulet!

JOULUAATTO

I.

Pikku Antti makasi kylmässä, autiossa tuvassa ja koetti nukkua. Oli jo puoliyö, ja joka puolella oli pimeätä kuin haudassa, — tuvan siviikkunat häämöttivät harmaina kuin jättiläissuuret, tuijottavat silmät. Mutta ulkona ulvoi ja kohisi lumimyrsky piesten ja rämsyttäen rikkinäisiä ikkunaruutuja, ikäänkuin hätäntynyt sisäänpyrkijä; omenapuiden alastomat oksat kuuluivat valittavan ja vaikeroivan sen käsissä niin omituisen haikeasti, että Antti muisti taas äitiparan ja siskojen itkun, silloin kun isä vietiin.

Niin -- äiti! Huomenna hän vihdoinkin pääsisi kotiin, näkisi äidin, siskot. — Sillä huomenna on jo *jouluaatto!*

Se johdatti hänen mieleensä muinoiset onnelliset joulumuistot, jolloin kaikki oli toisin. Miten iloisia ja onnellisia he olivatkaan saadessaan joululahjoja ja veisatessaan kuusen ympärillä isän ja äidin kanssa. — Ja sitten aamulla lähdettiin kul-

kusten kilistessä kirkkoon, ja kun Rajasuolla ruvettiin ajamaan kilpaa, niin Noppe sivuutti koko pitkän jonon kuin lentäen . . .

Niin — niin. Kaikki oli kadonnut ainiaaksi, — onni, tulevaisuuden toiveet, koti . . . Niinkuin rajumyrsky tuhoaa linnunpesän, paiskaten sen märkään maahan, samoin oli heidän kotinsa tuhoutunut, — ja yhtä turvattomiksi jäivät he äidin kanssa.

Antti muisti vieläkin sen illan, jolloin heidän onnettomuutensa oli alkanut. Isä oli palannut markkinoilta ja oli heti alkanut kävellä levottomana lattialla syömättä ja puhumatta mitään. Äiti oli lähtenyt itkien ulos, ja kun Antti löysi hänet pimeästä aitasta, sanoi äiti aavistavansa, että isä on tapellut, ehkä lyönyt jonkun kuoliaaksi. Isä oli kyllä parhaita miehiä, reipas ja iloinen, kaikki hänestä pitivät, mutta hänellä oli tulinen luonne, joka juovuspäissä saattoi muuttua hillittömän rajuksi, jos hänen kimppuunsa käytiin. Ja kun hän lisäksi oli lähipitäjien paras painija, oli hän monta kertaa rusikoinut vastustajiaan niin pahoin, että hänelle olisi saattanut tulla siitä pahoja seurauksia.

Hän kärsi siitä itse kovin ja oli päättänyt välttää riitaa, mutta jos häntä solvattiin tai hätyytettiin, ei hän voinutkaan itseään hillitä, — hän havahtui vasta kun kaikki oli tapahtunut. Äiti oli aina tuskallisen levottomana odottanut

hänen paluutaan, varsinkin markkinamatkoilta, jolloin oli tavallista enemmän juopuneita liikkeellä.

Nyt hän pelkäsi pahinta. Ja vihdoin isä tunnusti, että kotimatalla oli kolme juopunutta miestä eräällä metsätaipaleella hyökännyt hänen kimppuunsa; yksi oli tarttunut hevosen suupieliin, toinen yrittänyt ampua häntä revolverilla, ja hän oli raivostunut niin, ettei muistanut mitään ennenkuin toisia kaupungista tulijoita saapui paikalle. Kaksi hyökkääjää oli jäänyt tiedottomana makaamaan, eikä hän tietänyt, miten niille on käynyt, — ja hän pelkäsi, että joku oli tuntenut hänet.

Niin olikin asia. Isä oli vangittu seuraavana päivänä, ja niin oli kaikki mennyt perikatoon; hän joutui maksamaan kahdelle eläkkeen, ja niin meni koti ja omaisuus, — itse joutui hän kahdeksi vuodeksi vankeuteen.

Niin olivat Antin kauniit tulevaisuussuunnitelmat särkyneet ainiaaksi, — hän oli ensin aikonut kadettikouluun, mutta opettajan ja pastorin innokkaista kehoituksista oli hänet päätetty lähettää piirustuskouluun. Ja nyt hänen täytyi keskeyttää kansakoulukin keväällä ja lähteä kahdeksan vuotiaana maailmalle. Ensin hän oli ollut kaksi vuotta karjapoikana ja viime syksynä pääsyt ajopojaksi Vahtolan taloon kotipitäjässään.

Antti oli ollut ylpeä kelvatessaan niin nuorena renkipojaksi, ja vakaasti oli hän päättänyt tehdä tehtävänsä niin, että ansaitsee »rengin» arvonimen.

Ahkeruudellaan, ripeydellään ja miellyttävällä käytöksellään oli hän saavuttanutkin isännän ja koko talonväen suosion ja tunnustuksen; aina oli hän valittamatta valmis tekemään mitä käskettiin, ja ikäänkuin huomaamattaan olivat kaikki alka-
neet pitää hänestä.

Mutta kukaan ei huomannut, että hänen usein täytyi ponnistella yli voimainsa. Hän oli monesti menehtymäisillään väsymyksestä, suorittaessaan heikkoine voimineen sellaisia töitä, jotka olisivat olleet täyskasvuiselle miehellekin rasittavia. Hän oli kuin virkku hevonen, jonka juopunut ajaja antaa juosta kuoliaaksi, kun se ei itse hiljennä vauhtiaan tai pysähdy. Kun Antti saatuaan ensimmäisenä valmiiksi raskaan rankakuorman, kuuli isännän kehuva häntä siitä, tunsu hän todella lapselista iloa ja ylpeyttä; hän ei huomannutkaan, että hänen hennot jäsenensä vielä vapisivat nääntymyksestä ja hiki valui kasvoja myöten. Lisäksi kuvitteli hän ponnistelullaan pääsevänsä pian »miehen kirjoihin», ja niin voivansa paremmin auttaa äitiä.

Mutta vähitellen hän huomasi heikkenevänsä yhä enemmän tuossa ankarassa työssä. Eikä isäntä näyttänyt enää huomaavankaan, että pieni ajopoika suoritti samat työt kuin miehetkin, — niinkuin se olisi ollut luonnollisin asia maailmassa. Ja kaiken lisäksi oli Antti kylmetyttänyt itsensä ja tullut sairaaksi, joten hän ei ollut moneen viik-

koon päässyt kotiin katsomaan äitiä ja sisaruksia, — hän makasi sunnuntait uupuneena kuin kuollut.

Antti olisi kyllä parantunut, jos hänellä olisi ollut kunnolliset jalkineet, jos hän olisi saanut maata muutaman päivän. Mutta vaikka hän oli joka ilta kuumeessa eikä voinut syödä juuri mitään, vaikka hän oli monta kertaa lyyhistynyt maahan metsämatkalla, ei isäntä kertaakaan käskenyt häntä jäämään vuoteeseen, ei kertaakaan suonut edes säälivää silmäystä. Päinvastoin oli Antti huomannut hänen kasvoillaan harmistuneen ilmeen, kun hän ei aina saanut valmiiksi raskasta puukuormaa yhtä pian kuin toiset ja isännän täytyttyä auttamaan. Antti tunsi masentavaa surua ja katkeruutta huomattessaan, että isännän suosio oli kestänyt vain niin kauan kuin hän oli terve ja jaksoi tehdä täyden miehen työt, ettei isäntä antanut pienintäkään tunnustusta, kun hän viimeisin voimin suoritti sairaanakin samat työt, — vaikka se oli ollut hänelle taukoamatonta, tuskaa ponnistusta. Hän olisi ollut iloinen, jos olisi saanut edes yhden hyväksyvän tai säälivän silmäyksen ponnistustensa palkaksi. Mutta niin ei käynyt, ja siksi hän yksinäisyyden, epätoivon ja katkeruuden sekaisella lapsellisella uhmalla päätti ettei kertaakaan valita, että pysyy työssä kunnes kaatuu paikalleen. Hänellä oli jonkinmoinen lapsellinen luulo, että silloin isäntä katuu sitä, ettei käskenyt hänen jäädä kotiin.

Niin vieri viikko toisensa jälkeen, ja Antti olisi menehtynyt, ellei hän olisi kuvitellut lähenevän joulun viettoa: hän pääsee silloin kotiin. Se antoi hänelle uutta voimaa ja toivoa silloin, kun hän oli nääntymäisillään ruumiillisesta heikkoudesta ja epätoivosta. Hän ei ollut koskaan ennen niin katkerasti kaivannut kotia ja äitiä; sillä nyt vasta hän oli oikein nähnyt miten säälimättömän ankara ja julma maailma on; hän oli nähnyt, että vieraan sydän on kova ja kylmä kuin kivi. Hänellä oli vieläkin herkkä lapsensydän, joka kaipasi säälivää sanaa, hellää silmäystä, sitä haikeammin, kun ei ollut pitkiin aikoihin saanut muuta kuin kylmyyttä osakseen.

Tämän ohella piti hänen jouluna vihdoinkin saada Metsämäestä paimenpalkaksi sovitut saappaat, jotka olivat myöhästyneet viikosta toiseen, kun suutari ei ehtinyt tulla taloon, — eikä karjapojan saappaita viitsitty viedä erikseen tehtäväksi. Sentähden oli Antin täytynyt käydä koko syksy märin jaloin voimatta parantua. Ahkeralla paikauksella oli hän saanut isän vanhat saapasraajat pysymään koossa, mutta eilen metsämatkalla oli toinen saapas revennyt niin pahasti, että paljaat varpaat tulivat lumeen, — sillä sukatkin olivat siekaleina; kukaan ei ollut viitsinyt niitä pestä eikä parsia, ja hän oli itse jo pitkän aikaa ollut niin uupunut, ettei jaksanut. Illalla oli hän koettanut

pikilangalla parsia saapasta edes senverran, että pääsisi niillä huomenna kotiin.

Antti havahtui tuskallisista mietteistään, sillä ankara tuulenpuuska paiskautui alas savupiipusta rämisyttäen peltiä rajusti kuin sisäänhyökkäävä ryöväri. Nyt vasta hän muisti, että oli päättänyt olla ajattelematta noita surullisia asioita.

Nyt hän ei ainakaan niitä muistele. Huomennalla hän on vihdoin kotona.

Lumimyrsky kuului kiihtyvän yhä rajummaksi, mutta Antti ei huomannutkaan sitä. Hän kuvitteli vain huomisiltaa, jolloin taas saa nähdä äidin, Ainin, pikku Väinön. He saavat laulaa yhdessä joululauluja, puhua isästä, kaikesta . . .

Vihdoin hän nukkui.

Aamulla herätessään huomasi hän lumimyrskyn riehuvan vähentymättömällä voimalla. Koko avaruus näytti olevan täynnä vinkunaa, kohinaa ja lentävää lunta. Jokin ilkeä tunne tarttui hänen sydämeensä kuin jääkylmä käsi, ja hän riensi ikkunan ääreen . . .

Niin pitkälle kuin lumiryöpyn lävitse näkyi kujan, oli maantie peittynyt paksun kinoksen alle, jonka aaltoilevalla harjalla ryöhäsi ja suitsui kuin kiehuvassa kattilassa. Miten hän näin heikkona jaksaisi kotiin, kun tuollainen lumipaljous on tukkinut tiet? Ja jos kengät hajoavat vielä kokonaan!

Mutta hänen täytyy päästä!

Kaikki varoittivat häntä lähtemästä, väittäen, ettei hän jaksaisi puolitiehenkään tällaisella kellillä ja vielä niin heikkona.

Antti ei vastannut, hän kuvitteli mielessään, mitä äitiparka ajattelisi, jollei hän tulisi, miten he odottaisivat koko illan. Kun he eivät ole moneen aikaan saaneet mitään tietoa Antista, voisivat he luulla hänen sairastuneen vaarallisesti, vaikkapa kuolleen tai jääneen tielle . . . Ja ajatellessaan, että täytyisi jouluillaksi jäädä tänne pimeään, kylmään tupaan näkemättä heitä, valtasi hänet niin tuskallinen ikävä ja yksinäisyyden tunne, että hänen täytyisi lähteä, vaikka sitten uupuisi matkalle. Kun hän oli selittänyt syynsä, ei kukaan ensin sanonut mitään, mutta hetken kuluttua huudahti Hilda säälivällä äänellä:

— Miten sinä poika parka jaksaisit, kun et ole viikkokausiin syönytäkään kuin jonkun murusen . . .

— Jos pääsisit puolet matkasta jonkun mukana, niin ehkä lopun jaksaisit, — lisäsi Juho renki katshahtaen tarkoittavasti isäntään. — Mutta näin jouluaattona ei kukaan ole ajossakaan, jollei vartavasten lähde.

Isäntä näytti huomaavan, että se olisi ollut hänen velvollisuutensa, ja Antti tuijotti tuskallisen jännittyneenä hänen nolostuneita kasvojaan. Mutta isäntä ei ollut ymmärtävinään koko viittausta, vaan lausui päättäväisesti:

— Kyllä se on niin, että minä en voi antaa lu-

paa tuollaiseen reisuun. Paras kun pysyt täällä. Jos menet, niin minä en ole siitä vastuunalainen, — minä olen kieltänyt.

Ja aivankuin olisi pelännyt kuulevansa jotain, mikä vaikuttaisi hänen vastuunalaisuuteensa, nousi hän pöydästä ja lähti kamariin nukkumaan.

— Mutta minun täytyy päästä! — huudahti Antti tuskasta vapisevin äänin ja ojensi kätensä poistuvaa kohden kuin rukoillen. — Kun äiti odottaa, eikä saappaita . . .

Hänen äänensä katkesi ikäänkuin tukehtuen, kun hän näki kamarin oven tyyliä sulkeutuvan. Hänen suupielensä vavahtelivat pidätetystä itkusta, mutta katsahdettuaan tuskallisen tutkivasti Jussia ja Hildaa, onnistui hänen pidättää se.

— Kyllä minun mielestäni pitäisi panna hevonen eteen ja viedä poika vaikkapa Lapinkiukaan niitylle, että hän pääsisi kotiin . . .

— Ihminen se sitten olisikin . . ., — päätteli Hilda hiljaa katkerasti.

Antti tunsu saavansa vähäsen lohdutusta ja toivoa. Hilda antoi hänelle salaa ison voileivän ja kappaleen savustettua lihaa. Ja sitten Antti lähti kulkemaan kotia kohden.

On jo iltapäivä. Pikku Antti raahustaa nääntymyksestä huohottaen paksussa lumessa. Hän on vasta puolimatassa ja hänen askeleensa lyhenevät

lyhenemistään. Jalat painavat kuin näkymättömissä raudoissa, — ja lumimyrsky ulvoi, kohisi ja sähisi kuin voitonriemuissaan uhaten hukuttaa, tukehuttaa hänet riehuvaan ryöppyynsä. Se pyöri hänen ympärillään ikäänkuin suunnaton, valkea verkko. Hänen jalkansa olivat kastuneet likomäriksi, niitä paleli ja jäykisti yhä enemmän, mutta hän pelkäsi, ettei pääsisi enää liikkeelle, jos pysähtyisi.

Tie kulkee aidan viertä ja miehenkorkuinen kinosjono peittää sen. Kuten ennenkin kääntyy Antti koneellisesti niitylle ja jatkaa kulkuaan tuntien tuota jäykkää, epätoivoista uhmaa, joka kiristää hänen hampaansa yhteen, pakottaa puutuneet, kirvelevät jäsenet jatkamaan työtään . . .

Mutta niityllä upotti tavallista syvempään, ja hetken kuluttua tunsu Antti, ettei jalka noussut paksun hangen pinnalle. Hän ponnisti kaikki voimansa, mutta jalat tuntuivat muuttuvan yhä raskaammiksi, ja outo jäykkyys ja velttous valtasi hänet vastustamattomana. Vihdoin hän tunsu istahtavansa paikalleen lumeen, ja kuin unessa katsoi hän hitaasti ympärilleen . . .

Mutta yhtäkkiä hän hätkähti, pyyhkäisi silmiään kuin unesta heräten, katsoi uudestaan, ja jokin kylmä värähytti hänen sydäntään: hän huomasi nyt vasta hämärän, — se oli aivankuin lumiryöpyn seassa hiipien ympäröinyt hänet.

Ja hän oli vasta Nummisuolla . . . Miten hän jaksaisi kotiin, kun lunta oli polviin joka aske-

leella ja matkaa monta kilometriä. Nyyhkytys kohosi hänen kurkustaan karvaana ja tukehuttavana ja kyyneleet sokaisivat hänen silmänsä. Mutta viime hetkellä puri hän hampaansa yhteen ja lausui kuin itselleen hiljaa, päättävästi:

— Ei — ei. Minä en jää tänne . . . Minun täytyy päästä kotiin.

Hän kohotti päätään, karisti kurkkuaan poistaakseen sieltä tuon tukehuttavan. Sitten otti hän jällelloolevan voileivän ja alkoi syödä sitä hangella istuessaan.

Mutta märkiä jalkoja alkoi yhä kovemmin palttaa, ja hän pelästy huomatessaan saappaansa kärjen taas auenneen ja koko anturan uhkaavan irtaantua; vain muutama, hangen kuluttama pikilankatikki vielä kiinnitti sen perstaantuneeseen päälliseen. Hän koetteli taskujaan löytääkseen jotain narua, mutta ei löytänyt; vihdoin hän solmilikaisen nenäliinansa saappaan ympärille ja lähti uudestaan eteenpäin.

Tuuli oli vähän tyyntynyt, mutta lumihiutalet putoilivat yhä tiheämpinä, ja hämäryys sakeni hetki hetkeltä peittäen hänet niinkuin suunnattomaan, harmaaseen harsoon.

Antti koetti kiirehtiä askeleitaan, mutta niityllä, jossa ei ollut entistä tienpohjaa, upposi jalka joka askeleella, aivankuin syvään viljalaariin, hidastuttaen kulkua ja uuvuttaen yhä enemmän. Hän muisti, että aita erkani tiestä jonkun matkan päässä,

joten hän kääntyi vasemmalle päästäkseen taas tienpaikalle, jossa oli edes kova pohja jalkain alla.

Antti käveli hyvän matkaa löytämättä mitään ja luuli lopulta tulleensa tienpohjan yli; hän kääntyi hermostuneena vastakkaiseen suuntaan, mutta nytkin vajosi hän joka askeleella yläpuolelle polvien. Hiki pursui hänen otsaltaan, hengitys ahdisti rintaa, ja hän tunsu taas tuon ilkeän jäykkyyden ja voimattomuuden leviävän lihaksissaan. Hän koetti lisätä vauhtiaan, ikäänkuin paetakseen pelottavaa, pimeydessä vaanivaa vaaraa, jota hän ei uskaltanut ajatellakaan: *eksymistä*. Hän pysähtyi, kääntyi hätääntyneenä ja palasi toisaalle, taas takaisin samaan suuntaan, — mutta lopulta hänen täytyi pysähtyä, tietämättä missä oli . . .

Hän kuuli sydämensä sykkinnän kuin kaukaisen moukarin jyskeen ja koetti ajatella; sitten hän suoristautui vaistomaisesti tuntien, että *täytyy* ennenkaikkea *tyyntyä*.

Yhtäkkiä kuului vasemmalta hillittyä kohinaa, ja käveltyään jonkun matkaa näki hän mustan metsänreunan hämmöttävän lumimyrskystä. Silloin hän muisti, että tien täytyi olla oikealla, ja tuo varmuus tuntui antavan hänelle uutta voimaa; hän lähti taas eteenpäin, kuvitellen miten saa vielä tänä iltana nähdä äidin ja pikkusiskot . . .

Antti löysi tien ja käveli taas kauan, kauan, ja aina kun väsymys oli voittamaisillaan, ajatteli hän

taas kotiintulohetkeä. Mutta vähitellen tuntui sekin menettävän elvyttävän vaikutuksensa. Jonkinlainen tylsä välinpitämättömyys tunkeutui yhä useammin aivoihin ja karkoitti ajatukset; tuntui kuin kaikki olisi samantekevää, kun vain saisi levätä. Mutta hän havahtui ja alkoi hammasta purren toistella itseksensä: kotiin, kotiin . . .

Tuo yksi ajatus vain vallitsi hänen aivoissaan, kaikki muu oli kummallisen hämärää ja epämääräistä kuin raskaassa unessa. Hän tunsu jalassaan jotain outoa, kirvelevää kivuntuntoa, ja hän toisteli tuota samaa sanaa ikäänkuin karkoittaakseen uuden kiusaajan. Mutta se yltyi yhä, se tuntui tarttuvan jalkaan jääkylmän kouran lailla, ja vihdoin hän tunsu kauhistuena lumen tunkeutuvan varpaittensa väliin, — kengänkärki oli auttamattomasti auennut.

Antti pysähtyi ja katsahti tylsästi ympärilleen ja tunsu outoa pelkoa. Metsä oli pimeä kuin hauta; kahden puolen tietä kohoutui korkea kuusikko ja vain yläpuolella häämöitti kapea kaistale harmaata taivasta, ikäänkuin hän olisi ollut syvän haudan pohjassa.

Antti tiesi hautansa olevan täällä, jollei jaksaisi kotiin asti, ja lähti taas eteenpäin. Hän oli jo varma jalkansa paleltumisesta, mutta ei siitäkään hän välittänyt, kun vain jaksaisi kotiin.

Sitten seurasi aikoja, jotka tuntuivat Antista loppumattomalta, tuskalliselta unelta. Hänen jalkaansa paleli ja kirveli yhä enemmän, toisinaan

sitä poltti kuin tulessa ja välillä vihiasi joka askeleella niin että maailma musteni silmissä, mutta hän hoki hammasta purren: kotiin, eteenpäin . . .

Eräässä vastamäessä hän lysähti polvilleen ja siitä suulleen lumeen ja hänen silmänsä sulkeutuivat suloisesta levontunteesta; se tuntui painavan hänen värisevää ruumistaan lunta vasten kuin hyväilevä käsi, hän ei tuntenut kylmääkään . . .

Antti kuuli läähättävän hengityksensä tyyntyvän, hän ei ajatellut mitään ja outo raukeus levisi yli ruumiin, — hän oli nukkumaisillaan . . .

— Äiti, äiti!

Se parahti kuin viimeinen hätähuuto, ja hukkuvan epätoivolla hän hypähti hangelta. Hän luuli nousevansa seisalleen, mutta pääsi vain polvilleen; sellittämätön jäykkyys herpaisi hänen jalkojaan ja käsiään, ja sydäntä kouristi tuskallinen heikkous ja ajatukset sammuiivat ja unohtuivat kummallisesti.

— Mitä, mitä tämä oikein on? Onko tämä totta?

— kuiskasi Antti tuntiessaan tuon kummallisen välinpitämättömyyden valtaavan mielensä. Ja yhtäkkiä hän näki totuuden koko kauheudessaan; näki äidin ja siskot odottamassa häntä, ja hän on polvillaan lumimyrskyssä — *kuolema vierellään*.

— Ei, ei, ei! — huudahti hän käheästi, epätoivoisesti ja jännittäen kaikki voimansa nousi, kaatui ja nousi uudelleen.

Hän seiso i hetken heikkoudesta ja vilusta vävisten peläten kaatuvansa ensi askeleella. Silloin

muisti hän leipäpalan, jonka oli säästänyt viime hätään, ja alkoi paikalla syödä sitä, lähtien lyhyin askelin uudestaan eteenpäin.

Hän tunsi saaneensa vähän voimia, mutta ne haihtuivat pian. Ja sitten hän huomasi ihmeekseen, ettei paljasta jalkaa enää kirvellyt niin tuskallisesti kuin ennen; outo, kylmä puutumus levisi yhä ylemmäksi, nousi nilkkaan, sääreen

Hän tunsi tuon tunnottomuuden ohella jotain muutakin, mutta kaikki ajatukset hämmentyivät ja sekaantuivat omituisesti; vasta kinospaikoissa hän huomasi, ettei hän enää jaksaisi kohottaa paleltunutta jalkaa hangen pinnalle. Hän jännitti koko tarmonsaa, mutta selittämätön jäykkyys herpasi jalan, hänen täytyi vetää sitä kuin kuollutta kappaletta. Hän kulki toisinaan pitkät ajat ikäänkuin horrostilassa, silmät puoliummessa; hän tunsi askeltensa lyhenevän lyhenemistään, mutta hän ei pysähtynyt; hän puri hammasta ja hänen hämärtyvät aivonsa toistivat taukoamatta tuota ainoata ajatusta: *eteenpäin, eteenpäin*, pakoittaen uupuneet lihakset liikkumaan, — niinkuin ruoskaniskut pakoittavat loppuunnäntynyttä hevosta eteenpäin.

Mutta yhä vastustamattomampana valtasi tuo herpaiseva jäykkyys ja kylmyys hänen koko olemuksensa; hänen vauhtinsa hiljeni ja hän havahdutti monta kertaa siihen, ettei *ajatellut, muistanut mitään*. Ja sitten hänen jalkansa hervahtivat, — hän kaatui lumeen . . .

Antti tunsu sydämensä vavahtavan, ja hän syöksähti vaistomaisesti seisaalleen, niinkuin kuoleman koura olisi painanut hänet maahan. Hän käsitti, että se oli todella *kuoleman koura*, jonka hyydyttävä kylmyys jäykisti hänen sielunsa ja ruumiinsa ja uhkasi armotta nujertaa hänet tänne. Hän näki taas miten äiti ja siskot odottavat koko yön, itkevät epätoivoisesti, — ja hän jää tänne, peittyen vähitellen lumeen. Se oli niin kamalaa *heidän* tähtensä, että se karkoitti hetkeksi uupumuksen.

Hän katseli tutkivasti ympärilleen ja huomasi nyt vasta, että ilma oli hiukan lämmennyt; mutta kohottaessaan hiestyneitä kasvojaan tunsu hän, miten suuret lumihiihtaleet laskeutuivat kasvoille yhtenäisenä pehmeänä verhona, joka täytti ilman ja muutti pimeyden suorastaan läpinäkyvämmäksi. Hetken kuluttua ilmestyi hänen eteensä pieni niittylato, josta hän huomasi tulensa hyvän matkaa eteenpäin, ja sekin antoi taas toivoa ja innostusta.

Mutta tuo kauhun karkoittama väsymys ja välinpitämättömyys palasivat sangen pian, — niinkuin nälkäinen, laukauksen säikyttämä susiparvi palaa yksinäisen matkamiehen kimppuun. Ja niinkuin tuollainen parvi vähitellen tottuu pelotuksiin, niin tunsu Antti kauhustuen, ettei mikään kuvittelu kyennyt karkoittamaan tuota salakavalaa, herpaisevaa heikkoutta ja jäykkyyttä, joka tarautui jalkoihin niinkuin näkymättömien petojen

hampaat. Mutta joka kerta kun hän tunsi kaatuvansa, ponnisti hän viimeiset voimansa ja nousi. Ja yhä uudestaan hän puri hammastaan, ja hänen hämmentyvät aivonsa toistelivat yhtämittaa käskävästi lamaanuneille lihaksille:

— Eteenpäin, eteenpäin!

Miten Antti lopputaipaleen kulki, ei hän muistanut: kaikki oli niin tuskallista, sekavaa ja kamaalaa kuin painajaisuni. Vielä silloinkin, kun hän aukasi valaistun tuvanoven ja kuuli äidin ja siskojen ääniä, tuntui kaikki unelta. Tupa pimeni ja alkoi pyöriä ankarasti humisten, hän ojensi kätensä tarttuakseen johonkin ja tunsi kaatuvansa . . .

Vasta kun hän tunsi äidin riisuneen hänen riisaiset, lumiset saappaansa ja puristavan kohmettuneita varpaita puhuen jotain hellällä, vapisevalla äänellään, silloin hän tiesi varmasti saapuneensa kotiin, ja hänen silmänsä sulkeutuivat ennen tuntemattomasta rauhan ja onnen tunteesta.

— Voi lapsi parka

Äidin nyyhkyttävä ääni oli kuuluvinaan ikäänkuin jostakin kaukaa. Häntä nostettiin, ja hänellä oli hämärä tunne, että varpaita hierottiin, mutta sekin oli olevinaan kaukana, jonkun toisen varpaat. Mutta takkatuli alkoi vaikuttaa; ensin tuntui muutamia vihlaisuja ja pistoksia, niinkuin varpaita olisi neuloilla pistelty; ne tihenivät ja levisivät yhä

ylemmäksi. Hän voihkasi huomaamattaan tuskasta, hän koetti ajatella onneaan: vihdoin *kotona*, — mutta hän ei voinut ajatella mitään, tuntui kuin tuhannet tuliset neulat olisivat taukoamatta työntyneet läpi varpaiden ja jalkojen. Tuskan hiki pursui koko ruumiista, hän puri hammastaan, voidakseen pidättää valituksen. Mutta tuo kiduttava pistely levisi ylös nilkkaan, sääreen, koko ruumiiseen, ja lopulta vihiasi sydäimestä niin ankarasti, että tupa muuttui mustaksi ja hänen kurkustaan tunkeutui tuskallinen parahdus, joka jatkui vaikeroivana itkuna. Antti kuuli äidin ja siskojen yhtyvän itkuun, kaikki hyväilivät ja lohduttivat häntä, mutta hän ei voinut hillitä itseään. Tuo tulinen poltto masensi hänen loppuun kiusatun olemuksensa kuin kissa haavoittuneen hiirenpoikaisen, ja kaikki viime aikojen julmat kärsimykset ja epätoivo hyrskähtivät hänen sielustaan hillittömänä itkuna, jollaista hän ei ollut koskaan kokenut.

Mutta hän sai sittenkin itkeä *äidin* sylissä, jota hän oli niin haikeasti kaivannut. Ja kuullessaan hänen äänensä, tuntiessaan hänen hellän kätensä kosketuksen, tunsu hän rinnassaan jotain niin suurta ja lämmintä, että viime ajan kärsimykset unohtuivat ja poltto jalassakin vaimeni kuin jonkin ihmeellisen lääkkeen vaikutuksesta.

— Voi lapsi parkani . . . Miksi sinun täytyy näin kovin kärsiä . . .

Nuo hellät sanat, heidän säälistä värisevät

äänensä ja nyhkytyksensä vaikuttivat häneen ennen tuntemattomalla voimalla.

— Antti parka . . . älä itke . . .

— Älä itke, Antti . . . Saat pullaa . . . Minä annan . . . omasta osastani.

Hänen sydämeensä tulvahti niin suuri onni ja hellyys, ettei hän muistanut äskeisiä ponnistuksia, ei tuntenut tuskaa, ei väsymystä eikä nälkää. Ja kun äiti taas silitti hänen punaisia, turvonneita varpaitaan, hyrähti hän uudestaan itkuun; tuo selittämätön sisäinen ilo tuntui liian suurelta. Hän ei ollut vielä sanonut mitään, mutta kun äiti yhä itki, tarttui hän äidin kaulaan ja kuiskasi katkonaisesti, hymyillen ja itkien:

— En minä enää . . . Minun on niin hyvä olla . . . äiti . . . Minähän olen täällä . . . *kotona* . . .

He olivat syöneet yhdessä illallisen ja istuivat nyt lämmittävän hiilloksen ääressä, kertoillen kärsimyksiään. Antti ei hennonut kertoa kaikkea, nähdessään miten äiti kärsi kuullessaan Antin sairaudesta ja nähdessään miten laiha ja kalpea hän oli.

Sillä nyt hän sai tietää, että äitikin oli sairastanut kolmatta viikkoa. Vasta jonkun päivän oli hän ollut ylhäällä, mutta kaikki oli loppunut, eikä hän saanut jouluksikaan mitään. Yksi nisuleipä oli saatu naapurista, mutta nyt ei ollut muuta kuin perunoita, vähän leipää ja pari keittoa live-

kalaa. Äiti näytti niin masentuneelta, ikäänkuin ei olisi kertonut kaikkea. Ja kun Antti kysyi sitä, purskahti äiti katkeraan itkuun. Pikkuveli Väinö seurasi esimerkkiä painaen päänsä äidin helmaan. Aino ryki ja nieleskeli jotain tyhjää katsellen tuskallisesti pois päin.

Antti tunsi oudon ahdistuksen tarttuvan sydämeensä nähdessään äidin epätoivon, ja hän käsitti, että hänen täytyy tukea ja lohduttaa äitiä nyt, kun ei ole ketään. Mutta miten? Missä on heillä toivoa?

Jumala! välähti Antin mielessä kuin kirkas valo. Hän oli heidän onnettomuutensa jälkeen horjunut epäilyn ja luottamuksen välillä, kärsinyt paljon, tuntiessaan kauniin lapsuuden uskonsa haihtuvan, katoavan elämän julman todellisuuden valossa. Mutta tuon omituisen onnentunteen valossa ollen tuntuivat tämänpäiväiset kokemukset sellaisilta, että kaikki epäilykset haihtuivat. Olisiko hän ilman Jumalan apua kestänyt sairauden sellaisessa elämässä. Ja eiköhän Jumala äsken pelastanut häntä kuolemasta? Miten hän olisi omin voimin päässyt perille? Viimeinenkin epäily, kaikki huoli ja murhe tuntui haihtuvan, ja niinkuin ennen lapsena luotti hän lujasti siihen, että jumala johtaa ja suojelee heitä, niinkuin isä lapsiaan.

— Älkää itkekö, äiti! — alkoi hän sisäisestä innostuksesta loistavin kasvoin ja kohotti äidin itkusta hytkivän pään.

— Ei meillä mitään hätää ole! Onhan meillä taivaallinen isä, joka varmasti auttaa, vaikka välillä koettelisikin . . . Eikö niin äiti?

Äiti kohotti hämmästyen kyöneleisen katseensa, ja Antti jatkoi puhettaan tuolla oudolla voimalla ja varmuudella, joka vallitsi hänen sielussaan. Hän kertoi useita tapauksia, jolloin Jumala oli heitä auttanut, kertoi mitä oli itse kokenut ja lopetti seuraavasti:

— Ettekö näe, että hän on aina auttanut? Eikö nytkin tunnu ikäänkuin Jumala olisi pelastanut minut teidän turvaksenne? Ehkä Jumala toimitti Kankareen emännän tuomaan meille nisuleivänkin jouluksi! Siitä saadaan vielä huomenaamuna kahvin kanssa ja päivällä saadaan lipeäkaloja! Mitä me muuta kaipaisimme, kun saamme olla yhdessä! Ja pyhien jälkeen saadaan taas jostain ruokaa, — kyllä Jumala auttaa! Saadaanpas nähdä, että hän toimittaa apua. Älkää enää murehtiko, äiti . . . Voi, nyt tiedän sen niin varmasti!

Antti tarttui äidin päähän, katsoi häntä loistavin silmin ja kuiskasi salaperäisestä liikutuksesta värähtäen:

— Niin äiti Ja nyt minä tiedän miten te taas tulette iloiseksi! Me laulamme taas yhdessä »Jeesuksen kanssa hetki». Se on aina meitä lohduttanut!

— Voi lapseni . . . , — nyyhkytti äiti painaen poikansa päätä poveaan vasten, ja Aino etsi in-

nostuneena mainitun laulun »Sionin kanteleesta». Hetken kuluttua kajahti yksinäisessä mökissä turvattoman äidin ja hänen lastensa yhteinen laulu liikutuksesta väräjävä:

»Jeesuksen kanssa hetki, ah minkä rauhan saan,
Kun lemmettömin mielin minua tuomitaan.
Kun veljet väärin soimaa, sydämen haavoittaa,
Jeesuksen kanssa hetki: hän haavat parantaa.»

Antti ei enää muistellut menneisyyden kärsimyksiään, ei ollut huolissaan nykyisyydestä eikä tulevaisuudesta; hän tunsi vain syvää kiitollisuutta siitä, että oli pelastunut kaikista, päässyt kotiin ja lisäksi saanut takaisin lapsuutensa elävän uskon. Ja laulaessaan tunsi hän selittämätöntä rauhaa, niinkuin todella olisi viettänyt hetken Vapahtajan seurassa, jossa »maan murheet pienet poistuu», niinkuin laulussa sanotaan. Ja hänen onnensa lisääntyi yhä, kun äiti laulun loputtua syleili häntä ja sopersi liikutettuna:

— Sinä . . . rakas lapsi, osoitit minulle ainoan lohduttajan . . .

Seuraavana päivänä toi Metsälän renkipoika Antin saappaat, mutta toisen jalan varpaat olivat niin turvonneet ja hellät, ettei niitä saattanut ajatellaakaan jalkineissa. Hän oli kuumeessa koko päivän eikä voinut syödä mitään, mutta hänen

mielensä oli iloinen ja rauhallinen. Olihan hän kotonana ja hän oli saanut entisen luottamuksensa Jumalan hyvyyteen.

Mutta ensimmäisenä arkipäivänä, jolloin äiti kävi kahdessa paikassa hakemassa lainaksi jauhoja ja palasi illalla tyhjin toimin, tunsu Antti sellaista epävarmuutta ja hätää, ettei hän heti uskaltanut kysyä lähemmin. Äidin rikkiäiset kengät olivat jäätyneen lumisohjon peitossa, mutta hän ei näyttänyt huomaavan sitä; hän lysähti raskaasti hengittäen penkille ja tuijotti kalpeana, ikäänkuin epätoivosta jähmettynein katsein eteensä.

Vihdoin hän nääntynein äänin kertoi miten Metsälän emäntä oli alkanut haukkua, ettei hän auta sellaisia, jotka toimittavat itsensä vankilaan. Toisessa paikassa oli epäilty, ettei hän voi koskaan suorittaa lainaa takaisin, ja kolmannessa sanottiin, ettei ollut jauhoja, vaikka isäntä oli juuri viime viikolla käynyt myllyllä. Eivät antaneet edes paria kiloa . . .

Antti ei vielääkään itkenyt, mutta tuo mykkä, tylsä toivottomuus tuntui kauheammalta kuin vihlovinkaan itku tai valitus.

Hän tunsu sellaista selittämätöntä hätää kuin haaksirikkoineen tuntiessaan pelastusrenkaan vajoavan altaan; sillä tuo joulu-iltana uudestaan löydetty luottamus ja usko Jumalan huolenpitoon alkoi taas horjua. Ja ajatellessaan, että he jäävät tänne yksinäiseen mökkiin ilman ruokaa, tuntui hänestä mahdottomalta jättää heitä.

Mutta toisena päivänä täytyi hänen lähteä. Ja kun äiti vakuutti parin päivän kuluttua saavansa maksun kehräyksistä, hyvästeli Antti vihdoin puolipäivän jälkeen äitiä ja siskoja. Mutta hän ei voinut sanoa sanaakaan, ja hänen täytyi ponnistaa kaikki voimansa, voidakseen nousta suksilleen. Sitten hän hammasta purren työntyi läheistä metsikköä kohden.

Mutta kun hän saapui metsänreunaan ja näki edessään tienaukean, jonka lumitaakkojen köyristämät koivunnäreet olivat muodostaneet valkeaksi, hämäräksi holviksi, tuntui hänestä siltä kuin sukset olisivat takertuneet paksuun lumeen ja kipeät jalat jäykistyneet kokonaan. Hän koetti raahustaa eteenpäin, mutta yhtäkkiä hän pysähtyi paikalleen kuin jähmettyneenä; hänestä tuntui ikäänkuin jokin julma, kauhistuttavan suuri olento odottaisi äänettömänä ja mustana metsän hämäryydessä . . .

Antti käännähti suksillaan ja näki äidin seisovan harmaana ja liikkumattomana mökin ovella; hänestä tuntui ikäänkuin lumiset puut olisivat äänettömästi kuiskanneet: jollet palaa, et näe häntä enää koskaan.

Antti käänsi suksensa ja hiihti takaisin kuin takaa ajettuna. Raskaasti huohottaen heittäytyi hän äidin syliin, painoi päänsä äidin rintaa vasten ja parahti tuskallisesti:

— Voi äiti . . . jos te kuolette!

Hän itki kauan, katkerasti, ja kaikki oli niin toivotonta ja surullista. Mutta vähitellen alkoi tuntua hiukan helpommalta, ja tuntiessaan miten rajusti äitiparan rinta hytkyi, miten masentava epätoivo ja hellyys kuvastui hänen itkussaan ja sanoissaan: »Lapsi parka, lapsi parka», laukesi jotain hänen sielussaan: hänelläkin oli sentään *äiti*, joka rakasti häntä, nytkin ajatteli vain häntä. Hän lakkasi itkemästä ja kuiskasi katkonaisesti lohduttaen:

— Älkää vain minun tähteni itkekö, äiti . . .

Kun Antti hetken kuluttua lähti uudestaan matkaan, tuntui hänestä aivankuin raskas taakka olisi nostettu hartioilta, niinkuin ahdistava tuska ja kauhu olisi jäänyt äidin syliin, hänen hellät sanansa ja hyväilynsä antaneet uutta voimaa ja toivoa. Ajatellessaan niitä orporaukkoja, joilla ei ole mitään lohdutusta eikä tukea maailmassa, unohti hän kokonaan oman kohtalonsa.

Mutta tie ei parantunut vähääkään, kuten Antti oli toivonut. Sukset upposivat syvälle pehmeään lumeen, hänen kipeät jalkansa jäykistyivät ja lamaanuivat, outo heikkous valtasi ruumiin, hidastuttaen vauhtia, vaikka miten olisi ponnistellut. Ja ruumiillisen uupumuksen mukana tunsikin hän tuon tuskallisen ajatuksen, joka eilisestä asti oli nälkäisen suden lailla hiipinyt hänen ympärillään, ahdistavan yhä hurjemmin; se ei hellittänyt

hetkeksikään. Hän tunsi, että lapsuusajan usko, jonka hän luuli saaneensa takaisin, oli vain hetkeksi ilmestynyt hänelle, — ikäänkuin kaunis kangastus erämaahan eksyneelle vaeltajalle. Ja niinkuin kangastus katoaa pilvien saapuessa, samoin oli tämä häipynyt elämän myrskypilvien peittoon . . .

Antti pysähtyi pyyhkiäkseen hikeä ja huomasi olevansa samassa paikassa, missä jouluiltana luuli eksyneensä.

Se lennätti hänen mieleensä tämän surullisen joulun elämykset, ja hänen mielensä tuli niin oudon surulliseksi. Ja pimeydestä häämöttävä äänetön metsä näytti niin mustalta ja uhkaavalta kuin hänen oma elämänsä, tulevaisuutensa.

Mutta olihan se näyttänyt vielä toivottomammalta kolme päivää sitten, — ja hän oli kuitenkin selviytynyt.

Antti nousi suksilleen ja lähti reippaasti eteenpäin.

ISÄ JA POIKA

Kello oli vasta kahdeksan, kun hän saapui synnytyslaitoksen pihalle. Kun hän astui pyörältään, tunsu hän jalkainsa vapisevan, aivankuin ankaran kilpailun jälkeen, — vaikka oli ajanut aivan hiljaa. Hän koetti katsella ympärilleen rauhoittuakseen ja huomasi, että kastehelmet kiilsivät vielä puitten lehdillä, ruoho heloitti vaaleanvihreänä, — mutta hänen ajatuksensa olivat muualla. Hän muisteli vain, miten kovassa tuskassa hänen nuori vaimonsa oli ollut illalla tänne tullessa. Koko yönä hän ei ollut silmiänsä ummistanut, hän oli pelännyt niin kovin, ettei enää näkisi vaimoansa elävänä.

Vihdoin hän lähenei pääovea, painoi vapisevin sormin yökelloa. Kun ovea ei heti avattu, kasvoi hänen tuskansa kaksinkertaiseksi ja kylmä hiki nousi otsalle suurina karpaloina. Ja kun nuori, valkeapukuinen hoitajatar vihdoin aukasi, kysyi hän käheällä, vapisevalla äänellä:

— Miten hänen laitansa on? Onko hän . . . ?

— Kenestä te puhutte?

— Tietysti vaimostani, — sopersi hän hämmennyneenä.

— Niin niin, mutta mikä on hänen nimensä? — kysyi taas hoitajatar hymyillen.

Miehen valtasi katkeruus, miltei viha. Senkö verran täällä ihmisistä välitetään! Tuokin vain hymyilee, vaikka hänen vaimonsa saattaa olla kuolemaisillaan. Tuskallisella kiireellä sopersi hän vaimonsa nimen.

— Jaha . . . Hän voi oikein hyvin. Ja niin komea poika!

— Poika . . . poika . . . , — änkytti nuori isä kuin tolkuttomana.

— Niin, — hymyili taas hoitajatar. Eikä tämä enää näyttänyt sellaiselta julmurilta kuin äsken. — Te voitte kyllä tulla heti katsomaan, jos tahdotte.

Kuin unessa asteli hän hoitajattaren jälessä pitkää käytävää myöten. Sitten tämä aukasi erään oven, hän astui sisään, — ja pienen huoneen ainoassa vuoteessa lepäsi hänen rakastettunsa hymyilevin kasvoin. Astuessaan lähemmäksi näki hän tämän imettävän pientä, pyöreäposkista pieno-kaista.

— Katsos nyt . . . tässä hän on! — sanoi nuori äiti hymyillen, ja hänen katseestaan loisti rakkaus, ilo ja ylpeys. — Eikö hän ole kaunis?

Miehen valtasi niin kummallinen tunne, ettei hän saanut sanaa suustaan. Kaikki tuntui liian

onnelliselta ollakseen totta. Hän luuli, että Aune kuolee, — ja nyt hän lepäsi tuossa kauniina, hymyilevänä, vierellään heidän poikansa, — hänen oma poikansa. Se oli siis mahdollista! Hän tuijotti tuota pientä olentoa, kosketti sormellaan sen poskea, — se tuntui hennommalta ja hienommalta kuin mikään, jota hän ennen oli käsillään koskenut. Omituinen, ennen tuntematon hellyys tulvahti hänen sydämmeensä lämpimänä aaltona ja hänen silmänsä täyttyivät kyynelillä.

— Älä nyt, älähän, — puheli nuori vaimo hellästi, tarttuen hänen käteensä. — Nythän on kaikki hyvin . . . Katsopas, miten kaunis hän on . . ? Ihan sinun näköisesi . . .

Tämä fraasi on kai sanottu kaikille nuorille isille, mutta hän kuuli sen ensikerran ja tunsikin kummallista liikutusta. Tosin hän piti pienokaista paljon kauniimpana itseään, — mutta ehkä sittenkin oli jotain yhdennäköisyyttä, varsinkin suu . . .

— Nythän kävi niinkuin toivoitkin! — kuiskasi nuori äiti. — Oletko iloinen?

— Oi minä olen niin . . . niin iloinen, etten osaa sitä sanoa, — änkytti mies mielenliikutuksesta vapisevalla äänellä. — Kun minä jo luulin, että sinä kuolisit.

Nuori äiti tarttui tulisesti miehen käteen ja painoi sen rintaansa vastaan. Kuin onnesta huumantuneena katsoi hän miestä loistavin, kyynelisin silmin ja sitten kuiskasi hellästi hymyillen:

— Voi poikaparka, miten tuhma sinä olet! Minähän sanoin sinulle, ettet saa olla rauhaton! Enkä minä niin kipeä ollutkaan sitten enää . . . Kaikki kävi niin pian . . .

Hän punastui viime sanojensa jälkeen, niin kuin olisi luullut sanoneensa jotain sopimatonta.

Mies katseli häntä äänettömänä, saman, selittämättömän tunteen vallassa. Vihdoin hän katsoi ympärilleen, kumartui ja suuteli hellästi vaimoansa; sitten hän arasti kosketti huulillaan tuota poskea, joka oli hienoin maailmassa. Taas hän katseli äänettömänä, — ja hänen voimakkailla kasvoillaan kuvastui vain hellyys ja onni.

II.

Saattaapa sanoa, ettei isä voi hellemmmin rakastaa lastaan kuin hän poikaansa rakasti, — hän suorastaan jumaloi tätä.

Työhön lähtiessään hän aina viimeiseksi vilkaisi nukkuvaa pienokaista ja palatessaan hän ensimmäiseksi kysyi tämän vointia. Ja luonnollisesti hän piti lastaan aivan ihmeellisen viisaana ja kehittyneenä. Jo kolmen kuukauden vanhana hän opetti sen voimistelemaan; antoi pienokaisen tarttua pikkusormiinsa ja kohotti siitä istualleen. Hän seurasi sen ruumiillista ja henkistä kehitystä mitä suurimmalla mielenkiinnolla. Miten iloinen

hän olikaan, kun ensimmäinen pieni, valkea hammas alkoi näkyä. Hänen täytyi kerta toisensa jälkeen koetella sen terävyyttä sormellaan. Ja kun niitä ilmestyi useampia, sai pikkuinen mielinmäärin pureskella isän sormia. Hän pesi kätensä sitä tarkoitusta varten mitä huolellisemmin ja ylpeänä näytteli, miten syvät lovet se oli jaksanut purra. Ja mikä riemu syntyikään, kun pikku Matti otti ensimmäiset horjuvat askeleensa. Silloin isän täytyi yhtämittaa opettaa häntä kävelemään, viettellä yhä uskalletuimpiin yrityksiin, kuten tuoilta toiselle, ja pian poika pääsikin yli lattian.

Kun poikanen sitten alkoi puhua jokeltaa, ei isällä enää vapaina hetkinään ollut aikaa muuhun kuin seurusteluun pikku miehen kanssa. Ja tästä ahkerasta yhdessäolosta poika kehittyikin ihmeteltävän nopeasti. Lukemattomat olivat ne kysymykset, joilla hän osasi vaivata isää, mutta tämä oli yhtä väsymätön. Kun vähänkin oli aikaa, lähdettiin ulos kävelemään, talvisin potkukelkalla ajamaan, mäkeä laskemaan. Toisinaan ruvettiin lumisotaankin ja rakennettiin yhdessä kokonaiset linnoitukset vahvoine pattereineen.

Kun Matti tuli kolmivuotiaaksi, laittoi nuori isä jo aikaisin syksyllä pienet sukset. -- Ja kun ensimmäinen suurempi lumi vihdoin satoi, oli se isälle ja pojalle aivankuin juhlapäivä. Vaikea oli sanoa kumpi oli innostuneempi ja iloisempi, kun he yhdessä sukset kainalossa menivät pihalle. Tietysti

ei nuoremman hiihto ensin tahtonut onnistua, mutta vanhempi oli väsymätön opettamaan ja oppilas innokas pääsemään samalla tavalla »kuin isäkin». Ja muutaman päivän kuluttua hän jotenkuten pääsi eteenpäin, yrittipä jäljitellä »pohjalaistakin». Se tuntui isän mielestä niin harvinaiselta, että hän kuvitteli jo pojastaan nousevaa suurhiihtäjää!

Ja suvella!

Jokaisena sunnuntaina matkustettiin maalle erään lähijärven rantaan, ja äiti otti voileipiä ja kahvivehkeet mukaan. Kun nuotio oli sytytetty, silloin riisuutuivat miehet nopeasti, uimahousut päälle, — ja sitten yhdessä järveen pulikoimaan! Mutta isän kesäloman aikana vasta iloa riitti! Silloin muutettiin maalle äidin kotiin ja urheiltiin kaikki päivät alastomina ja välillä pistäydyttiin joessa. Lopulta ei nuori »urheilija» tahtonut nähdäkään muita vaatteita kuin pienet uimahousunsa, — ja syyspuolella oli hänen ihonsa yhtä ruskea kuin villimmän intiaanipoikasen nahka. Isä osoitti sitä jokaiselle yhtä suurella ylpeydellä kuin poikakin.

Seuraavana talvena jo hiihdettiin aika kyytiä. Usein mentiin läheiseen metsään, — ja sielläkös oli paljon nähtävää! Mistä oli jänis loikkinut, mistä kettu sipsutellut, milloin olivat peltokanat

käyneet oraspellolla aterioimassa ja sitten kuoputtaneet lumeen syviä kuoppia, joihin oli jätetty korvaus yösijasta. Ja nämä kaikki vaativat pitkiä selityksiä vanhemman puolelta. Väliin he innoissaan etäännyivät yhä kauemmaksi, kunnes lopulta nälkä muistutti, että pitäisi palata äidin luokse. Jos pikkumies paluumatkalla väsyi, silloin isä köytti hänet selkäänsä suurella kaulahuvillaan. Ja kun hän sitten uljaasti suksiaan heiluttaen ratsasti kotiin isän tasaisesti keinuessa, niin molempien silmät loistivat ilosta.

Niin tuli isästä ja pojasta vähitellen hyvät toverukset. Poika oli niin kiintynyt isäänsä, että äiti oli toisinaan aivan mustasukkainen heitä katsellessaan. Isä oli poikaselke miltei rakkaampi kuin äiti.

Niin tuli Matti viiden vuoden vanhaksi.

III.

Sen päivän iltapuolella satoi rankasti, vaikka aamupäivä oli ollut helteinen. Ja kun hän palasi työstä, oli esikaupungin ennen pölyinen tie täynnä vesilätäköitä. Keväiset nurmikot loistivat kosteina ja heleänvihreinä iltapäiväauringon paisteissa ja puitten lehdillä kimaltelivat vesipisarat kuin kirkkaat helmet. Ilma oli niin raikasta ja sulotuoksuista, ja se vaikutti kuin jokin virkistävä

juoma. Hän veti sitä täysin henkäyksin keuhkoihinsa ja hänen mielensä oli niin reipas, kevyt ja iloinen. Hän päätti kotiinpäästyään lähteä uimaan ja ottaa Matin pyörälleen, — saisi hänkin tulla taas pulikoimaan, kun vesi on niin lämmintä . .

Mutta saavuttuaan kotiin kohtasi häntä tyrmistyttävä näky. Hänen vaimonsa oli polvillaan vuoteen vieressä itkien ja väännellen epätoivoisesti käsiään; eräs naapurin vaimo seiso vierellä neuvottomana, — ja vuoteella virui tiedottomana pikku Matti. Hänen kasvonsa olivat kalpeat kuin liitu, silmät suljetut, ja hiljaa valittaen aukoili hän suutaan kuin kuivalle heitetty kala.

Mies ei voinut sanoa mitään. Ennen tuntematon tuskallinen heikkous valtasi hänen koko olemuksensa kuin väkevä myrkkyy. Hänen täytyi nojautua ovipieleen, jottei kaatuisi, ja hän hengitti niin raskaasti kuin näkymätön koura olisi kuristanut hänen kurkkuaan. Vihdoin hän käheästi sopersi:

— Mitä, mitä on . . . ?

— Matti putosi puusta . . Hän oli äsken tajuisaan, mutta meni taas tiedottomaksi . . .

— Lääkäri, lääkäri . . . onko haettu . . ?

— On. Mari on juuri hakemassa . . .

Äkkiä hyökkäsi vaimo hänen syliinsä. Hänen kasvonsa olivat kauhusta vääntyneet, silmät turvonneet ja hän hoki kuin mielipuoli:

— Hän kuolee . . . hän kuolee . . . kuolee

Mies ei ollut koskaan ajatellutkaan, että hänen poikansa saattaisi kuolla, — ja nyt se ajatus hyökäsi hänen kimppuunsa kuin raivokas peto. Tietämättä mitä hän teki, puristi hän vaimoansa rintaansa vastaan ja tukehtunut voihkina tunkeutui hänen rinnastaan.

Sitten syöksyi hän vuoteen viereen ja tarttui poikansa pikku käsiin, silitti ja hyväili niitä epätoivoisesti. Mutta ne olivat veltot ja voimattomat, — vain silloin tällöin tuntui niissä heikko väristys . . .

Se palautti äkkiä hänen toimintatarmonsensa. Hän nousi, niinkuin olisi päättänyt taistella poikansa elämästä vaikka koko maailmaa vastaan, — ja hänen äänensä karahti oudon terävänä:

— Lääkäri, missä se viipyy? Sen täytyy pian tulla.

— On siitä jo aikaa, kun Mari lähti hakemaan . . .

Sanaa sanomatta syöksyi hän ulos, hypähti pyörälleen ja lähti hurjaa vauhtia kaupunkia kohden. Hän polki niinkuin häntä olisi ajettu takaa tai isketty yhtämittaa. Ja nuo iskut olivat kaksi sanaa, jotka yhtämittaa iskivät, kolkuttivat hänen sydäntään; ne nakuttivat säännöllisesti kuin kello: Poikasi kuolee! Poikasi kuolee!

Maantiellä oli vilkas liike, sillä ihmiset palasivat juuri työstä, mutta hän ei välittänyt, vaikka loka pärskyi pyöristä, hän ei välittänyt vaikka olisi

ajanut jonkun kuoliaaksi. »*Poikani kuolee*» — kaikui hänen sielussaan, eikä hän muusta tahtonut tietää.

Kun hän saapui karkeille katukiville, niin hänen pyöränsä aivan hyppeli. Eräässä kulmassa seisoi joukko nuoria miehiä, jotka eivät näyttäneet aikovan välttää. Mutta hän ajoi ihan vim mattua vauhtia suoraan joukkoa kohden ja karjasi hurjasti:

— Pois tieltä!

Ja nuorukaiset väistyivät miltei pelästyen. Heikin huomasivat, että tuossa pitkässä, jäntevässä miehessä, hänen käheässä äänessään oli jotain kauhistavaa, että häntä on paras välttää. —

Kuin myrskytuuli riensi hän lähimmän lääkärin rappusia ylös. Hän soitti kiivaasti, ja kun palvelustyttö tuli avaamaan, huohotti hän vaivaloisesti:

— Onko tohtori kotona?

— Ei ole.

— Missä?

— Hän on maalla . . .

Ja niine hyvineen juoksi hän alas.

Toinenkaan lääkäri ei ollut kotona, ja tuska, raivo ja epätoivo valtasi hänet. Mitä, mitä tämä on? Hän lähti taas ajamaan kaupungin pääkatua myöten erään tunnetun lääkärin asuntoa kohti, mutta huomasi sisarensa tulevan ajurilla saman lääkärin kanssa vastaan. Hän käänsi pyöränsä,

ajoi vaunujen sivuun ja sopersi hengästyksestä katkonaisella äänellä:

— Hän kuolee . . . mennään pian . . .

Ja enempää selittämättä ja odottamatta lähti hän hurjaa vauhtia eteenpäin asuntoansa kohden.

Kun hän saapui kotiin, oli lapsiparka tullut jo tajuihinsa. Pieni pää kääntyi yhtämittaa sivulta toiselle, hänen silmänsä olivat luonnottoman terävät, kuivat ja tuijottavat, eikä hän näyttänyt lainkaan huomaavan isän tuloa. Hänen pienet sormensa haparoivat yhtämittaa kuin apua etsien, ja kun isä antoi sormensa, puristivat ne uskomattoman kovasti. Hän vaikeroi yhtämittaa haikeasti, ja joka kerta vääntyi pieni suu ammolleen ja huulet olivat jo sinertyneet. Hänen pienet jalkansa vain näkyivät peitteen alla, veltoina ja liikkumattomina kuin kuolleen ruumiin.

Hirveä aavistus valtasi isän, hän tarttui päähänsä kuin olisi se ollut halkeamaisillaan, hän syöksyi vuoteen viereen, ja painaen huulensa pojan poskea vastaan ähkyi hän tuskallisesti:

— Matti, tunnetko sinä isän . . . ? Isä se on, isä . . .

— Isä . . . auta . . . , — sai poika vain katkonaisesti soperretuksi.

Tästä ymmärsi mies, että poika oli täydessä tajussaan ja kuvitteli lapsenmielessään, että isä voi aina auttaa. Ja mitä hän nyt voi, ei mitään!

— Heti tulee tohtori, — puhui hän lohduttaen. — Kärsi vielä vähän . . .

Hän hypähti ylös. Missä ne viipyvät? Hänen poikansa kuolee ja ne tulevat kuin etanat! Tuska ja raivo alkoi hänessä kuohua. Hän juoksi ulos ja aikoi lähteä vastaan, mutta silloin näki hän ajurin lähenevän.

— Nyt lääkäri tulee! — sanoi hän vaimolleen. — Mene sinä, rakas ystävä, siksi aikaa kyökkiin . . . Ihan sinä menehdyt . . .

Ylimalkaisesti silmäten lääkäri jo huomasi, että selkäranka oli katkennut. Hän sanoi sen hiljaa miehelle ja ilmoitti, että sairas olisi vietävä sairaalaan.

Innokkailla pyynnöillään sai mies lääkärin suostumaan siihen, että sairas saa olla kotona, kun palkataan sairaanhoitajatar käymään tarpeen mukaan hänen luonaan.

Kun lääkäri aikoi tarkastaa poikaa, huusi tämä niinkuin hänen jäseniänsä olisi revitty irti. Hänen silmänsä laajenivat tuskasta ja kauhusta, hänen kasvoilleen tuli niin hirveä ilme, että mies muuttui aivan kalpeaksi ja änkytti vapisevalla äänellä:

— Ei, hänelle täytyy antaa jotakin, mikä kuolettaa tuskat . . . Hän ei voi kestää sitä . . .

— Niin, kyllä se taitaa olla parasta, — sanoi lääkäri hiljaa. Ja hän ruiskutti morfiinia lapsen käsivarteen.

Poikaparan valitus alkoi vähitellen heikentyä

ja silmät muuttuivat himmeiksi. Ja vaikka hän nytkin valitti, sai lääkäri kuitenkin suoritetuksi tarkastuksensa loppuun.

— No, miten on laita? Jääkö hän elämään . . ? — kyseli mies miltei hengitystään pidättäen.

— Sitä ei vielä voi varmaan sanoa. Mutta vaikka hän jää elämäänkin, tulee hänen koko alaruumiinsa halvatuksi . . .

— Halvatuksi! — toisti mies oudon käheällä äänellä. — Jalatkin . . ?

— Niin, sitä ei missään tapauksessa voi auttaa. Mutta minä pelkään pahinta. Ehkä kuitenkin olisi parasta kutsua myöskin tohtori S. tarkastamaan häntä.

— Niin, herra tohtori! — huudahti mies ja jatkoi kiihkeästi kuin rukoillen. — Tehkää kaikki mitä suinkin voitte . . . Ei mitään kustannuksia säästetä . . . Minä korvaan kaikki . . . Kun hän vaan parantuisi . . . vähänkin . . .

— Tietysti teen kaiken voitavani. Mutta tässä ei paljoa voi . .

— Jos tohtori antaisi usein tuota lääkettä, koska se auttoi nytkin . . . Äsken oli niin kamala katsella . .

— Ei sitäkään uskalla usein antaa. Mutta minä määrään veronaalia. Tuon ruiskeen vaikutus kestääkin nyt ehkä aamuun asti. Minä tulen taas silloin katsomaan . . .

Yöllä, kun morfiinin vaikutus alkoi loppua, al-

koi poikaraukka yhä äänekkäämmin valittaa. He istuivat molemmat vuoteen vieressä, ja vaimon kasvot kalpenivat yhä enemmän, hänen ruumiinsa alkoi väristä kuin ankarassa vilussa. Lopulta mies tarttui hänen käteensä sanoen hiljaa ja hellästi:

— Aune, minä pyydän, että koettaisit hiukan mennä nukkumaan . . . Sinä et voi tätä auttaa. Ja, ja sinä tulet sairaaksi . . .

— Ei, minä en voi mennä! En voi . . .

Miehenkin voimat tahtoivat loppua, katsellessaan pienokaisensa kärsimyksiä. Ja hänen täytyi tuntikausia katsella noita tuntemattomiksi vääristyneitä kasvoja, noita silmiä, jotka tuijottivat niin kauhean terävinä ja rukoilevina. Hänen oli vaikea ymmärtää, että kaikki oli totta. Vielä eilen olivat he olleet uimassa, ja Matti oli nauraen ratsastanut hänen selässään, kun hän ui syvemmälle.

Ja nyt hän makaa tuossa tuollaisena, — hän kuolee . . .

Mies tuijotti kauhistuneena, miten pienet kädet tempoilivat ja hapuilivat, — ja pienokaisen lyhyt elämä kiiti hänen sielunsa silmien ohi kuin kaunis uni. Hän muisti lukemattomia, huvittavia yksityisseikkoja: pieniä kepposia, päähänpistoja ja kysymyksiä isän huvittamiseksi. Ja nyt hän vasta käsitti, miten paljon onnea ja iloa pienokainen oli tuonut heidän elämäänsä.

Ja nyt hän kuolee . . .

Lapsi aukasi taas nuo kummalliset, läpätunkevat

silmänsä, — niinkuin olisi pelänyt, että hänet jätetään yksin. Isä kumartui ja kysyi:

— Tahdotko mitään?

— Jano . . . , — kuiskasi vain poika. Ja jotain outoa ja kauheata oli hänen lyhytsanaisuudessaan — hänen, joka ennen niin iloisesti liversi.

Mies kaasi varovasti hänen suuhunsa marjavettä, ja hänen pikku hampaansa kalisivat lusikkaa vastaan.

— Tahdotko jotain muuta? — kysyi mies.

Pitkään aikaan ei pienokainen voinut sanoa mitään, hänen kasvonsa vääntyivät ja pikku kynnet miltei painuivat isän sormeen. Vihdoin hän valitusten lomasta kuiskasi:

— Älä . . . jätä . . . Mattia . . .

— Ei, isä ei jätä enää koskaan Mattia . . .

Ja tuosta tuskallisen terävästä katseesta oli hän näkevinään kiitoksen, vaikkei poika voinut sitä sanoa.

Hänen vaimonsa oli aivan menehtymäisillään katsellessaan lapsensa tuskia. Lempeällä väkivallalla sai mies hänet toiseen huoneeseen.

Lapsen valitukset muuttuivat yhä sydäntäsärkevämmiksi, — aivankuin pieni lintu olisi kuolemaisillaan piipittänyt. Hänen kätensä haparoivat kiivaasti, ja tuo kuiva, tuijottava katse harhaili ympäri kuin apua etsien, ja vihdoin sopersi hän rukoillen:

— Polttaa . . . polttaa . . . Auta isä . . .

Silloin tuntui miehestä, että hän menettää järkensä. Hän hypähti ylös, ja tukkien korviaan käveli hän muutaman kerran lattian poikki. Mutta kun ei valitus vaiennut, lyyhistyi hän vuoteen viereen ja painoi kasvonsa hentoja käsiä vastaan, vaikeroiden:

— Mitä minä teen . . . mitä, mitä? Isä ei voi mitään . . .

Silloin se ensikerran leimahti hänen mieleensä . . .

— Niin, hän pääsisi rauhaan, — kuiskasi hän itsekseen. — Mutta ei — ei, sitä ei voi tehdä . . .

Ja kuitenkin. Hirmuista on mitään tekemättä katsella noita kärsimyksiä. Ja kun hän jäisi halvatuksi, jos elämäänkin jäisi . . .

Peloittava taistelu alkoi riehua isän rinnassa. Vaikka hän olisi mihin suuntaan ajatellut, niin kaikkialla oli yhtä mustaa, toivotonta ja kauheata. Hän ei ollut itkenyt viiteentoista vuoteen, mutta nyt hän äkkiä alkoi itkeä — niin rajusti ja sydäntäsärkevästi kuin vaan sellaiset itkevät, jotka eivät pitkiin aikoihin ole itkeneet. Koko hänen voimakas ruumiinsa hytkyi, ja hänen rintansa nousi ja laski niinkuin se olisi ollut halkeamaisillaan.

Mutta ihmeteltävällä ponnistuksella hillitsi lapsi valituksensa ja tuskansa ja kuiskasi katkonaisesti:

— Isä, älä itke . . . Matti paranee sitten . . . oi-kein pian . . .

IV.

— Nyt ei ole siis mitään toivoa enää. — kuiskasi mies raskaasti.

— On kyllä sattunut joitakin tapauksia, että tuollaisessakin tapauksessa on jäänyt elämään mutta ei siinä paljon toivoa o'le, — puhui lääkäri matalalla äänellä.

— Kuinka kauan saattaa kestää, ennenkuin kuolee? — kysyi hän taas kolealla äänellä.

— Voi siinä mennä pari viikkoakin.

— Onko koskaan tapahtunut, että jalat olisivat tulleet liikuntakykyisiksi?

— Ei. Ne jäävät halpaantuneiksi.

Kun lääkäri lähti, seurasi mies häntä eteiseen, ja kun he olivat kahden, rykäisi hän pari kertaa ja sitten puhui rukoilevalla äänellä:

— Herra tohtori . . . antakaa hänelle morfiinia niin paljon, että hän nukkuu ijäksi, että hän pääsisi rauhaan.

— Ei, minä en voi, — vastasi lääkäri.

— Mutta ajatelkaa, herra tohtori, hän kuolee kuitenkin ja hänen täytyy vallan turhaan kärsiä noin kauheita tuskia. — Hänen äänensä muuttui yhä tuskallisemmaksi, hän kertoi kaiken mitä oli kärsinyt viime yönä, pyysi säälin ja oikeuden nimessä että tohtori pelastaisi lapsiraukan enemmistä kärsimyksistä!

— Lääkärin velvollisuus on koettaa säilyttää

elämää niin kauan kuin suinkin, — vastasi lääkäri jo epävarmasti. — Se sotisi valaani vastaan . . .

— Eivätkö viattoman lapsen tuskat merkitse enemmän kuin jokin vanhentunut vaia? — kuo-
hahti mies.

— Siitä en aio ruveta väittelemään, — vastasi lääkäri kylmästi ja kääntyi ovea kohden. Mies käsitti pilanneensa asiansa ja aikoi pyytää anteeksi. Mutta kun lääkäri poistui heti, muuttuivat hänen kasvonsa kummallisen koviksi ja päättäväiksi. Ja hän sulki oven raskaasti huoaten.

Iltayöstä morfiiniannoksen jälkeen oli pieni sairas taas hetken horroksissa. Tämä oli kolmas yö onnettomuuden jälkeen. Äiti oli vihdoinkin vaipunut uneen, — mutta mies valvoi yhä yön hiljaisuudessa. Se suuri, kauhea kysymys kalvoi ja raateli hänen sieluaan kuin suunnattoman suuri, nälkäinen rotta: mitä hän tekee, miten selviytyy?

Hän vaipui lopulta jonkunlaiseen horrokseen. Hän muisti viime sunnuntain. Hän oli veljensä kanssa mitannut sileälle rantahiekalle 50 metrin juoksuradan, ja sitten hän Matin kanssa asettui lähtöviivalle. Hän muisti niin elävästi sen selittämättömän ilon, katsellessaan poikansa nuorta, alastonta ruumista, kun tämä jännittyneenä odotti sedän antamaa lähtömerkkiä; hän oli kuulevinaan po-

jan iloisen naurun, kun isä sattui kaatumaan ja hän pääsi maaliin ensimmäisenä . . .

Mies havahtui unelmistaan kuullessaan lapsen taas vaikeroivan, ja häntä puistatti nähdessään taas yhtäkkiä nuo kasvot. Silmät olivat vajonneet syvälle päähän ja kaula oli niin tavattoman pieni, ja nuo laihat, hennot kädet vavahtelivat kuin kuolevan linnun varpaat.

— Oliko mahdollista, että hän eli, juoksi, nauroi — vielä viime sunnuntaina? Ja nyt hän kuolee, *kuolee!* Herra Jumala!

Aamupuolella kuuli hän lapsen yhtäkkiä kirkasevan sydäntäsärkevästi, — hän oli kai liikahuttanut itseään jotenkin. Ja niinkuin epätoivoinen, sanaton rukous parahti hänen sinertäviltä huuliltaan:

— Isä!

— Mitä, lapsi parka?

— Polttaa . . . niin kovin . . .

Jotain hirmuista oli tuossa sietämättömän terävässä, tuijottavassa katseessa ja kuihtuneissa kasvoissa. Mies ei voinut katsoa häntä, vaan painoi kasvonsa lapsen tyynyyn, sopertaen:

— Ei isä voi mitään

— Jotain lääketä, lääketä . . .

Se oli enemmän kuin hän voi kestää. Kaikki tuntui pyörivän, sekaantuvan miehen aivoissa. Tuo hirveä taistelu, joka kaksi vuorokautta oli raivonnut hänen sielussaan, kiihtyi äärimmilleen.

Pitääkö hänen ijankaiken katsella viattoman lapsensa tuskaa? Jos hänen koiralleen olisi tapahtunut sellainen onnettomuus, olisi yleinen mielihäpe ja lakikin pakottanut hänet lopettamaan sen kärsimykset, — mutta vanhentunut moraalinen ja laki pakottaa viattoman lapsen kitumaan tällaisessakin tapauksessa viimeiseen hetkeen. Se säälii siis enemmän eläinten tuskia kuin ihmisen.

— Sinä et voi tehdä sitä! Hän on sinun lapsesi! — huusi joku sisäinen ääni. Mutta toinen ääni huusi vielä kovempaa: Juuri sentähden on minun velvollisuuteni pelastaa hänet noista kauheista tuskista!

Se oli viimeinen taistelu! Hän oli kaksi vuorokautta horjunut, taistellut sitä ajatusta vastaan, mutta nyt se muuttui peruuttamattomaksi päätökseksi.

Hän suuteli hellästi lastaan ja kuiskasi hiljaa, katkonaisesti:

— Tahtoisiko Matti päästä . . . rauhaan, ettei polttaisi . . .

— Matti tahtois . . . nukkua

Mies vapisi jännityksestä kuullessaan nuo sanat, jotka tavallaan lupasivat sen, jota hän kysyi. Mutta siitä huolimatta tunsu hän kauhua ajatellessaan päätöstään . . .

Kun sairas hiukan tyyntyi, meni hän kaapilleen,

otti esiin suuren amerikkalaisen revolverinsa, ja hänen kasvonsa olivat kuoleman kalpeat, kun hän alkoi sitä ladata.

Mutta kun hän otti käteensä raskaan patruunan paksuine lyijykuuluneen, hätkähti hän yhtäkkiä uudesta kauhusta. Metsästäjänä hän tiesi miten tuollaiset kuulat repelevät, ja hän oli kerran nähnyt erään miehen, joka oli ampunut itsensä juuri samallaisella revolverilla. Hänen pikku päänsä menisi miltei murskaksi, hänen aivonsa. Ei, ei, se ei saa tapahtua!

Hän koetti ajatella, hän ymmärsi, että se on sivuseikka, mutta hän tunsu, ettei koskaan voisi sitä tehdä.

Mutta vihdoin hänen kasvonsa kirkastuivat uudesta ajatuksesta. Hän meni taas lapsensa vuoteen viereen, kuivasi hänen tuskanhikeä helmeilevän otsansa ja sanoi hellästi lohduttaen:

— Aamulla Matti paranee. Isä tuo lääkettä.

— Isä kiltti . . . isä . . .

Rakkaus ja kiitollisuus kirkasti silmänräpäykseksi hänen sammuneet silmänsä, se värähti noissa katkonaisissa sanoissa, ja hän puristi taas heikoilla, vapisevilla sormillaan isän sormeaa.

Ja miehen päätös muuttui yhä varmemmaksi.

V.

Aamulla aikaiseen hän jo pukeutui ja lähti ulos. Ja kun panttilainakonttorin ovet avattiin, astui hän ensimmäisenä sisään ja panttasi kellonsa ja sormuksensa.

Sieltä ajoi hän suoraa päätä asekauppaan ja pyysi nähdä pistooleita. Hänelle tuotiin useita nähtäväksi, mutta hän valitsi kaikkein pienimmän Brovning-pistoolin, jonka kaliiberi oli vain kuusi millimetriä. Hän osti myöskin patruunia, ja nuo pienet, sileät nikkeli kuulat näyttivät niin vaarattomilta, — ne eivät tekisi suurta reikää läpimennessään.

Se tuotti hänelle kummallista lohdutusta. Hän ihmetteli, miten saattoi olla niin kylmäverinen.

Mutta kun hän ajoi pyörällä asuntoansa kohden, alkoi hänen sydämensä sykkiä kiivaasti ja epämiellyttävästi. Hän hiljensi vauhtiaan, mutta kun mökki alkoi näkyä, täytyi hänen nousta pyörältä ja seisahtua. Hänen aivonsakin tuntuivat tylsiltä. Ja kun hän koetti tehdä joitakin huomioita, havaitsi hän kuin unessa, että aamu oli kaunis, aurinko paistoi pilvettömältä taivaalta ja suuressa piilipuussa lauloi yksinäinen leppäkerttu korutonta lauluaan . .

Yhtäkkiä hän muisti kuulleensa samallaisen linnunäänen samanlaisena aamuna, — mutta missä?

Vihdoin hän muisti tuon aamun, — viisi vuotta

sitten. Hän oli taas näkevinään kastehelmiä välkkyvän ruohokentän, lehmukset ja synnytyslaitoksen suljetun pääoven, kaikki, kaikki. Lukemattomat muistot syöksyivät hänen sieluunsa, hän tunsu hämärästi, että juuri nämä kaksi päivää ovat hänen elämänsä tärkeimmät: silloin sai hän elämänsä suurimman lahjan, ja nyt, viiden vuoden jälkeen, juuri tänä aamuna, hän sen menettää. Kesäaamuna hän tuli, kesäaamuna hän poistuu — ja jättää jälkeensä pimeän syksyn . . .

Ja hän oli toivonut niin paljon.

Kun hän tuli eteiseen, kuuli hän taas tuon heikon valituksen. Ja sisään astuessaan oli hänen vaimonsa polvillaan vuoteen vieressä ja hänen silmänsä olivat itkusta punaiset.

— Miten kauhean kalpea sinä olet! — huudahti hänen vaimonsa pelästyneenä. — Mitä . . . mikä sinun on . . . ?

— Vai niin onko niin, — puhui mies hämillään. — Se johtuu kai siitä, etten ole nukkunut

— Etkö söisi vähän? — pyysi taas vaimo huolestuneena.

— En vielä näin aikaisin syö, — vastasi mies ja hänen äänensä värisi omituisesti. — Mutta tiedätkö, kun tuossa maantiellä tuli juuri eräs toveri vastaan ja sanoi, että Valeriana huojentaa kipua tällaisissa tapauksissa. Eiköhän sitä pitäisi koet-

taa? Jos sinä menisit apteekista hakemaan, — joudut vähän ulkoilmaankin . . .

— Niin, kyllä minä menen . . .

Vaimo pukeutui kiireesti, ja kun hän oli valmis, seisoi hän käsi ovenrivassa ja katsoi tuskallisesti epäröiden lapseensa.

Aivankuin olisi aavistanut hänen ajatuksensa, sanoi mies hitaasti:

— Sano nyt hyvästi Matille ja suutele häntä. Hänen on sitten parempi olla . . .

Vaimo ei voinut pidättää kyyneleitä, kun hän polvistuen suuteli lastaan.

— Hyvästi nyt, pikku Matti! Äiti tulee heti . . .

Ja sitten kuiskasi hän hiljaa, tuskallisesti miehelleen:

— Voi, jospa hän jo pian pääsisi rauhaan . . .

— Ehkä hän jo pääseekin, — päätteli mies.

Ja vaimo meni.

Taas valtasi sama hädän ja tuskan tunne hänet, ja sydämenlyönnit koskivat kuin vasaraniskut. Hän katsahti peiliin ja pelästyi: hänen kasvonsa olivat kalpeat kuin palttina, silmät tuijottivat loisteettomina syvällä kuopissaan ja ohimoille oli ilmestynyt *harmaita hiuksia*.

Ja kuoleva lapsi yhä valitti.

Kun mies meni vuoteen ääreen, haparoi tuo pieni, kuuma käsi taas hänen sormeaan ja heikko ääni kuiskasi tuskin kuuluvasti:

— Polttaa, isä

— Isä antaa lääkettä

Hän otti veronaalipullon, jota lääkäri oli määrännyt unen saamiseksi, kaasi lusikkaan kaksinker-
taisen annoksen ja antoi pojalleen.

— Nyt Matti saa nukkua

Valitukset tuntuivat hiukan heikommilta, lapsi-
parka sulki silmänsä. Ja pieni käsi, joka piteli
isän sormea, värähti vain silloin tällöin.

Mies katsoi häneen kauan, ja tietämättä mitä pu-
hui kysyi hän hiljaa, värisevällä äänellä:

— Pidätkö sinä äidistä ja isästä . . ?

Pieni käsi puristi taas lujemmin hänen sor-
meaan, silmät aukenivat raskaasti, ja tuossa kärsi-
vässä, syvässä katseessa näkyi vaan ihmettelyä
ja rakkautta.

— Pidän . . . paljon, — kuiskasi hän vain huu-
lillaan ja ummisti silmänsä.

Varpaillaan hiipi mies toiseen huoneeseen. Ja
hänen hengityksensä oli muuttunut kuuluvaksi
läähätykseksi, kun hän otti patruunalaatikon ja
alkoi täyttää makasiinia.

Kun hän tuli pojan vuoteen viereen, olivat tä-
män silmät suletut, eikä hän aukaissut niitä,
vaikka tunsu isän tarttuvan käteensä. Mutta tuo
tuskallinen ilme oli nytkin hänen kasvoillaan, hän
valitti hiljaa, — ja hänen hengityksensä oli muut-
tunut korisevaksi.

Mies tunsu sydämensä jyskivän tuskallisen ra-

justi, kun hän kumartui suutelemaan noita kuumia, kalpeita huulia, jotka vain heikosti vastasivat.

Kun Matti ei nytkään avannut silmiänsä, tuli hän pääpuoleen ja asetti hiljaa pistoolin suun aivan lähelle hänen rakasta päätänsä, sulki silmänsä ja — painoi liipasinta . . .

Paukaus tuntui tavattoman kovalta ja räikeältä hiljaisessa huoneessa. Kuin unessa näki hän, ettei lapsi nytkään aukaissut silmiänsä, — hänen pieni, laihtunut ruumiinsa vain hiukan värähti ja nyrkkiin puristettu käsi aukeni. Hänen tuskallinen ilmeensä, joka ei onnettomuuden jälkeen ollut kertaakaan lientynyt, muuttui rauhalliseksi. Näytti aivankuin hän olisi hiljaa hymyillyt . . .

Mies ei tietänyt mitään ajan kulusta, — hän tuijotti vain lapsensa kalpeita kasvoja. Kummallakin puolen päätä, korvan yläpuolella, oli pieni, tuskin näkyvä reikä. Niistä oli vuotanut hiukan verta hänen kellertäville hiuksilleen ja valkealle tyynynpäälliselle. Mies kasteli pyyhinliinan märäksi, pyyhki hiukset ja käänsi tyynyn, — ja hänestä tuntui niinkuin Matti olisi vain nukkunut . . .

Kummallista! Pienintäkään katumusta ei hän tuntenut. Nythän Matin ei enää tarvinnut kärsiä. Eikä hänen tarvinnut raajarikkona elää.

Mutta kauhean hiljaiseksi oli kaikki muuttunut. Ei kuulunut muuta kuin jonkun yksinäisen

kärpäsen surina. Mies katsahti ylös ja huomasi seinällä vainajan pienen kaaripyssyn. — Niin, — hän ei enää koskaan ampuisi. Vuoteen alla näkyi pieni sandaali, jossa hänen pieni jalkansa oli elävänä ja notkeana liikkunut, — ja nyt ei hän koskaan enää liiku. Hänen heleä naurunsa ei enää koskaan kaiu . . .

Hän tarttui vainajan käteen ja säpsähti. Se oli jo hiukan kylmä ja kankea, — se ei enää vastannut hänen puristukseensa. Hän pidätti hengitystään ja kuunteli — niinkuin olisi odottanut kuulevansa lyhyen, läähättävän hengityksen —

— Kuollut . . .

Mies kuiskasi sen hiljaa. Ja hän tunsu, että suru, julma, hellittämätön suru oli iskenyt häneen terävät kyntensä. Se tuntui jo painavan häntä kuin ääretön taakka.

Hän lyyhistyi polvilleen vuoteen viereen ja suuteli nyyhkyttäen poikansa kalpeita kasvoja, — mutta nekin olivat jo kylmenneet.

SYNTYMÄPÄIVÄ

Vanhan tornikellon viimeinen juhlallinen lyönti oli juuri kumeana kaikuna kiirinyt yli kaupungin, kun riippuvan ratakiskon rämisevä soitto ilmoitti rakennustyöläisille, että työpäivä oli päättynyt. Nämä jättivät heti työnsä ja alkoivat leveänä, tummana tulvana työntyä ulos tiilikasojen reunustamasta portista, — ja kahden samean virran lailla lähti tuo likainen, uupunut joukko vyörymään vastakkaisiin suuntiin.

Salvumies Vanhala oli parhaillaan veistämässä ylimmäistä seinähirttä, kun soitto alkoi kuulua. Hän löi vielä muutaman lastun, suoristi sitten vaivaloisesti selkensä — niinkuin hänen hartioitaan olisi painanut raskas taakka — ja huokasi syvään. Sitten otti hän vanhan hattureuhkanan päästään ja pyyhkäsi tomuisella puseronhihallaan ryppyisiä kasvojaan, joilta vieräsi suuria hikikarpoita.

Vanhala vilkasi vaistomaisesti ympärilleen varmistuakseen siitä, että työkalut olivat tallessa, ja lähti laskeutumaan telineiltä. Sitten asetti hän

tuomansa piilukirveen ja »vatupassin» kalulaatikoon, sulki sen ja, nostettuaan ennenvälitsemansa kuivan hirrenpölkyn olalleen, otti eväskorin kätteensä ja lähti toisten jälkeen.

— Ohhoh, kylläpä oli taas raskas päivä! — huokasi Vanhala itsekseen. Ja kun hän saapui portille viimeisenä ja huomasi jonon alkupään jo kaukana häipyvän tomuun ja ihmisvilinään, tunsu hän väsymyksen ja katkeruuden sekaisen masennuksen herpaisevan koko olemustaan. Nuo nuoret ovat jo pian kotona, ja hänen täytyy raahustaa toista tuntia tällaisessa kuumuudessa.

Ilma oli ollut jo kolmatta viikkoa tavattoman helteinen. Nytkin, vaikka kello oli yli kuuden, tuntui pölyinen, auringonpaisteessa värisevä ilma tukehuttavan kuumalta; katukivet ja kiviseinät tuntuivat aivan hehkuvan, ja pehmenneet asfalttikäytävät levittivät pahanhajuista katkua.

Tämä kaikki vaikutti Vanhalaan yhä uuvuttavammin. Hänen korvissaan alkoi humista, polvet notkahtelivat omituisesti, ja hänen selkensä oli aivan märkä hiestä. Pölkky tuntui painavan hänen laihaa olkaansa kuin suuri, teräväsärmainen kivi, — ja kotiin oli vielä kolme kilometriä. Hän puri hammastaan ja käveli edelleen, mutta silloin viilsi sydämalassa taas tuo outo kivuntunne ja päätä alkoi huimata . . .

Hänen täytyi pysähtyä erääseen porttikäytävään ja istahtaa pölkylleen lepäämään. Nojaten

seinään hän otti hatun päästään, pyyhkäisi taaksepäin harmahtavan tukkansa ja kuivasi taas puse-ronhihallaan hikistä otsaansa.

Mutta samassa ryntäsi pihalta suuri, kiukkuinen koira ja alkoi ahdistaa häntä raivoisasti haukkuen. Hän koetti torjua sen hyökkäyksiä eväskorillaan, ottipa jo maasta multakokkareenkin, mutta siitä koiran raivo vain yltyi, — ja lopulta se iski kuin iskikin hänen housunlahkeeseensa, joka rätisten repeytyi. Hän potkasi voimattomasti, mutta ei osannut, sitten sieppasi hän korinsa ja pölkkinsä ja peräytyi kadulle koiran ahdistamana.

Mutta sepä ei hellittänyt vieläkään, ja hänellä oli täysi työ puolustautuessaan tuon ympärillä pyörivän pedon hyökkäyksiä vastaan. Hänen sydämensä alkoi sykkiä kiivaasti ja epämiellyttävästi, samalla kun kylmä, voimaton viha ja katkeruus valtasi hänen mielensä. Miksi pidetään tuollaisia petoja vapaana, niin ettei ihminen saa edes rauhassa kulkea? Hänen teki mieli ottaa kivi ja viskata sillä, niin että vaikenisi iäksi, — mutta hiki sokaisi hänen silmänsä ja henkeä salpasi. Hän katui jo sitäkin, että oli ottanut niin suuren pölkyn, mutta muisti samassa, ettei kotona ollut yhtään puita.

Koira jätti hänet vihdoin ja hän alkoi vähitellen rauhoittua. Mutta väsymys ja masentava voimattomuuden tunne yhä lisääntyivät.

Silloin hän muisti, että hän tänään täyttää viisikymmentä vuotta.

Se saattoi hänen mieltä vielä alakuloisemmaksi. Hän tunsi yhä selvemmin työmiehen kauheimman vihollisen — *vanhuuden* — uhkaavana edessään. Se oli vähitellen hiipinyt yhä lähemmäksi, hän tunsi, ettei hän enää mitenkään kykenisi suorittamaan samaa työmäärää kuin muutama vuosi sitten. Hänen jäsenensä tuntuivat kummallisen hervottomilta ja kankeilta, tänäänkin oli hänen täytynyt ponnistaa viimeiset voimansa pysyäkseen toisten rinnalla. Eikä uskaltanut edes levähtää.

Vanhala vavahti, hän tunsi ensikerran, ettei enää kauan jaksaisi. Silloin hänet erotetaan työstä — *iäksi*. Mihin joutuvat silloin Kallen pienokaiset, mihin joutuu hän itse? — Vaivaistaloon . . . ?

Sitä ajatellessa tunsi hän oudon voimattomuuden ja jäykkyyden leviävän jäseniinsä. Askeleet tuntuivat raskailta kuin olisi kenkiin tarttunut paksult savea, ja hän huohotti kuin vanha, väsynyt hevonen liian suuren kuorman edessä. Ja hänen mieltä oli niin raskas ja toivottoman alakuloinen . . .

Silloin leyhähti hänen sieramiinsa omituinen, kiihoittava tuoksu. Aa! Anniskelun ikkunat olivat avoinna, ja sieltä se virtasi — tuo miellyttävä oluen, makkaran ja paistetun sipulin tuoksu. Sieltä

kuului vilkasta, moniäänistä puheensorinaa, lautasien ja lasien kilinää . . .

Vanhalan askeleet muuttuivat omituisen epävarmoiksi astuessaan noiden avattujen ikkunoiden ohi. Hän seisahtuikin kerran, astui pari askelta eteenpäin, seisahtuen uudestaan; ja hänen kasvoillaan kuvastui neuvottomuus, — niinkuin ihmisen, joka tuntemattomalla seudulla saapuu tienhaaraan . . .

— Menisinköhän juomaan puolikkaan olutta? — tuumiskeli hän itsekseen. — Se ei totisesti tekisi pahaa tällaiseen janoon, — ja kun koko päivän on tehnyt näin heikkoa . . .

— Vaikka kyllä ne pennit ruokaankin tarvittaisiin . . . Ja odottavat ne siellä kotonakin, — kun muutenkin viipyy niin kauan . . .

— Mutta eihän 25-penninen sentään vie sinne eikä tänne! — päätti hän vihdoin. — Eikä sitä puolikasta kauan juo . . . Ja onhan nyt syntymäpäiväkin!

Vanhala laski päättävästi pölkkynsä porttikäytävään ja astui sisään anniskeluun.

Ilma oli täällä vielä kuumempaa kuin ulkona, ja sakea tupakansavu levisi yli huoneen kuin harmaa sumu. Mutta tästä huolimatta tuntui siltä kuin olisi jotain lohduttavaa virrannut hänen alakuloiseen sieluunsa, — niinkuin jokin salaperäi-

nen, ystävällinen käsi olisi ojentunut häntä vastaan . . .

Hän osti puolikkaan olutta, otti tarjoilupöydältä lasin ja katsahti ympärilleen istumapaikkaa etsien.

— Vanhala! Tulkaa tänne! — kuului samassa iloinen, tuttu ääni.

Huutaja oli nuori salvumies, joka istui aivan yksin erään pöydän ääressä.

— Jahah . . . Sinulla on siellä tilaa.

— On, on, — istukaa pois!

Vanhala joi ensimmäisen lasin ja istui äänettömänä. Mutta syöntinsä lomassa alkoi nuori mies kysellä:

— Missä Vanhala nyt on työssä?

— Tuollahan minä, Kirkkokadulla.

— Minkälaiset palkat siellä on?

— Kolmekymmentäkaksi penniä minä saan tunnilta, vastasi Vanhala ja lisäsi hiljaa, katkerasti:

— On siellä parempiakin palkkoja, mutta mitäs minusta enää

— No, ei sillä palkalla paljon herrastella, huomautti toinen hetken äänettömyyden jälkeen.

— Ei herrastella. Ja kun on niin monta syöjää . . .

Hetkeen ei kuulunut muuta kuin kapakan epä määräinen, sekava sorina ja sähköventtiilin vihainen sihinä. Vihdoin sanoi nuori mies hiljaa:

— Niin, niin, sellaista se on . . . Mitenkä se teidän Kalle nyt jaksaa?

— Kai se Kalleparka siitä jo pian pääsee . . . On ruvennut yskimään niin tavattomasti ja sylkee yhtämittaa verta. Ylhäällä ei enää jaksa yhtään olla.

— No, tekös sitten vain hänen perhettään elättätte?

— Kukas heitä sitten elättäisi? — vastasi Vanhala alakuloisesti huoahtaen. — Kai se miniä menee pian samaa tietä, koska yhä vaan laihtuu ja rykii. Ja kun niitä lapsiakin on ehtinyt tulla heille jo niin monta . . .

Hän oli ehtinyt juoda loppuun oluensa ja tunsii itsensä paljon virkummaksi ja saaneensa kuin uutta voimaa. Kalvava alakuloisuus ja väsymys alkoi vähitellen hälvetä. Kapakan moniääninen sorina tuntui kuuluvan aivankuin jostakin kauempaa, — se herpasi ja huumasi kuin vanha, lapsuus-aikainen laulu. Ja tuo nuori mies häntä vastapäätä, joka kuunteli hänen puhettaan tarkkaavaisena, jopa kunnioittaen, näytti kerrassaan kunnan mieheltä . . .

— Jaa, kuulkaas Vanhala! Nyt minä tilaan, ja teidän pitää juoda kanssani. Tehän opetitte minut sahaa viilaamaan, — enkä minä ole sitä unohthanut.

— En oikein tiedä . . . Pitäisi kai jo lähteä kotiinkin, — änkytti Vanhala epävarmasti, mutta

sisimmässään hän oli iloinen toisen huomaavaisuudesta.

— Joutavia! Onhan vielä aikaa.

Ja nuori mies lähti reippaasti tarjoilupöytää kohden.

— Mikä rehti mies! — ihasteli Vanhala mielessään.

— Muistella tuollaisia vanhoja, pieniä.

Samassa palasi nuori mies mukanaan kaksi pulloa olutta ja sanoi leikillisesti:

— Niin, Vanhala. Kotiinsa on moni kuollut, ja sentähden se on hiukan vaarallinen paikka! Ja kyllä tekin sinne vielä joudatte! Kippis sen asian päälle!

Vanhalan täytyi nauraa tuolle reippaudelle ja nuoruudelle, josta hän niin paljon piti, — ja jota hän ei enää koskaan saisi tuntea . . .

Kummallista? Mitä useamman lasin he joivat, sitä omituisemmalta alkoi Vanhalasta tuntua. Hän ei ollut syönyt juuri mitään koko päivänä, ja alkoholi imeytyi hänen heikkoon ruumiiseensa kuin vesi sieneen. Tuo kurja kapakka tuntui hänestä kokonaan toiselta kuin äsken. Ja tuo nuori mies, hän oli ystävä, — enemmän kuin ystävä: hän oli kuin oma poika. Ehkä hän Vanhalan mielestä tuntui vielä läheisemmältä sentähden, että hänen oma, ainoa poikansa pian auttamattomasti kuolisi.

Aika kului, mutta yhä hän istui nuorta miestä vastapäätä ja kertoi hänelle surullista elämäänsä.

Hän tuli liikutetuksi, ja hänen äänensä kuulosti käheältä ja tukahutetulta, kun hän taas jatkoi:

— Niin, sellaista on elämäni . . . Mitä hyötyä tai iloa minulla siitä on ollut? Poika minulla oli, — ja nyt hän makaa sängyssä heikompana kuin minä. Ja minä elätän häntä, hänen vaimoaan ja kolmea pienokaistansa. Ymmärrätkö sinä, minä, näillä käsilläni, elätän heitä! Katsos näitä . . .

Hän ojensi nuorta miestä kohden känsäiset, vapisevat kätensä. Sormet olivat käyristyneet ankarassa työssä, ja jäsenten kohdalta olivat ne niin paksut ja muodottomat. Kokonaisen historian, surullisen, kovan ja armottoman historian saattoi lukea noista vanhoista, ryppyisistä käsistä . . .

— Älä sinä vaan käsitä minua väärin, — en tarkoita, etten tahtoisi tehdä työtä heidän hyväkseen . . . Ei — minä tekisin paljonkin, mutta . . . mutta kun kaikki on turhaa . . . Ajattelehan, että hän kuolee . . . Hänen äänensä muuttui yhä karkeammaksi ja käheämmäksi, kun hän lisäsi:

— Ja minä olen häntä näillä käsilläni kantanut . . . Poikani . . .

Viimeinen sana värähti vain hiljaisena, tukehtuneena kuiskauksena. Mutta siinä kuvastui niin sanomaton toivottomuus ja suru. Hänen hartiansa alkoivat vavista ja hänen harmaa päänsä vaipui voimattomasti ryppyisten käsien varaan.

— Kyllä se on kovaa, mutta ehkä hän vielä pa-

ranee, koetti nuori mies lohduttaa. Hänenkin silmänsä olivat kosteat ja hän tarttui noihin kangistuneisiin käsiin.

— Ei hän enää . . . Mutta sinä olet oikeassa, — ei se valituksista parane.

Ja aivankuin häveten otti hän pöydän alta eväskorinsa ja lisäsi hiljaa:

— Kai tästä on sentään lähdeittävä.

— Niinpä minunkin!

He tulivat yhdessä ulos, nuori mies hyvästeli vakavasti ja ystävällisesti ja lähti kotiinsa vastakkaiseen suuntaan.

Vanhala lähti hiljalleen astelemaan esikaupunkia kohden. Kello oli jo puoli yhdeksän, ja ilmakein oli muuttunut viileämmäksi. Hän meni erään pienen puiston lävitse, jossa ilma oli täynnä moniväristen kukkien tuoksua. Siellä istui penkeillä puitten siimeksessä rakastavia pareja hiljaa kuiskaillen, ja puiston laidalla näyttivät pika-ajurit torkkuvan kuskipenkeillä. Hänen edellään kulki pieni sanomalehtipoika, jonka hento ääni oli innokkaasta huutamisesta käheytynt, — ja jossakin kauempana, luultavasti kesäravintolassa, alkoi torvisoittokunta soittaa surumielistä valssia. Vanhalan jalat alkoivat horjahdella, ja kun sanomalehtipoika istahti syömään taskusta ottamaansa leipäpalaa, pysähtyi Vanhalakin ja istahti viereiselle penkille.

Ei kuulunut rattaiden jyrä, tuulenhenkäyskään

ei liikuttanut tuuheita lehmuksia, joiden latvat loistivat kuin kullattuina laskevan auringon valossa. Hänen kuunnellessaan tuota etäistä soittoa tuntui se omituisen tutulta, ja kun keskiosa alkoi, tunsu hän sydämensä vavahtavan: hän oli kuullut tuon valssin kolmekymmentä vuotta sitten, käydessään ensi kerran morsiamensa kanssa kaupungissa palokunnanjuhlassa.

— Kolmekymmentä vuotta, — kuiskasi Vanhala itsekseen, ja entisyyden muistot syöksähtivät hänen aivoihinsa huumaten kuin väkevä viini. Muistamatta missä oli, kuunteli hän vain tuota surumielistä valssia, ja hän oli näkevinään taas tyttönsä vierellään valkohihaisessa kansallispuvussa, kauniina, onnea hymyilevänä. He kulkevat ympäri puistoa katsellen akrobaatteja, juovat limonaadia, ja heidän ympärillään vilisee valkomekkoisia, kypäräpäisiä palokuntalaisia, hienopukuista herrasväkeä, maalaisia ja kaupunkilaisia — yhtenä sorisevana, loppumattomana tungoksena. Mutta hän ei välitä muusta kuin tytöstä, he katsovat toisiinsa onnellisina, hän oli vasta tulomat-kalla ilmaissut, että tuvan hirret olivat jo kaadettuina, valmiiksi veistettyinä Takasuon reunassa. Ja huomenna hän lähtee kuokkimaan heille ruismaata; ja syksyllä, kun se ensikerran viheriöitsee, on tupakin jo valmis ja he pääsevät omaan kotiin . . .

Soitto taukosi ja Vanhala katsahti säpsähtäen

ympärilleen. Hän muisti taas kurjan, toivotto-
man todellisuuden, ja tuo kaukainen muisto tun-
tui kauniilta unelta. — Olisiko mahdollista, että
hän olisi ollut noin onnellinen, luottanut tulevai-
suuteen.

Vanhala oli aina koettanut unohtaa menneisyy-
den, sillä se oli liian surullinen, mutta nyt nuo
kaukaiset muistot valtasivat kokonaan hänen
järkytetyn sielunsa. Hän muisti, miten jokavuoti-
nen halla oli tuhonnut heidän toiveensa ja vihdoin
karkoittanut heidät kodistaan. Hän muisti ne monet
suuret onnettomuudet, joihin heidän elämänsä ja
onnensa vihdoin oli särkynyt. Ja ajatellessaan
että tuo sama reipas, kansallispukuinen tyttö oli
toistakymmentä vuotta virunut vuoteessa avut-
tomana, ennenkuin kuolema hänet pelasti, että
heidän nuorimmat lapsensa olivat kuolleet ja vii-
meinenkin odottaa kuolemaa, valtasi hänet niin
haikea kaipaus, suru ja sääli, ettei hän ollut kos-
kaan sellaista tuntenut. Hän tunsi ensikerran,
että hänen koko elämänsä kärsimykset ja ponnis-
telut ovat olleet turhia, — että hän on ihan yk-
sin maailmassa. Ja katsellessaan pientä, paljas-
jalkaista sanomalehtipoikaa, jolta ei kukaan enää
ostanut lehtiä, tuntui hänestä kuin se olisi ollut
hänen kuolevan poikansa pikku Ville. Hänestä
tuntui, että tämäkin pienokainen kohta tulee or-
voksi, — ja hän olisi tahtonut sanoa jotain loh-
duttavaa, puristaa häntä rintaansa vastaan.

Hän lähti taas kotia kohden, mutta hänen miensä muuttui yhä surullisemmaksi huomatesaan, että muutamat vastaantulijat katsoivat häneen kylmästi ja epäilevästi. Kun vaan olisi tullut edes yksi ihminen, joka olisi häntä ymmärtänyt, joka olisi katsein tai sanoin sanonut: »Kas tuossa on vanha työmies, joka on tehnyt paljon työtä», — niin olisi hän ollut valmis itkemään ilosta. Mutta ei, päinvastoin eräs hieno neiti, jota hän ei ehtinyt tarpeeksi kauas väistää, sanoi toverilleen halveksivasti:

— Ush! Tuokin haisi oluelle . . . Jokin vanha hampuuksi tietysti!

Nuo sanat sattuivat suoraan hänen sydämeensä kuin kirvelevät piiskaniskut. Alakuloinen, surumielinen tunnelma hävisi kuin sumu myrskyssä — antaen sijaa voimakkaalle katkeruudelle. Hänen silmissään miltei musteni, hän seisahtui käytävälle ja tuijotti jäykin katsein neitien jälkeen. Mutta nämä eivät edes taakseen katsaneet . . .

— Vai hampuuksi! — mutisi Vanhala. — Tietävätköhän tuollaiset hienohelmat mitä on työ . . . Ja mitä pahaa minä olen tehnyt, että minua noin solvataan . . .

Hän lähti uudelleen astelemaan ja hänen katke-ruutensa lisääntyi. Hän muisti kaiken ylenkatseen, kaikki loukkaukset ja ilkeät sanat, jotka hän oli saanut syyttömästi niellä. Hän kertasi mielessään sen ankaran työn ja kurjuuden, jota hän oli

saanut kokea. Hänessä alkoi jokin kuohua, niin kuin astiassa, johon on kaadettu liian paljon joitakin väkeviä aineita. Hänen askeleensa kävivät nopeammiksi ja hän puristi lujemmin korinsa sanka.

Hänen katkeruutensa kiihtyi yhä, kun hän muisti, että puupölkky oli unohtunut porttikäytävään, — nyt ei kotona ollut puita ruuanlaittoa varten. Hän huomasi repeytyneen housunlahkeensa, — ja hänen kätensä puristuivat nyrkkiin. Hän kiukustui yhä enemmän, hän päätti ottaa huomenna kiven taskuunsa, — ja jos se silloin tulee, niin . . .

Näitä miettien oli hän vihdoin saapunut esikaupungin pölyiselle maantielle asti. Hän oli niin kiihoittunut, ettei huomannut mitään. Hänen ohitseeseen ajoi hurjaa vauhtia auto, ja sen nostama pölypilvi peitti koko maantien kulkijoineen näkymättömiin; hän sai kurkkunsa pölyä täyteen ja alkoi ankarasti yskiä.

Silloin tuli häntä vastaan kaksi hiukan juopunutta hulikaania. Toinen tarttui hänen korinsa sankaan ja ärjäsi röyhkeästi:

— Onko sulla tuossa korissa olutta?

— Mitä se sinulle kuuluu? — kysyi Vanhala suuttuneena. — Hellitä koristani!

— Meinaatko sinä, äijä, ruveta ryppyilemään? Tuosta saat!

Ja hän iski Vanhalaa korvalle.

Vanhalan suuttumus kohosi korkeimmilleen. Hän *koetti* tavoittaa heitä, mutta samassa läheni ihmisiä ja veijarit luikkivat nopeasti tiehensä erästä kujaa myöten.

— Oh, te lurjukset! — huusi Vanhala vihan vimmassa. — Mitä tämä oikein merkitsee, kun ei saa rauhassa kulkea! Oo, — kyllä minä teille näytän!

Mutta poliisikamari oli aivan lähellä ja sen pihalla istui penkillä kolme rotevaa miestä. He olivat koko iltapäivän maanneet paitahihassillaan lehmusten suojassa ja kiroilleet kuumuutta. Nyt olivat he jo virkistyneet, — kunhan vaan olisi jotain tehtävää, ettei aika olisi niin jumalattoman pitkä!

Silloin kuulivat he Vanhalan kiukustuneet huudot . . .

Täyttä vauhtia saapuivat he paikalle, kun Vanhala parhailaan kovaäänisesti manasi kiusaajiaan ja viittoili vihaisesti sinnepäin, mihin ne olivat paenneet. Hän oli niin kiihoittunut, että näytti paljon päihtyneemmältä kuin hän todellisuudessa olikaan.

Yksi poliiseista tarttui Vanhalaa kauluksesta ja sanoi mahtavasti:

— Jassoo! Vai te täällä rähisette juopuneena yleisellä maantiellä ja häiritsette järjestystä! Mars konttoriin!

— Tuota, tuota noin, — änkytti Vanhala. — Asia

on niin, että se rupesi repelemään koriani ja tahtomaan olutta . . .

Mutta poliisi keskeytti hänet kiivaasti:

— Jaa, jaa! Kyllä teidän oluenne ja lörpötyksenne tunnetaan! Mars matkaan vaan! Laine, ota kiinni toiselta puolelta!

Ja sen enempää kuuntelematta tarttuivat poliisit innokkaasti saaliiseensa ja alkoivat raahata häntä mukanaan.

Mutta Vanhalan ennestäänkin katkera mieli leimahti uudelleen. Hän alkoi ponnistella vastaan ja huudahti tulistuneena:

— Ettekö kuule, etten minä ole syyllinen? Täällä tietävät . . . Älä likistä kättäni!

Silloin kuului joukosta muutamia synkkiä ääniä:

— Älkää rääkätkö vanhaa miestä!

— Ei hän mikään rähisijä ole, kyllähän hänet täällä tunnetaan . . .

— Älkää viekö häntä!

Nyt kääntyi kolmas poliisi miesten puoleen ja ärjäsi tuimasti:

— Mitä te mutisette? Tahdotteko tekin tulla mukaan?

Vanhala ei ollut ennen koskaan joutunut poliisien käsiin, eikä siis ymmärtänyt, että nyt olisi ollut parasta mennä sovinnolla. Hän ymmärsi vaan kärsivänsä huutavaa vääryyttä, ja alkoholi ja yhä nouseva katkeruus teki hänet kuin sokeaksi. Hän pani vastaan voimainsa mukaan, huutaen käheästi:

— Minä en ole tehnyt mitään paha! Ja minä en tule! En . . .

— Sinä tulet! — sähähti poliisi.

Vanhala oli nuorena ollut notkea, voimakas mies, ja se ilmeni vielä nytkin, kun hän alkoholin ja vihan kiihoittamana taisteli vapautensa puolesta, — sillä poliisit eivät saaneet häntä mihinkään. Hänen eväskorinsa lennähti kauas, kansi aukeni ja sieltä vierähti maantien tomuun puoliksi syöty leivänpala, kahvimuki ja tyhjä kaljapullo, joka haikeasti särähtäen särkyi kiviin. Hänen onnettomuudekseen sattui yksi poliiseista, paksu, lihava mies, kompastumaan nurin, — ja tätä tapausta seurasi, kuten tavallista, äänekäs nauru katsojain taholta.

Poliisi muuttui aivan tummanpunaiseksi rai-vosta, ja kun hän pääsi ylös, iski hän kaikin voimin Vanhalaa reiteen nahalla päällystetyllä rautakepillä, — niin että se meni kokonaan vääräksi . . . Vanha mies tuupertui maahan.

Harmin ja inhon huudahduksia kuului katsojajoukosta.

Vanhala tempaistiin taas seisoalleen. Hänen kasvonsa olivat muuttuneet kalpeiksi kuin palttina. Kaikki loukkaukset ja vääryydet, koko hänen elämänsä katkeruus ja epätoivo muuttui hänessä sillä hetkellä polttavaksi vihaksi, se lennähti hänen ruumiinsa ja sielunsa lävitse kuin tulinen myrkkyy. Se vei häneltä miltei ymmärryksen, ja hän huusi hammasta purren:

— Koiria te olette, ettekä ihmisiä! Oo, te koirat! Sieluttomat!

Ja viimeisin epätoivon voimin hän taisteli vinmatusti vastaan; hän paiskautui maahan, koettaen siten päästä irti, mutta ei onnistunut. Hän lähetti raskaasti ja hänen kurkkunsa korisi, ja taas hän ähkyi tolkuttomasti:

— Sieluttomat . . .

Paksu poliisi otti taskustaan rautaiset rannevitjat, kiersi ne Vanhalan ranteen ympäri ja väänsi kädensijasta, niin että vitjat uppoutuivat syvälle suonikkaaseen ranteeseen; samalla sähisi hän kuin käärme:

— Oletko, sinä perkele, hiljaa! Odotas, kyllä minä sinut opetan!

— Älä sinä koira rev! sentään kättäni poikki! Kuka elättää minun perheeni . . . ? Hellitä . . . Hellittäkää! Auttakaa, ihmiset . . .

Viimeinen huudahdus muistutti kuolettavasti haavoitetun otuksen parahdusta kuullessaan metsästäjän lähenevät askeleet . . .

— Älä katkase sen kättä! — kuului silloin uhkaava miehenääni, ja joukosta kuului sellaista murinaa, että poliisi katsoi parhaaksi hiukan hellittää vitjoja.

Vihdoin saavuttiin poliisikamariin ja ovet sullettiin.

Ylikonstaapeli oli jo poistunut, ja sentähden yksi heistä aukasi oven ja toisten piti töytätä

Vanhala putkaan. Mutta hän tappeli vieläkin vastaan ja huusi hurjasti:

— Minä en ole tehnyt mitään pahaa! Tappakaa tähän paikkaan, jos tahdotte, mutta putkaan en mene!

Mutta nyt olivat hankalat katsojat poissa ja asia kävi koko joukon yksinkertaisemmin.

— Vai et mene . . .

Paksu poliisi oli ottanut vauhtia, ja sitten sai Vanhala sellaisen iskun sydänalaansa, että hän lennähti selälleen putkan keskilattialle. Samassa tarttui toinen hänen käteensä, raahasi seinän viereen ja kytki hänet käsiraudalla seinään kiinni.

Vanhala aukoi pitkän aikaa suutaan kuin kuivalle vedetty kala. Kun hän vihdoin sai ilmaa keuhkoihinsa, huusi hän korisevalla äänellä:

— Auttakaa . . . Auttakaa!

Toiset poistuivat etuhuoneeseen ja Vanhala oli kahden paksun poliisin kanssa. Hiki pursui virtana tämän punaisilta, raivosta vääntyneiltä kasvoilta; hän tuijotti pullistuneilla silmillään kuin vihainen sonni ja kähisi hiljaa, uhkaavasti:

— Kuka on koira?

Vanhala aivankuin heräsi. Hän oli täällä yksin, viruen vanhana, avuttomana, kytkettynä seinään, — ja tuo toinen! Hän muisti miten täällä oli ihmisiä piesty ja miten moni humalainen oli täällä salaperäisesti kuollut. Hänet valtasi sekava kauhu, ja yhtäkkiä hän huusi vihlovasti:

— Auttakaa, auttakaa!

Poliisi iski häntä pari kertaa rintaan voimainsa takaa ja kysyi raivoisasti:

— Lakkaatko huutamasta?

Vanhalan kasvot olivat kuolonkalpeat, ja hän ojensi vapaana olevan kätensä kuin torjuakseen seuraavaa iskua, ähkyen:

— Auttakaa . . .

Poliisi tarttui Vanhalan harmaaseen tukkaan, tempaisten hänen päänsä eteenpäin, niin että ohut, suonikas niska paljastui ja sähähti petomaisin, riemuitsevin äänin:

— Sinä olet hiljaa!

Ja samassa hän iski kaikin voimin tuota laihaa niskaa kämmensyrjällään . . .

Vanhala retkahti selälleen, niin että takaraivo kolahti kivilattiaan. Hänen kauhusta pyöreät silmänsä alkoivat himmetä, hänen jalkansa liikahtelivat jonkun kerran hervottomasti, ja sitten hänen leukansa vain hiukan värisi . . .

Hänen likainen, kytketty kätensä näytti jääneen rumaan, kieroon asentoon, — aivankuin se olisi kokonaan väännetty sijoiltaan. Mutta hän ei näyttänyt enää siitä välittävän.

Hän oli aivan rauhallinen . . .

Niin, — sellainen oli hänen syntymäpäivänsä . . .

VIIMEINEN MATKA

» **R**akkahin!

Minun täytyy kuitenkin kirjoittaa sinulle.

Nyt on asia niin, että olen saanut sedältäni hiukan varoja ja lähdän ylihuomenna Etelään. Minä tahtoisin nähdä sinut vielä ja minä rukoilen sinua: tule! Kunpa ymmärtäisit, Ines, — ja tulisit . . . Odotan sinua asemalla huomenillalla yhdentoista junnalla. Tule!

Arvid.»

Nuori tyttö tarttui vapisevin käsin tuolin selkänojaan, sillä huone tuntui pyörivän. Nuo kauheat sanat alkoivat hyppiä hänen silmissään kuin suuret, nälkäiset hyttyset; ne lisääntyivät ja surisivat, ja hänestä tuntui ikäänkuin miljoonat mustat hyttyset olisivat pimittänet huoneen. Hän sulki silmänsä ja lysähti hervottomasti nojatuoliin.

Hän ei käsittänyt miten kauan hän siinä istui, — hän ei voinut liikuttaa itseään, ei ajatella. Sillä kamala, ahdistava aavistus oli tarttunut hänen sydämeensä. Se puristi hänen rintaansa niinkuin suunnattoman suuri, jääkylmä koura, — se tun-

tui tukehuttavan ja jähmetyttävän hänen toivonsa, elämänsä. Hän kuuli oman tukehtuneen voihkauksensa, kumartui käsiensä varaan ja tunki otsaltaan valuvan kylmiä hikipisaroita, niinkuin olisi istunut avopäin talvisessa sateessa.

Hän tunki paperin kahisevan kädessään ja alkoi taas hätäisesti lukea noita sanoja. Hän luki ne vielä kerran ja tuijotti taas kuin tyrmistyneenä rakastettunsa nimeä. Ja vähitellen tuo äskeinen aavistus muuttui varmuudeksi, — hän vilkasi ympärilleen kuin apua etsien.

Silloin aukeni ovi; ja kun hänen sisarensa astui sisään, juoksi hän tämän syliin, purskahtaen katkeraan itkuun.

Jääkylmä pohjoistuuli kiiti kiukkuisesti kihisten ja ulvاهدellen pääkaupungin avaralle asemalle. Se heilutti vihaisesti kaarilamppuja, kiskasi sähkölangoista ja hyökkäsi lumikielekkeiden jälkeen, jotka kiitivät asemasiltaa myöten kuin koiralau-maa pakenevat otukset. Mutta tuuli ajoi ne äärimmäiseen kulmaukseen, survoi alleen ja aivankuin raivosta sähisten lennätti ilmaan pyörivänä pilvenä; sitten se syöksyi uudestaan sähkölankojen kimppuun, — ja niiden särkynyt särinä siellä ylhäällä kiihtyi kimeäksi, vihlovaksi valitukseksi.

Levottomana ja tuskaisena asteli autiolla sillalla eräs pitkä, solakka nuorukainen, kuunnellen

tuota surullista soittoa. Välillä hän aina katsahti pohjoiseen ja kuiskasi itseksensä:

— Hän ei tule . . .

Vihdoin kuului semafoorin takaa pitkä, kimeä kiljaisu, ja hetken kuluttua alkoivat veturin lyhdyt näkyä. Ne lähenivät, suurenivat, — ja niinkuin suunnaton, sähisevä tulisilmäinen matelija syöksähti juna yhtäkkiä esiin pimeydestä. Mutta sen vauhti hiljeni hiljenemistään, ja vihdoin se pysähtyi puhkien ja huohottaen kuin väsyksiin ajettu hevonen.

Nuorukainen oli asettunut erään pylvään suojaan, josta sopi nähdä kaikki tulijat, — ja hänen ruumiinsa vapisi jännityksestä.

Mustana koskena matkustajat alkoivat purkautua asemasillalle. Kaarilamppujen kelmeässä valossa näyttivät heidän kasvonsa sinikalpeilta, elottomilta.

Nuorukainen tuijotti tuskallisen jännityksen vallassa ihmisvirtaa, — mutta siinä oli vain vieraita kasvoja. Hän tunsu puulaiturin vapisevan askeleista, niiden kumea jymy tukehutti tuulen ulvonnan. Hätä ja tuska kuristi hänen sydäntään yhä ankarammin. Hänen päätään huimasi, ja tuijottaessaan noita vieraita, sinikalpeita kasvoja alkoi hänestä tuntua, niinkuin vyöryisi hänen ohitse jokin vainajain aavekulkue.

Mitä — mitä?

Hän hätkähti nähdessään vilahdukselta sola-

kan naisolennon hypähtävän alas vaunusta, tunki heti odotetun ja kaikki muuttui. Kevein askelin riensi hän tyttöä vastaan, tämä tarttui sanaa sanomatta nuorukaisen käsivarteen, — ja hänen hento vartalonsa vapisi . . .

Kun he olivat päässeet pahimmasta tungoksesta, pysähtyi tyttö ja kysyi kuiskaten:

— Minne me menemme?

— Hotelliin, — siellä saisimme olla aivan rauhassa . . . Jos sinä vaan tulisit.

Nuorukainen kuiskasi viime sanat kuin anteeksi pyytäen.

— Niin Arvid . . . Mennään vaan. Mutta *pääsemmekö me* sinne? — Hänen äänensä värähti omituisesti.

— Pääsemme, pääsemme siten, — että sinä olet olevinasi minun vaimoni, — puhui nuorukainen arasti, katsoen maahan. Sitten hän tarttui tytön käteen ja hänen katseessaan loisti outo vakavuus ja hellyys. — Minä tiedän, että tämä tuntuu sinusta omituiselta. Mutta katsos, sinä saat jäädä sinne yöksi, — ja minä lähden pois . . .

— Oi rakas Arvid . . . Sehän on ihanaa! — huudahti tyttö tulisesti ja lapsellisen avomielisesti. — Minä ihan kuvittelen, että . . . että olen sinun vaimosi!

Hän vaikeni hämmentyen ja katsahti alaspäin aivankuin häveten sanojaan. Mutta tuntiessaan rakastettunsa äänettömästi ja hellästi puristavan

käsivarttaan, tunsi tyttö, ettei heidän välillään tarvita mitään teeskentelyä eikä tekopyhiä muo-
dollisuuksia.

Monen hämmennyksen jälkeen he vihdoinkin olivat kahden kauniissa, mutta epäkodikkaassa hotelli-
huoneessa.

He riisuvat päällysvaatteensa ja istahtivat vastakkain.

Nyt vasta tyttö näki, miten laihaksi ja kalpeaksi nuorukainen oli muuttunut. Syvä sääli ja levottomuus valtasi tytön ja hänen katseensa muuttui niin tuskalliseksi ja tutkivaksi, ettei Arvid voinut katsoa häntä; hän koetti puhua jotain iloista ja huoletonta, mutta kun ei saanut vastausta, huomautti hän illallisesta ja soitti kelloa.

Hetken kuluttua kuului koputus ja tarjoilija tuli sisään. Arvid tilasi pienen illallisen niin tottuneesti, että itsekin hämmästyi.

Illallinen tuli ja he alkoivat aterioida. He koettivat olla iloisia, mutta eivät siinä onnistuneet. Tuli hetkiä, jolloin he äänettöminä katsoivat toisiinsa ja painoivat alas päänsä, niinkuin olisivat tehneet jonkun rikoksen ja tahtoisivat sen salata. Ja heidän mieltään painoikin raskaampi taakka kuin rikos: *kuolema*.

Mutta siitä eivät he uskaltaneet puhua. Arvista tuntui kauhealta ruveta pelättämään tyttöä, eikä

tämä uskaltanut kysyä; hän pelkäsi hämärästi, että todellisuus on vielä kauheampi kuin hän kuvitteli.

Kun he olivat syöneet hedelmävanukasta jälkiruuaksi, kysyi nuorukainen kohteliaasti:

— Tahdotko vielä jotakin, Ines? Ehkä kahvia?

Aivan odottamatta vastasi tyttö:

— Minä tahdon samppanjaa.

— Samppanjaa . . . ?

— Niin . . . katsos Arvid. Minä jo kotona ajattelin, että mekin huvittelemme, kerran menemme yhdessä kaikkialle . . . Arvid, sinä et saa suuttua, minä otin rahaakin sitä varten . . . Ehkä sinäkin tulisit iloisemmaksi, kun, kun . . .

Hän punastui katsahtaen alaspäin, — ja hänen pitkät, tummat silmäripsensä loivat varjon hienoille poskille.

»Tuo rakas olento tahtoisikin minut iloiseksi vaikka itse kärsii», — ajatteli Arvid. Hänen teki mielensä siepata syliinsä tuo hento vartalo. Hän liikahti jo noustakseen seisaalleen, mutta hillitsi itsensä, istuutui jälleen ja alkoi hiljaa, hellästi:

— Mitä sinä puhutkaan, Ines . . . ? Olenhan minä iloinen, niin sanomattoman iloinen, kun taas näen *sinut!* Mutta tietysti me tilaamme kaikkea mitä sinä tahdot . . .

Ensimmäinen lasi oli lopussa, mutta sama äänettömyys ahdisti heitä ikäänkuin painajaisena. Nuorukainen koetti puhua jotain iloista, mutta se unohtui kesken; hän hymyili, mutta tuo hymyily näytti niin tuskalliselta, että tytön sydäntä vih-lasi. Hänestä tuntui, ikäänkuin heidän takanaan olisi väijynyt jokin kauhea näkymätön, — joka tarttuu heihin mustalla kourallaan, jos he vaikenevat. Hän siis puhui tietämättä mitä sanoi. Mutta vihdoin hän näki miten tytön huulet alkoivat vävistä, ja yhtäkkiä tämä kysyi käheällä, hillityllä äänellä:

— Milloin sinä matkustat?

— Huomenna, — vastasi nuorukainen kuin unesta havahtuen.

— Ja minne?

— Sveitsiin.

Äänettömyys.

— Ja koska sinä . . . palaat? — kysyi tyttö katkonaisesti, tuijottaen tuskallisen tutkivasti toverinsa silmiin.

Nuorukainen säpsähti, niinkuin joku olisi iskenyt häntä. Hän tiesi, ettei enää palaisi elävänä, — hän oli viime aikoina mennyt niin nopeasti alaspäin. Mutta pitääkö nyt puhua totta, vai valehdella? Hän muuttui aivan kalpeaksi, pyyhkäsi tolkuttomasti otsaansa, johon oli kohonnut hikikarpaloita, ja änkytti:

— Niin — kai minä tulen heti jos . . . heti kun paranen . . .

Mutta hän ei rohjennut katsoa tytön silmiin. Hän hypisteli vain ruokaliinaansa, niinkuin se olisi ollut hyvinkin tärkeätä.

Sitten hän kaasi lasit miltei täyteen ja lausui ääni vavisten:

— Maljasi, Ines! Ei ajatella nyt sellaisia . . .

Ääneti tyhjensi tyttö lasinsa ja ääneti alkoi hän taas katsella vastapäätä istuvaa nuorukaista. Hänen kasvonsa muuttuivat yhä kalpeammiksi, vaikka niillä äsken oli ollut heleä punerrus, ja vihdoin hän kuiskasi tukehtuneesti:

— Sinä et siis tule . . . koskaan enää . . .?

— En koskaan enää, — kuiskasi nuorukainen kuin kaiku. Hän tunsu, että tyttö ymmärsi. Nuorukainen katsahti kerran tyttöä, ja ajatellessaan, että olisi saanut elää hänen kanssaan koko elämän, rakastaa, — tunsu hän niin sanomattoman surun ja haikean kaipauksen täyttävän mielensä. Hän katsoi vain tyttöä.

Huoneessa vallitsi yhä raskas, tuskallinen hiljaisuus. Jostain alhaalta kuului kaukaisena ja hilittynä jouhiorkesterin soitto, — ikäänkuin säestyksenä tytön äänekkäälle, läähättävälle hengitykselle. Hänen neitseellinen rintansa kohoili kiiwaasti ja hänen huulensa liikuivat, niinkuin hän olisi koettanut puhua jotain.

— Se on siis sinun viimeinen matkasi . . .

Tuossa hiljaisessa kuiskeessa värähti sellainen suru ja masennus, ettei nuorukainen voinut vastata.

Tyttö katsoi yhä noita kalpeita kasvoja ja surullisia silmiä, ja hänessä tapahtui jotain suurta ja selittämätöntä. Hänestä tuntui ikäänkuin uusi salaperäinen valo olisi syttynyt hänen sielussaan, näyttänyt hänelle ensi kerran elämänsä. Hän huomasi pettyneensä uskoessaan toisten sanoihin, ja tuskallinen katumus kalvoi ja raateli hänen sydäntään kuin nälkäinen petolintu saalistaan. Hän tunsu ensi kerran, että Arvid oli hänelle kalliimpi kuin koko maailma, — ja hän oli ajatellut isää, äitiä, tuttavvia, luopunut näiden tähden hänestä, — ja nyt hän kuolee ehkä sentähden. Hänellä ei ole koko maailmassa muuta kuin Arvid, — ja nyt näkisi hän tämän viimeisen kerran! Hän unohti kaiken, hän nousi istuimeltaan, ja vavisten koko ruumiiltaan läheni hän Arvidia, kiersi kätensä tämän kaulaan ja suuteli rajun kiihkoisesti hänen huuliaan.

— Ines, Ines, mitä sinä teet . . ? Etkö muista . . ?
— sopersi nuorukainen kuin huumaantuneena.

— Oh, minä en välitä enää mistään! Minä tahdon vain suudella sinua! Olla sinun! Minä olen tehnyt väärin!

Niinkuin suossa kyttenyt kulovalkea päästesään mahtavaan kuusikkoon leimahtaa räiskyen ja ulvoen puusta puuhun, polttaa kaikki tieltään, — jotain sellaista tapahtui Arvidissa. Hänen rakautensa ja kiihkeä luonteensa, jonka hän viime

kuukaudet oli pitänyt kytkettynä kuni villin petoeläimen rautavitjoissa, tunsi äkkiä olevansa vapaa. Hänen tunteessaan ei ollut mitään aistillista, mutta se oli niin rajua, ettei se tuntunut enää rakkautelta. Häntä oli vaikea tuntea samaksi, joka tunnin ajan oli hillitysti ja moitteettomasti keskustellut, kun hän hammasta purren puristi tytön rintaansa vastaan ja kuiskasi kiihkoisesti:

— Ines . . . Ines . . .

Tyttö ei ollut kenessäkään ihmisessä koskaan nähnyt sellaista rajuutta ja voimaa; se tempasi hänet mukaansa tuulispään voimalla, se huumasi hänet kuin väkevä viini. Aivan kuin tahdottomana hän vain suuteli nuorukaista.

Mutta yhtäkkiä tämä irtaantui työstä ja nousi seisomaan. Hänen kasvonsa olivat vakavat ja äänensä matala, kun hän sanoi:

— Ehkä minun on parasta mennä nyt heti, jos . . . Niin, katsos Ines, minä ajattelen sinun kannaltasi . . . Sitten se on myöhäistä . . .

— Ei! Minä en tahdo ajatella! — huudahti tyttö tulisesti. — Minä tahdon olla sinun kanssasi! Ethän sinä jätä minua?

Sanaa sanomatta tempasi hän tytön syliinsä ja suuteli häntä tulisesti.

Ja sitten istuivat he kauan äänettöminä ja katsellen toisiaansa, — eivätkä mitkään sanat olisi kyenneet heidän onneansa tulkitsemaan.

— Kummallista, — kuiskasi nuorukainen kuin itseksensä. — Ja kuitenkin tämä on vain kaunista satua . . .

— Hiljaa! Et saa rikkoa tätä satua! — lausui tyttö kuin huumaantuneena, ja hänen kalvenneissa kasvoissaan ja loistavassa katseessaan kuvastui salaperäinen liikutus. — Minusta tuntuu niinkuin tämä hetki olisi suurin hetki elämässäni. Sillä nyt tunnen ensi kerran olevani onnellinen, — ja myöskin viimeisen . . . Ei — ei, en minä sitä enää sure, — minä vaan kerron sinulle . . . ! Katsos, sinä et voi aavistaa, miten paljon olen kärsinyt, ensin isän ankaruudesta ja sitten . . . Niin, — minä luulin, ettet sinä rakastaisikaan minua, kun saatoit olla niin rauhallinen . . . Mutta nyt olen niin iloinen, niin onnellinen, — minä tiedän nyt . . . Vaikka tämä onkin viimeinen kerta, niin mitä siitä . . . Nythän tiedän, että rakastat minua . . .

Näin puhui tyttö hiljaa, autuaallisesti hymyillen. Nuorukainen ei vastannut mitään. Miksi hän olisi-kaan kertonut noita tuskallisia muistoja ja katkertia taisteluja, jolloin hän oli päättänyt tytön oman onnen vuoksi luopua hänestä. Samppanjakin alkoi vaikuttaa, — ja hänestä tuntui kuin kaikki olisi ollut tavattoman kaunista unta.

Sillä vastapäätä istui nuori, jumaloitu nainen. Hänen poskensa hehkuivat, silmänsä loistivat, ja kun hän ojensi hennon kätensä, värisi se niin kummallisesti. Hän veti tytön polvelleen ja tunsi, mi-

ten hienohipiäiset käsivarret puristivat kiihkoi-
sasti, ja kuumat, vapisevat huulet painautuivat
hänen huuliansa vastaan . . .

Hän aivan kuin juopui onnesta. Hän ei muista-
nut lähenevää kuolemaa, — ei mitään. Koko maail-
ma näytti hänestä ruusunvärисeltä, ja hän kuiskasi
hiljaa:

— Rakkauden malja!

— Sinun ei tarvitse yhtään minua pelätä, Ines
. . . Minä nukun tässä vuoteessa ja sinä toisessa . . .
Ja minä olen aivankuin sinä tahdot. Tai pelkäätkö
sinä?

— En, en! — vakuutti tyttö.

— Ja sitten teemme näin: minä olen täällä kir-
joituspöydän ääressä sen ajan kun sinä riisuudut,
ja sitten vasta tulen minä . . .

— Niin teemme! — huudahti tyttö innokkaasti.
Ja vaikka hän koetti olla tyyni, ilmeni kaikesta
levottomuus ja jännitys.

Nuorukainen istahti kirjoituspöydän ääreen,
josta ei näkynyt alkoviin, ja sanoi:

— Mene siis, minä olen täällä.

Hän kuuli kevyet askeleet, sitten avattiin kengät,
sitten kuului vaatteiden kahinaa ja viimeinen sän-
gyn vieterien narahdus . . .

— Nyt minä sammutan täältä.

Hän riisuutui nopeasti ja kuiskasi sitten hiljaa:

— Nyt pyydän, että sinä katsot seinään päin . . .
Hän pujahti sänkyyn ja upposi syvälle pehmeihin patjoihin.

Alkovin katosta riippuvasta lampusta levisi ruusunpunainen valo, — muuttaen kaikki epätodellisen, satumaisen näköiseksi. Tyttö katsahti häneen, ja hänen kasvoissaan kuvastui jonkunmoinen levottomuus ja ihmettely, — ja hänen silmänsä olivat laajenneet. Mutta hän näytti vielä kauniimalta tuossa ruusunvärisessä valossa.

Pitkän äänettömyyden jälkeen puhui hän hiljaa, ihmetellen:

— Tämä on niin kummallista . . . aivankuin unta . . . Aamullahan minä vielä olin kotona . . .

Nuorukaisen valtasi sama selittämätön tunne. Hän muisti taas, että kaikki täytyy pian jättää, ja outo haikeus hiipi hänen sieluunsa.

Ja vaikka hän piteli tuota paljasta käsivartta, joka oli hienompi kuin mikään sametti, näki kauniin suun punaisine huulineen, niin hänellä ei sillä hetkellä ollut pyydetä edes suudella häntä. Vihdoin kuiskasi hän kuin itsekseen:

— Näin olisi suloista kuolla . . .

— Niin olisi — *sinun kanssasi!* — kuiskasi tyttö huumaantuneena.

Mutta nuo sanat johtivat taas ajatukset todellisuuteen. Pitkän aikaa oli niin äänetöntä, niinkuin olisi kuolema hiljaa ja järkähtämättömänä odottanut oven takana . . .

Äkkiä purskahti tyttö itkuun. Hänen hento ruumiinsa vavahteli nyyhkytyksistä. Hän kätki päänsä nuorukaisen rintaa vastaan, vaikeroiden katkonaisesti:

— Sinä kuolet . . . kuolet . . . Mihinkä . . . mihinkä minä menen . . . ?

Säälän ja rakkauden valtaamana syleili hän tyttöä. Hän puhui kauan helliä, lohduttavia sanoja, — ja yhteinen onnettomuuden tunne ja rakkaus veti heitä vastustamattomalla voimalla lähemmäksi toisiaan. Ja niin he lepäsivät kauan sylitysten kuin kaksi viatonta lasta . . .

Tyttö lakkasi nyyhkyttäjästä, ja kun nuorukainen vihdoinkin näki hänen huuliensa hymyilevän, suuteli hän niitä huumaavan ilon vallassa.

Niin he lähenivät yhä enemmän toisiansa. He unohtivat vähitellen kaiken surun ja ikävyyden — ja suutelivat vain äänettöminä toisiaan. Tyttö oli siirtynyt hiukan syrjemmälle tehdäkseen tilaa ja hänen hieno tukkansa oli jäänyt nuorukaisen kasvosten alle — huumaten tämän omituisella tuoksullaan. Tyttö oli samanlaisen huumen vallassa. Hän kietoi kätensä nuorukaisen kaulaan ja kuis-kaili kiihkeästi:

— Sinä, sinä

Kuin juopuneena puristi nuorukainen tyttöä rintaansa vastaan. Mutta samassa hänen mieleensä lennähti hirveä, kiduttava ajatus. Hän kuvitteli mielessään, että kun hän on kuollut, menee

tyttö naimisiin tehtailija B:n kanssa, joka nyt jo on häntä kosinut. — Ja tuo, tuo . . . lihamöhkäle puristaa hänen rakastettuaan samoin kuin hän nyt — ja vielä enemmänkin . . . Hänen pohjaltaan kiihkeä ja väkivaltainen luonteensa nousi kuin ärsytetty, kidutettu peto. Räkkaus, viha ja mustasukkaisuus syöksähtivät yhtäikaa hänen sieluunsa, — niinkuin suunnattomat hyökyaallot, jotka äkkiä murskaavat padon. Hän kauhistui tuntiessaan epä-määräisen, mielettömän halun puristaa jäntevällä käsivarrellaan, kunnes hennot kylkiluut muser-tuisivat . . . Hänen hampaansa kirskahtivat ja ikäänkuin jostakin kaukaa kuuli hän pahaenteisen, koleaan äänen:

— Ines . . . Jos minä tietäisin, että joku toinen syleilee sinua kerran näin, — niin, niin minä tap-paisin sinut . . .

Muiden mielestä olisi hän sillä hetkellä ollut pe-loittava, mutta tyttö näki siinä vain uuden todis-tuksen hänen rakkautensa voimasta; se tempasi hänet mukaansa vastustamattomasti kuin pyörre-myrsky, — ja hän kuiskasi kuin huumaantuneena:

— Tee se, jos tahdot! Minä olen kokonaan si-nun . . .

— Ines . . . Mitä minä olen tehnyt . . .? — kuiskasi nuorukainen, ja hänen äänessään värisi katumus ja epätoivo. Oli jo aamupuoli.

— Kadutko? — kysyi tyttö ihmetellen.

— En minä itseni tähden! — Mutta sinun, sinun . . . Minä olen tuhonnut sinun elämäsi.

— Oi Arvid . . . älä sano niin. Kaikki on hyvin . . .

Nuorukaisen kasvoissa kuvastui haikea tuska ja katumus, kun hän vaikeroiden puhui:

— Voi minua . . . Nyt olen ehkä tartuttanut sinuun kauhean keuhkotaudin . . . Ja entä jos, jos . . .

— Entä sinä itse? — kysyi tyttö hiljaa.

— Mitä minun on väliä! — huudahti hän miltei kärsimättömästi.

Tytön kasvot välähtivät kummallisesti, mutta sitten hän kysyi tyynesti:

— Arvid . . . Lupaatko minulle yhden asian?

— Lupaan, jos vain voin sen täyttää

— Hyvä, siis ei nyt vielä puhuta mitään ikävistä asioista. Siellä on vielä puoli pulloa samppanjaa. Sytytä kattokruunu!

Nuorukainen katsoi hämmästyneenä tyttöön — ja häpesi. Hän näki, että tyttö itsekin kärsi, mutta siitä huolimatta tahtoi saada hänet iloiseksi. Hiljaa hän sopersi:

— Oi Ines . . . Voitko antaa anteeksi minun raukkamaisuuteni . . . ja kaiken mitä olen sinua vastaan rikkonut . . . ?

Tyttö ei vastannut mitään, — hän katsahti vain kerran nuorukaiseen. Mutta se katse sisälsi niin paljon, että nuorukaisen rakkaus leimahti kuin tuli. Hän kääri tytön hennon vartalon pehmeään

vilttiin ja kantoi hänet kuin pienen lapsen syvään nojatuoliin. Sitten täytti hän lasit ja lausui vä-
rähtävällä äänellä:

— Meidän häämaljammel!

Kyynel kiilsii tytön silmissä, ja hän tarttui äk-
kiä nuorukaisen käteen ja suuteli sitä tulisesti.

Vähitellen pakeni surullinen mieliala. Ehkä sii-
hen osaltaan vaikutti samppanjakin, — ja he oli-
vat niin nuoria. Kun he olivat tyhjentäneet vii-
meisen lasinsa, eivät he enää ajatelleetkaan huo-
mispäivää, ei todellisuutta.

Tyttö sulki silmänsä kuunnellen Arvin pu-
hetta jostakin, — ja tuo ääni vaikutti häneen kuin
musiikki. Hänen aivoissaan kiiti ihania, epämää-
räisiä kuvia pienokaisesta, jolla on sametinhienot
kädet. He istuvat takkavalkean ääressä ja hän
painaa päänsä Arvin polville

— Menemmekö jo nukkumaan? — kuuli hän äk-
kiä Arvin sointuvan äänen.

— Menemme, — kuiskasi hän hiljaa.

Silloin Arvid aikoi taas kantaa tytön vuoteelle,
mutta tämä varoitti:

— Jospa sinä loukkaat itsesi . . .

— Oi pieni armaani . . . Minä olen vielä voima-
kas ja sinä olet niin kevyt . . . Katsos!

Ja hän nosti tytön korkealle ilmaan ja kantoi
alkoviin. Mutta kun hän kumartuen laski tytön
vuoteelle ja alkoi peittää häntä, purskahti hänen
suustaan punainen verivirta.

— Jumalani . . . , — sopersi tyttö hiljaa, ja hänen kasvonsa muuttuivat yhtä valkeiksi kuin lakana hänen allaan.

— Taskusta . . . morfiinia . . . , — kuiskasi nuorukainen vain huulillaan ja laskeutui hiljaa vuoteelle.

Tyttö löysi pullon, ja veren yhä tulviessa tiputti nuorukainen siitä vapisevin käsin parikymmentä tippaa teelusikkaan ja tyttö toi lasissa vettä.

Vähitellen verenvuoto hieman taukosi, — vain silloin tällöin purskahti sitä hänen suuhunsa, ja hänen kasvonsa olivat kalpeat ja ankarat . . .

— Mitä, mitä tämä on? — toisteli tyttö äänettömin huulin. Hän väänteli yhtämittaa käsiään ja hänen rinnassaan hakkasi jokin raudankova. Ja joka iskulla oli hän kuulevinaan aivankuin käheän kuiskauksen: »hän kuolee!» Ja hän oli juuri ajatellut tulevaisuutta, pienokaisia . . .

— Arvid . . . *Arvid!*

Se parahti hänen kurkustaan kuin hukkuvan hätähuuto.

Arvi ei vastannut, katsoi vain häntä suurentunein, kummallisoin silmin, ja tyttö vaiken iivan- kuin tyrmistyneenä, seiso i vain käsiään väännellen ja katsoi . . .

Hirveä taistelu kuvastui hänen kalpeilla kasvoillaan, kun hän hetken kuluttua nuorukaisen huomaamatta otti pullon ja poistui taas saliin. Raskaasti hengittäen seiso i hän keskellä lattiaa, väänteli käsiään ja kuiskasi itsekseen äänettömästi:

— Mitä teen? . . . Elää ilman häntä . . . Ei . . . ei . . . ! Mitä . . . ?

Juuri silloin kuului alhaalta kadulta kumea jyrinä — aivankuin kaukainen, lähenevä ukkonen. Hän kuunteli jännittyneenä ja ymmärsi, että se oli vaunujen jyrinää. Kenties oli se joku kuormaajuri, joka näin aikaiseen ajoi raskaaseen työhönsä. Tuo jyrinä palautti aivankuin salaman leimahdukseksi hänen mieleensä *elämän*, ilottoman, surullisen elämän ilman rakastettua. Hän oli aivan näkevinään edessään isänsä lihavat, vihaiset kasvot, kun tämä vaati häntä naimisiin tehtailija B:n kanssa. Hän näki tämän hymyilevät, aivankuin rasvaiset kasvot. Tytön kasvot synkistyivät ja muuttuivat hurjan päättäväisiksi. Ja äkkiä hän kaasi puolet pullon sisällyksestä samppanjalasiin ja ryyppäsi sen yhdellä siemauksella.

Sitten tuli hän nuorukaisen vuoteen viereen, laski pullon pienelle yöpöydälle ja puhui kiireesti, samalla kun hänen kasvonsa alkoivat kalpenemistaan kalveta:

— Sinä sanoit, että olisi suloista kuolla yhdessä . . . Sinä olet oikeassa . . . Minä otin tuosta puolet . . . Ja nyt saamme kuolla yhdessä, jos vain sinä tahdot

Nuorukainen käänsi katseensa, ja samassa hän tunsi tuon hennon ruumiin kummallisesti nytkähdellen kumartuvan ylitseen ja hänen otsalleen

painuivat vavahtelevat, omituisen jäykät huulet, niinkuin häntä olisi suudellut kuolema . . .

Sanoin kuvaamattoman hädän vallassa yritti hän nousta vuoteelta, hän käsitti vain sen, että hänen rakastettunsa kuolee ja hänet *täytyy* pelastaa. Kaikki sekaantui ja pimeni, ja hänestä tuntui ikäänkuin Ines olisi hukkumaisillaan, — eikä hän voi mitään! Tietämättä mitä teki kohotti hän käntensä ja koetti huutaa apua; mutta huuto muuttui tukehtuneeksi korahdukseksi ja kuuma verivirta purskahti hänen suustaan.

Hän vaipui voimattomana takaisin vuoteelle ja aivoissa pyöri kaikki kohisevana sekamelskana. Mutta hän jännitti koko tahdonvoimansa, ja vihdoin hänelle selveni kaikki: kaikki on hyvin. Miksi hän oli pelästynyt, onhan Ineksellekin parempi näin, kun hän kerran rakastaa . . . Ja yhtäkkiä hän kaasi pullon sisällyksen suuhunsa viimeistä tippaa myöten.

Verenvuoto taukosi, hänen hengityksensä harveni, ja omituinen jäykkyys alkoi levitä hänen ruumiissaan. Mutta hänen ajatuksensa kirkastuivat, selvenivät.

Hän tunsi tytön hennon käden värisevän puristuksen, ja kun hän näki miten hänen kuoleman himmentämät silmänsä kirkastuivat ja valjut, verettömät huulet hymyilivät onnesta, käsitti hän ensi kerran tuon rakkauden suuruuden. Hänestä tuntui ikäänkuin jokin ihmeellinen kirkkaus olisi

täyttänyt hänen sielunsa. Hän kuolee *minun* tähdeni, hän on antanut minulle ihanimman kuoleman. Hän olisi tahtonut sanoa jotain, mutta ymmärsi samassa, ettei voisi sanoin kuvata sitä ennen tuntematonta rakkautta ja kiitollisuutta, jonka kirkkaus ja lämpö voitti lähenevän kuolemankin kolkouden, muutti sen ihanaksi juhlaaksi. Hän ei pelännyt kuolemaa, ei kaivannut enää elämää, — hän tunsu vaistomaisesti, että tämän illan onni korvasi kokonaisen elämän . . .

Kaikki voimansa ponnistaen käänsi hän päätään rakastettuansa kohden ja kuiskasi harvaan, sanan kerrallaan:

— Rakas . . . urhea . . . vaimoni! . . . Eikö nyt . . . ole hyvin . . . onni . . .

Hän ei jaksanut enempää, mutta tytön kirkastuva katse osoitti, että hän tunsu samoin.

Äärimmäisin ponnistuksin tarttui tyttö jäykistynein sorminensa hänen käteensä ja veti sen huuilleen ja puhui hiljaa, tuskin kuuluvasti kuiskailleen:

— Rakas . . . sinun kanssasi . . . viime matkalle . . .

Ja taas tunsu nuorukainen noiden hentojen sormien puristuksen, ja vaikka kuolema oli jo kylmentänyt ne hyisellä kosketuksellaan, värähtelivät ne yhä rakkaudesta.

He lepäsivät käsikkäin, ja kummallinen hiljaisuus, jäykkyys ja kylmä hämäryys valtasi heidän olemuksensa ja levisi kaikkialle. Nuorukainen kuuli rintansa korisevan joka henkäyksellä niin

omituisen ontosti ja pitkäveteisesti, kuten aina, kun keuhkoissa on niin vähän verta, ettei se tule ylös. — Mutta sekään ei nyt koskenut, ei hermostuttanut. Hän tunsi vain suurta, selittämätöntä rauhaa ja uupumusta, ja tuo salaperäinen, kylmä harmaus lisääntyi, levisi kaikkialle kuin syysillan sumu; katto ja seinät olivat jo häipyneet näkyvistä, hänen rakastettunsa kasvatkin himmenivät. Ja vihdoin ne häämöittivät tuon harmahtavan sumun seasta valkeina kuin suuri liljankukka. Silloin hän yhtäkkiä tunsi halun nähdä vielä kerran hänen katseensa, — nähdä vielä kerran hänet *elävänä* . . . Hänen omat huulensa tuntuivat aivan jäykiltä, mutta hän ponnisti kaikki voimansa ja tahtonsa, ja vihdoin kuuli hän oman soinnuttoman kuiskauksensa:

— Ines . . .

Hän tunsi heikon värähdyksen jäykistyneissä, hennoissa sormissa, ja jännitettyään koko jälellä olevalla tarmollaan katsettaan näki hän omituisen, punertavan hämärän lävitse vielä kerran — viimeisen kerran — nuo tummat, suuret silmät. Ja tuosta raukeasta katseesta loisti nytkin vain rakkaus ja onni.

Hän puristi rakastettunsa kättä, sulki silmänsä ja oli kuiskaavinaan äänettömästi:

— Nyt lähdemme — viimeiselle matkalle . . .

SISÄLTÖ:

	Siv.
Karkuri	5
Palkanmaksu	23
Vaikein hetki	43
Jouluaatto	59
Isä ja poika	87
Syntymäpäivä	117
Viimeinen matka	139

Kotimaista

kaunokirjallisuuttamme jouluna 1923

Aleksis Kivi:

Nummisuutarit.

Toivo Vikstedtin somistama loistopainos.
Hinnat 100:—, 160:—, 225:—.

Runar Schildt:

Hirsipuumies. Draama. 6:—.

Auk. Oravala:

Erämaan profeetta. Romaani. Nid.35:—, sid.53:—.

Eirik Hornborg:

Jumalat. Seikkailuromaani. 15:—.

Toivo Grönroos:

Salojen taisteluista. Eläinnovelleja. 12:—.

Anna Karppi:

Heikkoa rakkautta. Romaani. 10:—.

Kapteeni Vähäkäs:

**Saara ja kapteeni Vähäkkään maailman-
katsomus.** Seikkailukertomus. 8:—.

Vaasan Jaakkoo:

Laakerinlehtiä ja lipistikkuja. Pakinoita. 10:—.

Aarne Mustasalo:

Jokikylän pojat. Poikakertomus.

Eino Salmelainen:

Luolavuoren valloittajat. Poikaseikkailu. 12:—.

M. Pajari:

Maa ja taivas. Suorasanaisia runoja. 10:—.

Einari Vuorela:

Yön kasvot. Runoja.

Antero Kajanto:

Valkeat tunnit. Runoja. 18:—.

R. J. Gummerus Osakeyhtiö, Jyväskylä.

Hinta 16:—.

Suom. lauluk. 1.

Lehtimäk

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOEKELMA

120 102 1713

X

